

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL TASARIMI PROGRAMI

TERZİDEN TASARIMCIYA

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:
6013 H. Sonay ŞEFTALİCİ

Danışman:
Prof. Dr. Betül ATLI

İSTANBUL-TEMMUZ 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖZET.....	IV
SUMMARY	VI
RESİMLER LİSTESİ.....	VII
 GİRİŞ	 1
1. ŞAPKA KANUNU SONRASI TÜRK GİYİM-KUŞAM DEĞİŞİMİNDE İLK ADIMLAR	4
1.1. Şapka Hitabı ve Kanunu	4
1.2. Kanun Sonrası Türkiye’de Kıyafet Değişiminin Başlangıcı.....	7
1.2.1. Değişimin Üretimi ve Yeni Kıyafetin Tedariki	11
1.2.2. Değişimin İmzası : Mevhibe İNÖNÜ	14
1.3. Büyük Atılım Kız Sanat Enstitüleri	15
 2. CUMHURİYET DÖNEMİ VE SONRASINDA GİYİM-KUŞAM STİLLERİNİN GELİŞMESİNDE TERZİLERİN VE TASARIMCILARIN ROLÜ	20
2.1. 1920’li Yıllarda Dünyada Giyim-Kuşam.....	20
2.2. Türkiye Cumhuriyetinin İlk Yıllarında Giyim-Kuşam	26
2.2.1. Dönemin Terzileri	31
2.3. 1930 Yılları Giyim-Kuşam	38
2.3.1. Sümerbank.....	43
2.3.2. Kıyafet Kanunu	44
2.3.3. Dönemin Terzileri	44
2.3.3.1. Cemal BÜRÜN	45
2.3.3.2. Selim EMRE	48
2.4. 1940 Yılları Giyim-Kuşam	49

2.4.1.	Dönemin Terzileri	56
2.4.1.1.	Nevzad KASMAN	57
2.4.1.2.	Lütfiye ARIBAL	59
2.5.	1950 Yılları Giyim-Kuşam	62
2.5.1.	Dönemin Terzileri	73
2.5.1.1.	Mualla ÖZBEK	73
2.5.1.2.	Übeyde BOZYİĞİT	75
2.5.1.3.	Suat AYSAN	78
2.6.	1960 Yılları Giyim-Kuşam	80
2.6.1.	Dönemin Terzileri	88
2.6.1.1.	Faize & Sevim	88
2.6.1.2.	Yıldırım MAYRUK	93
2.7.	1970 Yılları Giyim-Kuşam	97
2.7.1.	Dönemin Terzileri	106
2.7.1.1.	Vural GÖKÇAYLI	106
2.8.	1980 Yılları Giyim-Kuşam	110
2.8.1.	Dönemin Tasarımcıları	115
2.8.1.1.	Cemil İPEKÇİ	115
2.8.1.2.	Sabiha TANSUĞ	119
2.8.1.3.	Hakan ELYABAN	123
2.8.1.4.	Ahmet ERASLAN	125
2.8.1.5.	Bahar KORÇAN	128
2.9.	1990 Yılları Giyim Kuşam	131
2.9.1.	İTKİB	134
2.9.2.	Dönemin Tasarımcıları	134
2.9.2.1.	Arzu KAPROL	135
2.9.2.2.	Ümit ÜNAL	138
2.9.2.3.	Hakan YILDIRIM	143
3.	SONUÇ	146
4.	KAYNAKLAR	149
5.	ÖZGEÇMİŞ	151

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti batılı tarzda giyim-kuşam ve modasına ilk adımlarını, Tanzimat’la atsa da büyük adımlarla yol alması, Cumhuriyetin ilanı ve sonrasında yapılan inkılaplar ile sağlanmıştır.

Gerçekleştirilen inkılaplar arasında giyim-kuşam adına değişimi başlatan şapka kanunu olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ve halkı bu inkılap ile yeniden şekillendirilirken halk, ilerleyen yıllarda terzilik mesleğini de öğrenmiş, çağdaş giyim-kuşam modellerinin oluşmasında ve gelişmesinde rol almıştır.

Müslüman olmayan Türk terzilerden, Müslüman Türk terzilere, modacılar, stilistliğe ve giysi tasarımcılığına uzanan yolda tasarımcılarımız ve faaliyetleri, Türkiye’nin sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeleri doğrultusundaki paralellik içinde 1920 yılından 2000’li yıllara kadar ki her on yıllık periyotta Türkiye giyim-kuşam modasının oluşumu gelişimi ve değişimi incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın düzenli Bir şekilde oluşturulmasında yol gösteren danışmanım Prof. Betül ATLI’ya, çalışmalarım sırasında bana zaman ayıran İTKİB Fuarlar ve Eğitim Bölümü çalışanlarına ve GSD genel müdürü ve sekreterine Mimar Sinan Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin tüm imkanlarını sonuna kadar kullanmama izin veren kütüphane müdürü ve çalışanlarına, teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın yazım aşamasında bana destek olan aileme de teşekkür ederim.

ÖZET

Osmanlı döneminde kendine özgü bir giyim şekli olan Türk Halk'ı, Cumhuriyetin ilanıyla gerçekleştirilen reformlar sonucunda, büyük bir batılılaşma adımı atmış ve daha modern bir giyim şeklini benimsemiştir.

İnkılaplar arasındaki Şapka İnkılabı Araştırmamızda Giyim-Kuşam adına değişimi başlatan tarih olarak temel alınmıştır.

Şapka kanunu, fesin yerine şapka kullanımını şart koştuk ancak, Türk halkı'na giyim-kuşam adına beklenin üzerine değişim ve yenilik getirmiştir. Türk halkı, kısa bir geçiş evresinden sonra batılı giyim-kuşam şeklini benimsemiştir.

Yeni giyim kuşam şekli açılan kız sanat okulları ve Avrupa'ya gönderilen öğrenciler sayesinde desteklenmiştir. Türk halkı, batılı giyim kuşam modasını izlemiştir ve bunu sonucunda Avrupa modasını önderliğinde, ilerleyen yıllarda Avrupalı hemcinslerinden farkları kalmamıştır.

II Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de zor bulunan malzemeler, ilkel teknolojinin yetersiz imkanları ile üretilen kumaşlar, giyim-kuşam alanında batılılaşma hızını yavaşlatsa da terzilik mesleğinin ilerlemesine engel olmamış, güzel ve özgün giysilerin üretimi devam etmiştir.

Avrupa giyim modası terzilerimiz tarafından takip edilmiş izlenilmiş ve Türk giyim-kuşam stillerini günümüzde de olduğu gibi etkilemiştir. Ancak ilerleyen yıllarda batı giyim modası alanında eğitimlerini alan ve kendilerini geliştiren terziler, doğu-batı sentezini kurarak, özgün modellerde üretmişlerdir. Bu gelişme ile beraber, 1950'li yıllarda kız enstitüleri yurtdışı moda etkinliklerinden davetler almaya başlamıştır.

Sürekli yapılanma içindeki Türkiye Cumhuriyeti 1960'lı yıllarda Sosyo-Ekonomik gelişimlerin ışığında ve gelişen teknoloji ile hazır giyime geçiş yapmış, terziler ise kendilerine olan talebin azalması sonucunda, gelişime de ayak uyduramayarak yavaş yavaş yok olma sınırına düşmüştür.

Haute Couture çalışmalarına devam eden az sayıdaki ünlü terzi dışında başka kişiye özel çalışan terzi kalmamıştır.

Gelişen yaşam standartları ve teknoloji konfeksiyon ve marka olabilmış tekstil firmalarına hız kazandırırken, bu firmaları bilgisi ve yeteneği ile daha ileri götürecek tasarımcıları da yetiştirmenin önemini anlaşılmış birçok tasarım yarışması sayesinde sektörle tasarımcı buluşturulmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

Turkish People, who had a traditional and one of a kind clothing style, as a result of the reforms conducted during the Republican period, has taken a great step on modernisation and adopted a new and more western clothing style.

Headwear reform which was among the reforms mentioned above, has been taken as the reference point for the clothing reform in our research.

Headwear legislation, installed hat instead of traditional "fes" and imposed a greater than expected change in the Turkish People's clothing tradition.

The new clothing tradition supported by the 'art and handicraft schools for girls and by the students sent to Europe for education. Turkish People followed the western fashion and as a result of this fact, in the leadership of European fashion trends, has closed the gap with European counterparts.

During the years of World War II, hardly found materials, limited capabilities of the primitive technology has slowed down the pace of the modernisation about clothing tradition but could not be able to halt the tailoring business and new and unique clothes have been continued to be produced.

European fashion trends had been followed by the Turkish tailors and Turkish fashion tradition had been influenced as in the case of today. However, the tailors who had completed their education on western style of fashion started to produce their own unique design which were combining the east and the west. In line with this progress in 1950s handicraft schools for girls started to get invitation for fashion activities held in West.

Turkish Republic, which was in constant reconstruction, during 1960s in the light of the socioeconomic progress and improving technology has shifted to ready made clothing and tailors started to diminish upon the decline in the demand for their sake.

There left no tailors but the ones who make Haute Couture designs for their private customers.

Enhanced life standards and technology, boosted the confection and branded firms, in addition the importance of designers who are to carry these firms further started to be recognised and there held many design competitions which would meet designers and the sector.

RESİM LİSTESİ

Resim 1	:	Şapka kanunu sonrası görüntüler böyle kaydedilmiştir..	5
Resim 2	:	Atatürk fesin yerine kalpağı kullanmıştır.....	6
Resim 3	:	Şapka kanunu sonrası şapka çeşitleri gazetelerden duyurulur	6
Resim 4	:	Kadınlar sıkma başları ile poz vermiş	9
Resim 5	:	Çarşafalarını atan kadınlar yeni kıyafetler içinde gülümsemektedir	10
Resim 6	:	Bon Marche mağazasının 1902 tarihli katalogu	11
Resim 7	:	Yeni giyimin örnekleri eski dil gazetede tanıtılmış	13
Resim 8-9	:	Yeni Türkiye'nin kadınlarının çalışmaya başlaması çok önemlidir. Bu konudaki dergi kapakları dönemin kıyafetleri ile tanıtılmış.....	13
Resim 10	:	İsmet Paşa ve Eşi Mevhibe İNÖNÜ	15
Resim 11	:	1929 Karşıyaka kız enstitüsü	16
Resim 12	:	Biçkiden dikişe, ütuden pasta yapımına kız enstitülerin de öğrenciler eğitim almıştır	19
Resim 13	:	1920 yılların belirleyici erkek giysileri.....	20
Resim 14	:	1922 yılı Prens Edward'ın ünlü golf kıyafeti.....	21
Resim 15	:	Aynı yıllarda aynı golf kıyafeti ile Atatürk poz vermiş..	22
Resim 16	:	1920'li yılların belirleyici bayan giysileri.....	24
Resim 17	:	1920'li yılların belirleyici erkek dış giysileri.....	25
Resim 18	:	Erkek modeli saç kesimi ile bir bayan eşiyle poz vermiş	27
Resim 19	:	Popüler A la garson modeli.....	28
Resim 20	:	Asker ya da Avcı kıyafetleri giymek dönemin popüler giysileridir	28
Resim 21	:	Yerli malı kampanya afişi	30
Resim 22-23	:	Ünlü terzilerin modelleri dergilerde lanse edilir	32
Resim 24	:	Mithat Giyimin gazete ilanı	33
Resim 25	:	Ergun ve Türkan kardeşler gazete manşetlerinde yer almış	35
Resim 26	:	Dönemin elbise modelleri dergileri süslemiş.....	36
Resim 27	:	Ekselsior mağazasının gazete ilanı	37
Resim 28	:	Güzellik yarışması ve 1930 yılı giysi modası	38
Resim 29-30	:	Yeni yüzleri ile kadınlar Atasıyla fotoğraf çektirir.....	39
Resim 31	:	Gece elbiseleri ile hanımlar ve Atatürk.....	40
Resim 33-34-35	:	Dönemin tiyatro-sinema yıldızı Cahide SONKU	42
Resim 36-37	:	Cemal BÜRÜN modelleri eşi tarafından sunulmaktadır	46
Resim 38	:	Cemal Bey'in Avrupalı mankeni ve dönemin giyim tarzı	47
Resim 39	:	Cemal BÜRÜN gelinliği	47
Resim 40-41	:	1940'lı yılların giysi modelleri	51
Resim 42	:	1940'lı yıllar Avrupa stili giysi stili.....	55
Resim 43	:	Nevzad KASMAN Modeli.....	58
Resim 44	:	Lütfiye ARIBALIN ödül alan gelinliği.....	60
Resim 45	:	Lütfiye ARIBAL modelleri.....	62

Resim 46	:	1950 Avrupa giysi modası	63
Resim 47	:	Kız Sanat Enstitülerinin Amerika defilesinden.....	64
Resim 48	:	Göç Sonucu hacıağalar.....	65
Resim 49	:	Hacıağalar toplumun alay konusu olur	66
Resim 50-51	:	1950’li yılların kadın stilleri	67
Resim 52	:	1950’lerin modern giysi stilleri.....	68
Resim 53	:	Adnan MENDERES İtalyan stili giysiler kullanılmıştır. 70	
Resim 54-55	:	Konfeksiyon hızla gelişme gösterir	72
Resim 56	:	1950 yılları giysi modelleri	72
Resim 57-58	:	Mualla Özbek Modelleri	74
Resim 59-60	:	Übeyde BOZYİĞİT modelleri	76
Resim 61	:	Suat Aysan Jale YILMABAŞAR için giysi hazırlar.....	79
Resim 62-63	:	1960’ların giysileri ile Filiz AKIN	81
Resim 65	:	Aynı elbisenin benzeri nişan kıyafeti olmuş	82
Resim 66	:	Atatürk Kültür Merkezinin açılışı	83
Resim 67	:	Karpuz kollu elbiseleri ile poz veren miniklerin tüm giysilerini anneleri dikmiş ve örmüş	85
Resim 68	:	Dönemin popüler iki boy eteği.....	86
Resim 69	:	Faize ve Sevim modelleri.....	90
Resim 70	:	1970’li yıllar Yıldırım MAYRUK modelleri.....	95
Resim 71	:	Yıldırım MAYRUK 2002 yılı defilesi	96
Resim 72-75	:	Orhan GENCEBAY ve Arabesk Kültürü	97
Resim 74	:	Değişen giyim ve yaşam tarzları fotoğrafa yansımış	99
Resim 75-76	:	Dönemin belirleyici giysi modelleri	100
Resim 77	:	Örgü giysileri ile Avrupalı modeller	101
Resim 78	:	1970’lerin sorgulanan yaşam ve giyim tarzı	102
Resim 79	:	1970’lerin giyim tarzları	103
Resim 80	:	1970’lerde sanat güneşi Zeki MÜREN	105
Resim 81	:	1970’li yıllarda Vural GÖKÇAYLI modeli.....	107
Resim 82-83-84	:	2000 yılı defilesinden giysi örnekleri	107
Resim 85-86-87	:	Vural GÖKÇAYLI Modelleri	108
Resim 88-89-90	:	1980 yılı modelleri ve Emel SAYIN.....	113
Resim 91	:	1980’lerin kış giysi stilleri	114
Resim 92	:	Takım elbiseli kadınlar iş hayatında yerlerini alır	114
Resim 93	:	1980’lerde moda olan Casual Wear stili	115
Resim 94-95	:	Cemil İPEKÇİ defilesinden modeller	118
Resim 96-97	:	Cemil İPEKÇİ defilesinden modeller	119
Resim 98	:	Hakan ELYABAN’ın gelinlik çizimleri	125
Resim 99	:	Hakan ELYABAN modeli	126
Resim 100	:	Ahmet ERASLAN modeli	128
Resim 101	:	Bahar KORÇAN defile afişi	131
Resim 102	:	1990 yıllarının giyiniş stilleri.....	134
Resim 103	:	1990 yılı modelleri	135
Resim 104	:	Arzu KAPROL modelleri	138
Resim 105	:	Ümit ÜNAL Düsseldorf defilesi	142
Resim 106	:	Ümit ÜNAL Himalayalar defilesinden örnek	143

Resim 107	:	Ümit ÜNAL'ın çeşitli defilelerinden giysi örnekleri.....	144
Resim 108	:	Hakan YILDIRIM'ın Düsseldorf defilesi	146
Resim 109	:	Hakan YILDIRIM'ın eksiltme koleksiyonu	147

GİRİŞ

İnsanlar,başlangıçta içlerindeki giyinme içgüdüsüyle hareket ettilerse de, zamanla giyim, ilk zamanlardaki işlevini değiştirerek, teknolojinin de desteği ile farklı anlatımların karşılığına dönüşmüş, toplumların kimliğini ifade etme görevini üstlenmiştir.

Günümüzde yaşanan bu durumun bir iletişim tarzı olduğu tartışılan konular arasındadır. Seçilen giysiler, renk, biçim ve desenler açısından bireyin kişiliğinin ortaya koyduğunu, diğer yandan bu seçimlerle, iletişim içinde bulunduğumuz kişilere sinyal göndererek haberleştiğimiz de, tartışılan savlar arasındadır. Giyim, dünya üzerinde doğuşu ve gelişimiyle yol kat ederken; 1920 sonrası devletleşmeye başlayan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşen değişimler sonucu giyim olgusu baştan ayağa yenilenmektedir. Türkiye giyim tarihinde giyinme olgusunun dünya standartlarına getirilmeye başlanmasından (1925) günümüze kadar ki süreçte yaşanan gelişmelerin, giyim-kuşamın kimlik haline geliş nedenlerinin bunun yanı sıra dünya giyim modası ile Türk modasının paralelliklerinin ve birbirlerinden ayrıldığı noktaları da incelenmesi amaçlanmaktadır.

1920'li yıllarda ,I. Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte savaşın izlerini yok etmekte rol oynayan unsurlar arasında yer almıştır.

Dünyada bu yönlü gelişmeler yaşanırken, yeniden yapılandırılmaya çalışılan Türkiye'de Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ülkenin ve halkın batıyı yakalaması için büyük atılımlar yapmaktadır. Laik ve demokratik ülke olabilmenin temel adımların batılaşmaktan geçtiğini bilen Atatürk, her konuda devrimler yaparak ülkesini batıya yaklaştırmayı hedeflemiştir.

Türkiye bu değişimler sonrasında Müslüman olmayan Türk terzilerden terzilik mesleğini öğrenmeye başlamış,batılaşma adına yol kat etmiştir.Atatürk'ün emriyle kurulan köy enstitüleri halkı eğitirken, açılan kız sanat enstitüleri ise halkı, batılı giyim kuşam konusunda bilinçlendirmiştir. Bu okullarda başarılı olan kişiler ise yurtdışında eğitime yollanmıştır.

Avrupa eğitimi alan öğrenciler yurda döndüklerinde giyim modasını, meslektaşlarına aktarmış, bazıları, okullarına hoca olarak, okulların ve mesleklerinin uzun süreli olmalarını sağlamışlardır. Bu okulları, Mevhibe İnönü gibi devletin ileri gelen isimler de destekleyince, kız sanat enstitüleri her şehirde açılmaya başlanmıştır. Açıldığı şehirde, farklı yaşam standartlarını beraberinde getiren kız sanat enstitüleri, bulundukları şehirleri moda merkezi haline dönüştürmüşlerdir.

İnkılap sonrası, ilk Türk Müslüman terzi olarak tarihe adını yazdıran Cemal Bürün'ün, modellerini kendisinin çizdiğini gazete başlıklarından öğrenmekteyiz.

1920–1950 yılları arası Türk Giyim Modası diye bir olguda bahsetmek pek mümkün olmasa da, terziler Paris modasını giysilerde ya birebir uygulayarak ya da kendi tarzlarına yakın hale getirerek oluşturmuşlardır.

1950 yıllarına gelindiğinde ise kız sanat enstitülerinin giyim-kuşam modasında olgunluk çağına geldiklerini görüyoruz. Diğer ülkelerde başarı ile gerçekleştirdikleri defileler sonucu farklı ülkelere de davet alan enstitüler, Türk motifleri ve stilini Paris Giyim Modası ile sentezleyerek Türk Modasını oluşturmuşlar ve bu stilden dolayı birçok ülkenin beğenisini kazanmışlardır. Bu başarı Fransız ya da İtalyan modası kadar belirgin ve dünya giyim modasında söz sahipliği yaptıracak kadar önemli boyutlu olsa da, bu dönem olgunluk çağına ulaşan eğitilmiş terzilerin ulaştığı noktayı göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1960 yılları ve sonrasında hızla yayılan kolay konfeksiyon ürünleri halk tarafında tercih edilmeye başlamıştır.

1970 öncesi terzi olarak adlandırılan, sonraki yıllarda tasarımcı, 90'lı yıllarda da giysi tasarımcısı adını alan kişiler, gelişen koşullar, globalleşmenin getirdiği rekabet ortamı ile kendilerini konuyla ilgili eğitimlerle destekleyerek, ya da büyük firmaların yarışmalarına katılıp isimlerini duyurarak tasarımcılığa adım atmışlardır.

Araştırmamız, Türk giyim stillerini, ilk terzimizden, başlayarak giysi tasarımcılığı olarak adlandırılan sürece kadarki gelişmeleri, onar yıllık periyotlar dâhilinde, Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel olayların eşliğinde incelemektedir. Her on yıllık dönemde, Türkiye'nin siyasi ekonomik ve kültürel

olaylarına kısaca değinilmektedir. Sonrasında, o dönemin ünlü terzisi ya da giysi tasarımcıları ile yapılan görüşme ve röportajlarda: giyim modası adına yaptıklarını, getirdikleri yenilikleri, dönemin önemli popüler giysilerini de açıklayarak anlatmaktadır. Türkiye'nin seksen yıllık tekstil sektörünün gelişimine, onlar aracılığı ile ışık tutmak ve tanıklık etmek amaçlanmaktadır.

1. ŞAPKA KANUNU SONRASI TÜRK GİYİM-KUŞAM DEĞİŞİMİNDE İLK ADIMLAR

1.1. Şapka Hitabı ve Kanunu

Mustafa Kemal Atatürk 27 Ağustos 1925 tarihinde Kastamonu, İnebolu Türk ocağında ‘Şapka Hitabını’ yapar. Anadolu’da yapılan bu atılım, Türk halkının tüm giyim kuşam anlayışını yeniden oluşturacaktır.

Bu tarihi olay sonucu artık gündemde tartışmasız bir aksesuar vardır. Adı ile çıkartılan kanunla Şapka, çağdaşlığın başlangıç simgesi olarak da adlandırılmıştır. Mustafa Kemal, halk’a Şapka hitabını yaparken elinde ‘Panama’ tipi şapka bulunmaktadır. Devrin önemli gazetesi ‘Resimli Gazete’ bu şapkayı halka şöyle tanıtmaktadır.

“parlak bir serpuş olan panama, imal edildiği hasırın pek ziyade yumuşak olmasından dolayı istenilen şekli alabilir. Bu hasır Amerika da Panama kanalı civarında ve Japon adalarında bulunur... Bu panama o kadar ince ve hafif idi ki, elle buruşturulup yelek cebine konulduğu zaman bir cep saatinden fazla yer işgal etmemektedir.”¹

Atatürk, Çankırı ve Kastamonu ziyaretlerinden 1 Eylül’de İstanbul’a döndüğünde, devlet büyükleri Atatürk’ü başlarında şapka ile karşılamıştır. 2 Eylül’de, memurların şapka giymelerine ilişkin taslak, Bakanlar kurulundan çıkarılır. Atatürk’ü gezi dönüşü Ankara’da karşılayanların başlarında, Panama Şapkalarının bulunmaktadır. Bu kalabalıkta, bir fötr şapka dikkat çekicidir. Bu şapkanın sahibi, Cumhuriyet Gazetesi kurucusu Yunus Nadi’dir. Atatürk, benimsenen bu karşılamadan çok mutlu olur ve Yunus Nadi ile şapkalarını değiştirirler. Bunun üzerine Türkiye’de en çok tutulan iki şapka modeli, Panama ve Fötr olur. Anadolu’da ise kasket hızla yayılmaktadır.

¹ Melda ONUR, Geçmişten günümüze giyim tarihi, konfeksiyon ve İGS, 73

İlerleyen günlerde, şapka kullanımı, kanun teklifi olarak, 18 Kasım'da meclise sunulmuştur. 25 Kasım'da kabul edilen kanun, 28 Kasım'da yürürlüğe girmiştir. Kanunun 1. maddesinde, tüm kuruluşlara bağlı memurların, şapka giymesi zorunluluğundan bahsedilmektedir. Halk genel olarak, kanunu benimseyip şapka takarken, karşı çıkanlarda olmuştur.

Fötr tipi şapkayı yine resimli gazete halka açıklar.

“...yumuşak şapka da denilen fötr, adını imal edilen kumaşın isminden almıştır. Bu şapka smokinle giyilse de, redingot ve frakla giyilmez”²

Yine resimli gazete, ilerleyen günlerde hayatlarına giren yeni şapkaları halka takdim etmeye bilgilendirmeye devam etmektedir.

“en resmi serpuş, silindir denen şekli malum şapkadır ki bu serpuş frakla, smokinle, redingot ve bonjurla giyilebilir. Aynı zamanda kolalı ve dik yaka taşımak, beyaz veya siyah boyunluğunda takmak lazımdır. İkinci derecede resmi şapka siyah renkte üstü yuvarlak melon denen şapkadır ki, bunu ciddi işlerde bulunan olgun adamlar giyer. Melon şapka resmi elbise olan bonjurla giyilebilir”³

² Melda ONUR, Geçmişten günümüze giyim tarihi, konfeksiyon ve İGS, 73

³ A.g.k..73

1.2. Türkiye’de kanun sonrası değişimler

Şapka kanunu sonrası, 2 Eylül - 25 Kasım tarihleri arasında dünyaca ünlü İtalyan ‘fötr şapka’ üreticileri ‘Borsalino Kardeşler’, ağzına kadar şapka dolu bir gemiyi İstanbul’a göndermişlerdir. Avrupalı şapka üreticileri de Türkiye’ye şapka seferleri düzenlemiş, halk’a; Fötr, panama, kasket gibi şapka türlerini satışa sunmuşlardır.

Beyoğlu’ndaki birkaç şapka dükkânı talebi karşılayamamış, bu dükkânlarda tahminin çok üzerinde alışveriş yapılmış şapkacılar hızla zenginleşmişlerdir. Yine de bu ithalatlar, var olan talebi karşılayamamıştır.

Şapka almakta zorlanan memurlara, ‘şapka avansı’ adı altında vadeli borçlar verilmeye de başlanmıştır. Kanun sonrası İstanbul sokakları rengârenk şapkalarla bayram havasına bürünmüştür.

Bu hareket, değişim için yapılan yeni bir oluşumdur. Tanzimat’la başlayıp, Meşrutiyetin ilanı ile artan batıcılık hareketi, etkisini Müslüman Türklerde de göstermeye başlamıştır, İstanbul’da, Pera’da (Beyoğlu) Müslüman olmayan Türklerin kullandığı pantolon, yelek, gömlek, iskarpin ve şapka artık Müslüman Türklerde de giysi unsuru olarak kullanılmaya başlanmıştır. Büyük şehirler, daha önce tanık oldukları giyim şekillerine geçişi çabuk benimserken, diğer küçük şehirlerde adaptasyon problemi yaşanmıştır.

Batılı giyinen ilk kişiler devletin üst düzey çalışanları olur. Milli mücadele döneminde Kalpak’ı değişim simgesi olarak kullanan bu kişiler, şapka ve değişen kıyafetlerini de benimseyip kullanmış devletin memurlarına ve topluma örnek olmaya çalışmışlardır.

Mustafa Kemal Atatürk, dönemin en şık giyinen ismidir. Birçok konuda olduğu gibi, bu konuda da öncü olmuş, hem yurt içinde hem de yurtdışındaki terzileri ile giyim-kuşam stillerinde örnek teşkil etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, sadece kıyafet değişimi ile büyük değişiklikler yapılamayacağını bildiği için değişimi ve modernleşmeyi yaşam tarzına da adapte etmeye çalışmıştır.

Dönemin meclis başkanının oğlu Teoman Özalp bize şöyle bir bilgiyi vermektedir.

“...Atatürk, Fransa’dan bir hoca getirmişti. Hoca; Atatürk, İsmet İnönü ve Kazım Özalp’ın da bulunduğu bir gruba görgü kurallarını anlatıyor, nasıl poker oynanacağını bile öğretiyordu. Nerede, ne zaman, ne giyilmesi gerektiği de ders konuları arasındaydı. Çünkü o dönem, Türkiye’yi yönetenler gencecik asker kökenli adamlardı. Hayatları cephede geçmişti. Şimdi ise devlet yönetiyorlardı. Nasıl yemek yendiği, Dans edildiği, sofranın kurulduğu bu genç devlet yöneticilerin öğrenilmeleri gerekenler arasındaydı”⁴

Neyin, nerede, ne zaman giyileceği çok önem taşımaktadır. Smokin ya da Frak nerede kullanılması doğru ise orada kullanılmaya dikkat edilmiş, örnek kişilerin başında da Atatürk gelmiştir. Resimli gazete, kıyafet alanındaki yenilikleri, halka anlatmaya ve eğitime katkı sağlamaya çalışmıştır.

Mebus ve memur eşleri, batı tarzı modern yaşama uyum gösterdikçe modernleşmiş ve modernliği günlük hayatlarına da taşıyarak, sokaktaki halkı etkilemeyi başarmışlardır. Batılı kıyafet övünülerek giyilmekte ve teşvik edilmiştir.

Kadınların çarşaf kullanımını yasaklayan kanun olmadığı halde, yıllarca çarşafın altında saklanmış kadınlar çarşafı yasaklı saymıştır. Bu düşüncelerin ilki, devlet erkânının ve memurların modern giyimi desteklenmesi, ikincisi de çarşaf kullanımının, Anadolu'nun çeşitli belediyelerde yasaklanmış olmasıdır.

Kadın giyim-kuşam modasının değişim hızı, erkek giyim-kuşam modasından hızlı ve köklü olmuştur. Cumhuriyetin idealleri arasında kadın-erkek eşitliği de bulunmaktadır. Türk Kadınına sadece giyim-kuşam konusunda yenilikler getirilmeyip, aktif ve üreten kimliğinin yaşama aktarmasına da fırsat tanınmıştır.

⁴ Şaziye KARLIKLI, Cumhuriyet kıyafetleri, 68

Türk kadınları artık hem bir birey olmanın, hem de Avrupalı görünmenin keyfini yaşamaktadırlar.

Şapka hitabında, Atatürk'ün söylediği gibi çarşaf ve kapalılık fikri, Türk halkının cevherinin saklanmaktadır ve bu cevher ortaya çıkarılmalıdır.

*“1926’da yürürlüğe giren bir yasayla özgürleştirilen kadınların yüzlerini örtmeme özgürlüğü de devreye girer ve bu durum, kentler düzeyinde bir zorunluluk doğurur”*⁵

Türk kadını büyük kentlerde çarşafı veda ederken, 1935 yılına kadar aşamalı olarak pardösü ve başörtüsü kullanmışlardır.

Çarşıdan batılı giyime geçişte, yaşanan ara bir geçiş niteliğinde ki bu dönemde, batılı giysileri giymeye adapte olamayan birçok kadın, önceleri dış giysisi olarak pardösü ve sıkma baş olarak tabir edilen örtme biçimini kullanmıştır. Pardösü ve sıkma baş birçok kişi tarafından benimsenerek geçiş evresi olarak rağbet görürken, genç kızlar arasında daha yenilikçi tavrıyla, şapka ve batılı giysiler kullanılmıştır.

⁵ Melda ONUR, Geçmişten günümüze giyim tarihi, konfeksiyon İGS, 75

1.2.1. Değişimin Üretimi ve Yeni Kıyafetin Tedariki

Avrupa'nın büyük giyim-kuşam mağazaları 1850'lerden sonra, İstanbul'da açtıkları şubelerine 'Bonmarşe' adını vermişlerdir.

Batılı hazır kıyafetler ya da bu kıyafetlerin dikildiği kumaşlar, dönemin bonmarşelerinden temin edilmiştir.

1870 yılından beri Cadde-i Kebir (istiklal caddesi) Saka Salim Çıkmazı'nda bulunan 'Lion' bonmarşesi, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında, ipekli ve yünlü kumaşların yanı sıra, kadın elbiselerinin tüm aksesuarlarının da temin edildiği, ayrıca Eldiven, Şapka, Şemsiye gibi ürünlerin de satıldığı büyük bir mağaza olmuştur.

İngiliz kökenli 'Karlman' bonmarşesi ise, hazır dikilmiş fiistanları fiyatlarıyla ilan ederek satış yapan bir firma olmuştur.

19.yüzyılın ikinci yarısında, Beyoğlu'nda mağaza açan bir diğer firma 'Lazzaro Franco' dur. Tamamen ithal ürün satan mağaza, kumaş ve terzilik için gerekli her türlü malzemeyi satmıştır.

Giyimde, Beyoğlu kadar Mahmut Paşa ve Sultan Hamam çevresi de önemli olmuştur. Özellikle, kumaş alışverişlerinde buradaki mağazalar önemli rol oynamıştır. Rum Spiros bir tuhafiyecidir. Spiros, uygun fiyatlarda tuttuğu ürünleriyle, dar gelirli ailelere alışveriş yapabilme imkânı sağlamıştır. Sultan Hamam'ın en güzel mağazası ise iki katlı 'Kamelya'dır. İki katı da ipekli ve yünlü kumaşlarla dolu olan firma, çok çeşidi ile alım gücü daha yüksek kişilere hitap etmiştir.

Daha önce fes yapım ve üretiminde olan esnaf, şapka imalatı işine girmiştir. Günümüzün ünlü sanayicisi Vitali Hakko ise 'Şen Şapka' ile genç Türkiye'nin yeni giyim tarzına imza atmıştır.

Pasajlar, alışveriş yapılan önemli mekânlar olmuştur. Krepen Pasajında, küçük ve büyük birçok hazırıcı (dikilmiş giysi) dükkân bulunmaktadır. Hazırcıların yanında, Terziler, İplikçiler ve Modistler de pasajlarda yerleri olan kişilerden olmuştur.

Karamürsel Mensucat ve Ticaret A.Ş. günümüzdeki adı ile Yeni Karamürsel Mağazaları da tamamen yerli üretimi olan her çeşit elbiselik, pardösülük ve paltoluk kumaşın satıldığı yerli bir firma olarak tanınmaktadır.

Dönemin anılan Türk Terzilerinde biri de M. Muammer Terzihanesidir. Bu terzihanenin paltoları 850 kuruşa, kıyafetleriye 1200 kuruşa diktği belirtilmiştir.

Müstecizade Ali Kamil Terzihanesi ise, dikişin yanı sıra 10 liraya hazır kıyafet de satın almak mümkün olmuştur.

Babası Saray Terzisi olan Osman Zeki ise, dönemin ilk konfeksiyon üreticisidir. I. Dünya Savaşı sonrası, Amerika'dan getirttiği makineler ile seri üretimi denemiş ancak, beş sene sonra bırakmak zorunda kalmıştır.

İstanbul Terzihaneleri de kendilerine Cadde-i Kebir'i mesken tutmuş Galatasaray'da Meşrutiyet Caddesi'nde Aynalı Pasajda faaliyetlerine başlamışlardır.

Yenilenen Türk kadını, kıyafet sorununu kumaşçılarla, hazırıcılarla ve pardösücülerle çözmeye çalışmış, kumaşı manifaturacıdan almış, terzi de diktirmiştir. Varlıklı aileler, meşhur terzilere, ekonomisi kısıtlı aileler ise sokak aralarındaki

terzilere ve daha önceki Ferace gibi giysilerini diken gündelikçi terzilere yeni kıyafetlerini diktirmişlerdir.

Bu hızlı değişim, Cadde-i Kebir’de etkisini göstermiş, yıllarca birçok dünya insanını bağrında besleyen cadde, önceki deneyimleri ışığında bu kez bağrını, Avrupai tarzda ardı ardına hizmete giren mağazalar için açmıştır. Artık Cadde-i Kebir’de dolaşmak, alışveriş yapmak, vitrin bakmak dönemin popüler olayı halini almıştır.

1.2.2. Değişimin İmzası: Mevhibe İNÖNÜ

Mevhibe İnönü, İsmet İnönü'nün eşi, Türkiye'nin değişim yüzünü dünyaya tanıtan, zarıflığı ve sadeliğı ile takdir toplayan birinci kadın olarak isimlendirilmiştir.

İsmet Paşa, Cumhuriyetin önemli antlaşmalarından biri olan Lozan Konferansına giderken yanında eşini de götürmüştür. Mevhibe Hanım, bu seyahat için Beyoğlu'ndan gri bir pardösü almıştır. 18 Nisan 1923'de eşinin İsmet Pasoun yanında çarşafsız, pardösü giymiş, yüzü açık olarak istasyona gider ve Avrupa'ya Türkiye Cumhuriyetinin yeni yüzünü göstererek, temsil etmeye çalışmıştır.

Yüzü açık olarak gittiğı İsviçre ve Lozan da durum farklıdır. Burada Avrupai hayat sürmektedir. Mevhibe hanım bu duruma çok şaşırarak ayak uydurmaya çalışmıştır.

Yurda döndüğünde ise başını, sıkma baş tarzında şifon bir eşarpla örtmüş ve pardösü giymeye başlamıştır.

1927 yılında Pembe Köşk'te ilk düzenlenecek Cumhuriyet Balosu'nda giymek için, Brüksel Sefiresi'ne yurda dönerken yanında getirmesi için bir elbise rica etmiştir.

Mevhibe hanım bu çok özel ve anlamlı gece için değişiklik yapmak istemiş ve sıkma baş olarak kapattığı başını açmaya karar vermiştir. Atatürk ise, bu cesareti fark etmiş herkesin içinde Mevhibe hanıma teşekkür edip O'nu, onurlandırmıştır. Ankara'daki üst düzey memurların eşleri, çoğunlukla 1927 yılından sonra kurulan İsmet Paşa Kız Enstitüsünde kıyafetlerini diktirmişlerdir.

Cumhuriyet Balosu kadar önemli diğer balo Kızılay Balosudur. Bu balolara çok şık gitmek neredeyse bir kural halini almıştır.

Mevhibe İnönü, İsmet Paşa Kız Enstitüsünde, hem günlük kıyafetlerini hem de özel geceler için giyeceğı elbiseleri diktirmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında tüm dünya ekonomik sıkıntı içinde sarsılırken, Türkiye'de bu sıkıntılardan etkilenmiş bu süre zarfında Mevhibe Hanım, evi ile ilgilenmiş, fazla masraftan kaçmış, yeni kıyafetler yaptırmamıştır.

Eski tuvaletlerinden kızına elbise diktirmiş, İsmet Paşanın pijamalarını ördürmüştür. Kendi elbiselerini ise, Ankara'nın meşhur terzişi Bade Hanıma götürmüş, değişiklik yaptırıp giymeye devam etmiştir.Özenle sakladığı kıyafetleri müzeye çevrilen Pembe Köşkte, ilk günkü güzellikleri ile sergilenmektedir

1.3. Büyük Atılım Kız Sanat Enstitüleri

1927 yılında Maarif Vekili Mustafa Necati beyin yoğun çabalarıyla hazırlanmış bir proje olan, kız sanat enstitüleri, genç kızların, olgunlaşmaya başladıkları döneme denk gelen yaşlarında, modern yaşam tarzının getirdiği yenilikleri öğrenmek için gittikleri okullardı.

Burada amaç, yarının kadınlarını en iyi şekilde yetiştirmek ve Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alan öğrencilerin, terzilik derslerinde modern yaşamın kıyafetlerini dikmeyi öğrenerek, büyük ihtiyaç duyulan ‘Terzilik’ mesleği için eğitimli eleman yetiştirmek olmuştur.

Gelişmekte olan Türkiye, yeni giyim-kuşam hareketi ile batıya yaklaşmaya başlamış,. kanun sonrası değişim için gerekli materyallerin Türkiye de olmayan ve üretilmeyenleri ise Avrupalı tüccarlar tarafından ithal edilmiş ve satılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Avrupalı imalatçılara bağlı kalmamak ve kendini yeni toplayan Türk halkının parasını, yine Türk sermaye kaynaklarına eklemek için çeşitli atılımlar yapmıştır. Bu atılımların içinde, giyim-kuşam da gerekli yenilikleri yapmak ve bu alandaki çalışmalara hız vermek için, 1927’de Kız Sanat Enstitüleri kurulmuştur.

Kız Sanat Enstitüleri dışında eğitim veren kuruluşlardan biri Singer’dir. Diğer kuruluş ise ‘Bıçkı Yurdu’dur. Bıçkı Yurdu değişen süreler içinde verdiği kurslarda, makastar ve terzi yetiştirmiş, kursu tamamlayan öğrencilere İhap Hulusi tarafından resmedilmiş, Türk bayrağı diken kadın figürü bulunan diplomalarla eğitimleri belgelenmiştir.

Kız Sanat Enstitülerinde eğitim alan kız öğrenciler, kıyafet dikmeyi öğrenmiş, diktikleri kıyafetleri giymiş, hatta elbiselerinin defilelerini de yine kendi

mankenlikleri ile sergileyip, batılı giyim tarzının yaygınlaşması için aracılık etmişlerdir.

Bu okullar da eğitim alan genç kızlardan, başarılı bulunanlar Avrupa'ya gönderilmiş, oradan aldıkları eğitimle ülkeye döndüklerinde, öğrendikleri en son Paris, Londra modasını, İstanbul'daki atölyelerde yeniden oluşturmaya çalışmışlardır. Okullar, bulundukları şehrin moda üretim merkezleri halini de almışlardır.

Avrupa eğitimi alan genç öğrenciler, yanlarında birçok materyallerle dönmüş Türkiye'deki değişime hız kazandırmışlardır. Yurtdışından getirdikleri yabancı dergilerin çevirileri sayesinde Avrupa modasını, Türk hanımlarına tanıtmışlardır. Bu dergilerde hangi elbisenin hangi saatte, nerede, nereye giyileceğinden, kumaş tanıtımına ve malzeme bilgisine kadar uzanan geniş açıklamalar da yer almıştır.

İstanbul sokakları, Avrupa modasının modern kıyafetleri içindeki genç kızlarla, modern ve yeni bir resim çizmişlerdir.

Kız Sanat Enstitüleri adı ile açılan okulların ilki ve en ünlüsü Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü'dür. Bu enstitü üç bölümden oluşmuştur. Terzilikten ev ekonomisine çeşitli eğitimler gören genç kızların en sevdikleri bölüm ise, sipariş atölyesi olmuştur. Ankara'nın ileri gelen devlet adamlarının eşleri, İstanbul'daki kadar çok terzi bulma şansları olmadığı için, bu sorunlarına tek çözüm o yıllarda İsmet Paşa Kız Enstitüsü sipariş atölyesi olmuştur. Bu okul, ilerleyen yıllarda daha da gelişmiş, yabancı elçilerin eşlerine de Türk modellerini dikmişlerdir.

Okul, kendi modellerini kendi üretmiş, dışarıdan hiçbir modeli de çalışmayarak bir ilke de imza atmış, eski Türk kıyafetlerinden esinlenmiş, Avrupa modası ile birleştirip Türk kreasyonları meydana getirmiştir.

Bursa'da Necati Bey Kız Sanat Enstitüsü 1929 yılında açılmış, ilk mezunu 1934'de vermiştir. Bu enstitü, ilerleyen yıllarda köy kadınlarına gezici kurslar da vermiştir.

Türkiye'nin ilk Akşam Kız Sanat Okulu ise, 1932 yılında İstanbul Şehzadebaşı'nda açılmış, Nişantaşı'nda aynı yıl Beyoğlu Akşam Sanat Okulu kurulmuştur. Dönemin Ev-İş dergisi, bu okullar için şöyle demektedir

. *‘İstanbul akşam sanat okulu, her sene üç yüz mezun veren okula talebin büyük olmasıyla dershaneler tıklım tıklım...’*⁶

Üsküdar kız sanat enstitüsü, 1932–1933 yıllarında moda ve dikiş kursu açmış, ilerleyen dönemlerde biçki-nakış, çamaşır, ev idaresi, yemek pişirme ve resim dersleri de vermiştir.

Trabzon Kız Sanat ve Akşam Kız Sanat Okulları, bir yıl arayla açılmış ilk mezun 1939’da biçki-dikiş, moda, çiçek, resim, nakış ev idaresi, çamaşır, yemek ve pasta dallarında vermiştir.

Edirne kız sanat enstitüsü 1938’de açılmıştır.

İzmit Kız Sanat Enstitüsü 1941’de açılmış, giyim ve zevkli moda bilgilerinden dolayı büyük ilgi uyandırmıştır.

Nişantaşı Kız Sanat Enstitüsü, 1941 yılında eğitimine 483 öğrenci ile başlamıştır. Mezunlar, ya dikiş ya da şapka atölyesi açarak mesleklerine devam etmişlerdir.

Ankara Kız Sanat Okulu, 1941 de diğer okulların dersleri yanında, oyuncak bebekler üzerine de eğitim vermiş, 2215 öğrencisi ile rekor kırıp, bu talep’e üç devreli eğitim ile karşılamaya çalışmıştır.

Okulu bitirenler ya kendi atölyelerini kurmuş, ya bu eğitime Avrupa da devam etmiş, dönünce de okullara öğretmen olmuş, ya köy kadınlarına kadar eğitim vermiş ya da eğitilmiş bir anne olarak evine ve çocuklarına bilgisini aktarmıştır.

Yeni Türk Cumhuriyeti, kendisi gibi yenilikçi Cumhuriyet anlayışına uyan genç kızlar yetiştirirken geleceğe de yatırım yapmıştır

⁶ A.g.k.157

2. CUMHURİYET DÖNEMİ VE SONRASINDA GİYİM-KUŞAM STİLLERİNİN GELİŞMESİNDE TERZİLERİN VE TASARIMCILARIN ROLÜ

2.1. 1920’li Yıllarda Dünyada Giyim – Kuşam

Giyim-Kuşam alanında, dünyada savaş sonrası modaya, 1920 ortasından sonra İngilizler hâkim olmuştur. Bu yıllar da Türkiye’de Giyim-Kuşam modası diye bir kavramdan söz etmek mümkün olmamaktadır.

I. Dünya savaşı ile ara verilen moda olgusu, savaşın sona ermesi ile tüm Dünya’da yeniden canlanmış ve hız kazanmıştır. Yaşanan savaş koşulları, giyilen üniformalar sivil kıyafetlerde de Giysi Modasına etkisini göstermiş, günlük giysiler, üniformalardan detaylarla yeniden şekillendirilmiştir.

1920'lerin ortalarına gelindiğinde İngiltere'nin öncülüğünde 'golf' sporunun giyim şekli erkek modasının hakimi olmuştur. İngilizler, geleneksel okulları, spor kulüplerinin giyiniş stilleri ile erkek modasının öncüsü olmuşlardır. İngiltere Prensi Edward, golf kulübü St.Andrews 5'in kaptanıdır.Maç için giyilen kıyafet günlük kullanımda da moda olmuştur.

*'Prensin üzerindeki giysi, tüvit şapka, hafif yakalı gömlek, geometrik şekillerle oluşturulmuş kravat, bol kareli örgü kazak, tüvit, dizin altında bir bant ile toplanan yün kumaştan oluşturulmuş, bol kesimli golf pantolonu ve kareli çorapları ile oldukça burjuva görünmektedir'*⁷

⁷ Visual history of costume, Emel Meteoglu,203

Teknoloji, savaş sonrası ilerleme kaydetmiş, dokumada yeni keşifler, pratik ve kullanışlı türde kumaşlar üretilmiştir. Yeni bulunan flanel, suni ipek ve pamuklu dokumalar giyime yumuşaklığı getirmiş, geçmişin sert yakalı gömlekleri yerini yumuşak ve genellikle açık kullanılan gömlek yakalarına bırakmıştır. Artık kravat kullanmak mecburi değildir. Kemer ve fermuar kullanılmaya başlanmış, pantolon askıları tarih olmuştur. Bu dönemde etek boyları oldukça sık değişmiş, ancak günlük giyimde etek boyu diz altında, akşam giyiminde ise ayak bileği hizasında kullanılmıştır. Pilili etekler Bahar-Yaz giyiminin vazgeçilmezi olmuş, pilisiz etekler öğleden sonra giyilen giysilerinde kullanılmıştır. Kıyafetler şekil açısından farklılıklar göstermiştir. Göğüs hizasında olması gereken robadan elbiseler, kalça hizasına düşürülmüştür. Bu stil, Yüksek topuklu ayakkabılar ve uzun küpeler ile desteklenmiştir. Yeni biçim, 'Haute Couture' tarafından benimsenmese de eski tarzı devam ettiren Modaevleri birer birer kapanmış, yerine yeni anlayışı benimsemiş Modaevleri açılmaya başlamıştır.

Kadın giyiminde büyük hacimler azalmış, görünüm, yeni keşfedilen kumaşların etkisi ile hafifliğe dönmüş, daha önce giyimde kullanılmamış renkler de kullanılarak giyim tarzının yenilikleri ortaya konmaya başlamıştır.

Kadına hür ve yalın giyimi sunan Chanel'dir. Chanel, gazocağının patlaması ile yanan uzun saçlarını kestirmesi ile yeni bir saç modeline öncülük yapmıştır. Yağmurlu bir günde erkek arkadaşının trençkotunu, ya da at yarışında da Jokey'in süveterini giymiş, kadınların daha önceden kullanmadıkları erkek giyimi içinde yer alan trençkot ve süveter gibi giysi ürünlerini giymelerine öncü olmuştur.

2.2. Türkiye Cumhuriyetinin İlk Yıllarında Giyim-Kuşam

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Türk kadınları Dünya’da moda olanları takip etmekten başka yapabileceği bir tutum sergilemeleri söz konusu olmamıştır. Dönemin en tipik modası ise Çarliston modası olmuştur. Çarliston modası I. Dünya savaşından sonra çıkmış olan dansın adıdır. Türkiye’de moda olması ise 1925–1927 yılları arasına denk gelmiştir. Modacılar da bu dansa uygun elbiseler hazırlamış, dansın ritmine uyan kıyafetler oluşturmaya çalışmışlardır. Erkeklerin pantolon paçalarını diz kapağına kadar dar, dizden ayağa doğru gittikçe genişleyen bir kesimde oluşturulmuştur.

‘... Vals, tango ve fokstrot gibi dans şekilleri yanında çarliston gençliği en çok coşturan bir oyun olmuştur. Bu dansın esası bir ayak ve bacak oynatıp çarpma idi, kavalyelerin bu hareketlere mübalağalı bir ifade vermek için pantolon paçalarında bir değişiklik yapıldı. Diz kapağı dar, dizden ayağa doğru gittikçe genişleyen bir kesim kabul edildi, öyle ki, çarliston pantolonun paçası bir yandan yerde süründü, bir yandan da pabucu tamamen içine alacak kadar geniş oldu; İstanbul’un eski tulumbacı kesim pantolonlarının hemen aynı, hatta onların çok daha aşırısı idi; bu yönden, o zamanlar eski tulumbacı artıkları da dans ile hiç ilgileri olmadığı halde çarliston pantolonlar yaptırıp giydiler. Günlük hayat içinde çarliston pantolonlarla sokakta dolaşanların pantolon paçaları, köçek oğlan eteklikleri gibi çalpara çalardı. Bu pantolonlar gençlerin üzerimde kötü tesirler yaptı giyenler bıçkın, külhanbeyi edası takınmaya başladı. Nihayet mektepli gençlerin çarliston kesim pantolon giymeleri yasak edildi’⁸

Türkiye, Giyim-Kuşam modası ile tanışırken Paris’le de tanışmıştır. Kadınlar, 19. yüzyılın uzun eteklerini korselerini bir daha karşılaşmamak üzere hayatlarından çıkartmıştır. Kadınlar, artık yeni stille giyim alanındaki özgürlüklerini kutlamıştır.

Avrupa’da, Paris’de, Chanel’in başlattığı ‘A la garson’ modası, Türkiye’de büyük ilgi görmüştür. Chanel, kaza sonucu yakıp kısacık kestirdiği saçları ile Avrupa’da moda yaratmıştır. Bu ilgi çeken saç kesim modası, Türkiye’de sıçrayarak

⁸ Reşad Ekrem KOÇU, Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü, 64

yıllarca geri planda kalmış ve saçları da dâhil birçok konuda özgür olamamış Türk kadını tarafından benimsenmiştir. Değişim hızlı bir şekilde ilerlerken kadınlar, saçlarını değişimin hızına bırakmış keyif ve özgürlük bu modeli çok severek kullanmışlardır.

Kadınlar, saçlarını birer oğlan çocuğuna benzeyen şekilde kestirebilmek için buklelerini feda etmiş, yeni yetme delikanlı görünümlerine brnmştir. Hedef, olabildiğince oğlana benzemektir. Etek boyları ilk defa diz hizasını görmüş, kadınlar ilk defa bacaklarını sergilemiştir. Ancak sade kıyafetler kullanılmış, göğüs ve bel hatlarını düz gösteren, düz kesimli elbiseler giyilmiştir.

Pantolon giyerek, kimi zamanda bahriyeli kostümleri ile boy gösteren kadınlar kısa saçların üzerine ‘Cloche’ (çan) şeklinde şapkalar takmışlardır.

Spor yapmak, plaja gitmek, yüzmekten çok güneşlenmeye yarayan mayolarla yanık tenli görünmek, dönemin olmazsa olmaz modalarından olmuştur. Mayolar, spor kıyafetler, atçı pantolonu, kadın gardıroplarında yerini almıştır.

Tarih 1929, bu tarihe kadar toplumlar I. Dünya savaşı sonrası savaştan aldıkları yaraları sarmaya, ekonomilerini düzeltmeye ve eski sorunsuz günlerine dönmek için çaba sarf etmişlerdir. Dönemin en yeni ulusu olan Türkiye, Osmanlı devletinin yaşam hakkında tabulaşmış tutumlarından kurtulmaya başlamış, yolunda emin adımlarla ilerlemek için reformlarına yenilerini eklemiştir. Türk halkı ise, elde ettikleri bu özgürlüklerinin keyfine yeni varmaya başlamıştır Dünya üzerinde yaşam olaysız, sorunsuz, savaşı ve yavaş akarken, Dünyayı 1929'da ekonomik bir buhran beklemektedir.

Dünya, ürettiği mal karşılığı talep görememiş, ürettiği mal elinde kalmış ve bu da krize yol açmıştır. 1929'da New York borsasının düşmesi ile başlayan kriz, tüm dünyada etkili olmuştur. Türkiye'de Dünya gibi 1929 krizinden etkilenmiş kendini koruyabilmek için müdahaleci politikalar izlemeye başlamıştır. Devletçilik, yoğun bir şekilde başlamış, planlı sanayi dönemine geçilmiştir. Özel teşebbüs köreltilmiş, nüfus memurlaştırılmıştır.

Planlı sanayi dönemi, II. Dünya savaşına kadar sürmüştür. Kriz, insanları işsiz bırakırken Cumhuriyet yönetimi birçok önlem almıştır. Bu önlemler arasında en önemlisi, yerli malı tüketiminin artırılması olmuştur. Yerli malın tüketimini artırmak için, halk bilgilendirilmiş ve kurulan yerli malı pazarlarının kullanılması teşvik edilmiştir. Devlet, 'yerli malı kullan' kampanyaları başlatarak kendi malını üret, kendi malını tüket ve nitelikli iş gücü yarat, sloganları ile krizi aşmaya çalışmıştır. Dönem 1929 kriziyle kapanmıştır.

2.2.1. Dönemin Terzileri

Yıl 1925 şapka inkılâbı ile yeni serpuşun (şapka) nasıl olması gerektiği hakkında çeşitli açıklamalar gazetelerde yapılırken, halk ilerde gerçekleştirilecek (1935) olan Kıyafet inkılâbına yavaş yavaş hazırlanmıştır.

Yeni giyim anlayışı, eski tip giyinmenin yeni Türkiye'ye yakışmayacağını, kadın ve erkeğin eşit olduğunu söylerken, kadınların da Avrupalı hemcinsleri gibi giyinebilecekleri doğrultusundaki bilgileri gazeteler aracılığı ile öğrenilmiştir. Halk, çizilen giyim stilini öğrenmeye çalışmış, uyum sağlama çabası içine girmiştir. Çizilen stile uyum sağlamak için, Türk halkı elinden geleni yapmış, terziler ardı ardına açılmış, terziler aracılığı ile dış görüntüler hızla Avrupalaşmıştır. Yeni giyim stili özellikle büyük şehirlerde kabul görerek modern görünüşe ulaşmak için hız almıştır.

Atatürk'ün, Ermeni asıllı bir terzisi vardır. Sözü edilen yıllar, kanunun yeni yürürlüğe girdiği ve terzilik konusunda okulların açılmadığı bir dönemdir. Müslüman Türk Terzilerden bahsetmek pek mümkün değildir, Ekonomides, Atatürk'ün terziliğini yapmış ve Atatürk'ün terzisi olarak anılmıştır. İlerleyen yıllar da Atatürk'ün terziliğini İzzet Ünver yapacak, hatta İsmet İnönü'ye de elbise dikecektir. Terzi Ünver'in Fransa'da eğitim aldığını dönemin Meclis Başkanının oğlu Teoman Özalp'tan öğrenilmiştir.

Müslüman olmayan terziler, yurtdışından kupon kumaşlar getirip, hem kumaşları satıyor, hem de terzilik yapıyorlardır. Tüccar mantığı ile çalışan bu kişilere 'tüccar terzi' adı takılmıştır.

Bir diğer önemli isim ise Madam Fegara'dır. Beyoğlu Mısırlı Han'da atölyesi bulunan Madam Fegara, şöhretini, 'Moda Albümü' dergisinde Paris modasının Türk Giyim-Kuşam modasında yarattığı etkileri yazdığı köşesi ile yakalamıştır. Yılın popüler giyiminden haberdar olmak isteyen kişi, Madam Fegara'nın yorumları ışığında bilgilenmişlerdir.

Madam Fegara kadar ünü yayılan terziler arasında, Kaluvrisi, Madam Filyo, İren Fayn gibi isimler de bulunmaktadır.

Calibe Seyfettin, hikâyeci Ömer Seyfettin'nin eşidir. Gençken eşini kaybeden Calibe Hanım, kendisini terziliğe yakın bularak bu mesleği tercih etmiş, Madam Fegara gibi Mısırlı Handa faaliyet göstermiştir.

Yeni stil, Türk halkını etkisi altına almıştır. Birçok kişi, terzilik mesleğini öğrenmek için, Anadolu'dan büyük şehirlere özellikle de, İstanbul'a gelip, yerleşmeye başlamıştır. İstanbul'da, Ecnebi erkek terzilerin yanında çalışarak terzilik mesleği öğrenilmeye çalışan birçok Anadolu gençsi İstanbul'a göç etmiştir. Bu gelişime verilebilecek en güzel örnek ise, Mithat Gürsoydur. Niğde'de kendi dükkânını kapatarak İstanbul'a gelen Mithat Gürsoy, Müslüman olmayan Türklerin atölyelerinde iş bulur ve mesleğin inceliklerini öğrenmeye çalışmıştır.

1929 yılında, Terzilik mesleği merkezinin Avrupa olduğunu anlayarak yabancı dil öğrenmiş ve ısmarlama terzilik eğitimi veren İngiliz okuluna kayıt yaptırmıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra ülkesine dönen Mithat Bey, 'Mithat Giyim'i kurarak hazır giyimde bir ilke imza atmıştır.

İlk kadın terziler arasında anılanlardan biride Güzide hanımdır. Dönemin en önemli terzileri arasında yer almıştır. Yaşamındaki talihsizlikler sonucu çalışmak zorundadır ve terzilik yapmaya başlamıştır, ne de olsa dönemin popüler mesleği terzilik. Beyoğlu, Saint Antoine Kilisesi yanında bulunan, Haute Couture modasının merkezi sayılan Viyana Pazarında işe girmiş, altı ay sonra mesleğin tüm inceliklerini öğrenmiş, müşteriler arasında aranan bir kalfa olmuştur. Müşterilerinin memnuniyeti onu, terzihane kurmaya itmiştir. Terzihanesi ile ünlendikten, sonra Viyana'ya gitmiştir. Mesleğini geliştirip, Türkiye'ye dönerken yanında birçok kıyafet ve kumaş getirmiştir. Ancak Türk hükümeti yerli malların tüketimiyle ilgili kararname çıkartmıştır. Elindeki tüm mallar yabancıdır ve tüm parasını bu mallara yatırmıştır. Tanıdıkları aracılığı ile Atatürk'e ulaşip, kumaşları kullanma izni almıştır. Atatürk ise Güzide Hanım'dan, Afet Hanım'ın 3 Nisan 1930 tarihinde yapacağı konuşma için, Atatürk'ün bizzat çizdiği söylenen elbiseyi dikmesini istemiştir.

Güzide hanım, elbiseyi diker. Afet hanımın konuşması da, elbisesi de çok beğenilir, Güzide hanım bu olaydan sonra Ankara'da çok ünlenir. Ankara da ki yönetici eşlerinin ve çocuklarının vazgeçilmez terzisi olur. Yetişmeyen siparişler için pazar günleri de çalışılmaktadır.

*'Hem İstanbul hem Ankara da hizmet veren Güzide Hanım, terzihanesinde 60 kişi çalıştırmaktadır. İlerleyen yıllarda Atatürk, rahatsızlığı döneminde su toplayan karnı için, Güzide hanımı çağırarak ve kendisi için rahat iç çamaşırlar dikmesini isteyecektir. Güzide hanım ise sabaha kadar ağlayarak atasının çamaşırlarını dikecek ve teslim edecektir'*⁹

Saadet Erkut, Türkiye Cumhuriyetinin yurtdışında okumaya gönderdiği ilk öğrencilerdendir. Modanın merkezi Paris'te aldığı eğitimi tamamlamış ve ülkesine dönmüş öğrendiklerini olgunlaşma enstitüsündeki öğrencileri ile paylaşmıştır.

Paris'te şapkacılık ve terzilik tahsillerini tamamlayarak diplomalarını başarıyla alıp ülkelerine dönen Ergun ve Türkan kardeşler de, dönemin eğitimli diplomalı terzileri olarak lanse edilmiş yaptıkları işler, gazetelerde sık sık

⁹ Nur ONUR Moda bullaşıcısıdır,100

yayınlanmış, iki kardeş örnek gösterilerek okullu olmanın önemi vurgulanmıştır. ‘Academy de Cup Paris’ den Ergün, ‘Academy de Mod dö Paris’ den ise Türkan Hanım, üç yıllık eğitimleri sonucu mezun olmuş ve büyük terzilerin yanında yaptıkları staj sonucu yurda dönüşleri 1932 yılı Moda Albümü dergisinde büyük puntolarla duyulmuştur.

Bu dönemde terziler giyinebilmeni tek adresi durumunda olmuşlardır. Terzihanelerde 500 adet genç kız vardiya ile çalışmıştır.

“1930 -1940 yıllarında İstanbul da ki terzi sayısının fırıncı sayısına eşit yani 6.000 olduğu belirtilmektedir”¹⁰

Dönemin yetişkin kişilerinin çoğu nerdeyse terzidir. Kız Sanat Enstitülerinde alınan eğitimle kendi kendine yetebilmeyi öğrenen genç kızlar, verilen terzilik eğitimi ile donanımlı kişiler olarak mezun edilmişlerdir.

¹⁰ Yurt ansiklopedisi, terziler,359

Devlet erkânına hizmet eden büyük terziler, müşterilerini memnun etmek için ellerinden geleni yapmışlardır, bu isimlere dikmek hem bir onur, hem de büyük reklâmdır olmuştur. Bu terzihanelerde müşterinin ölçüleri bulunur, müşteri yeni bir elbise isteniyorsa kumaş gönderilir, iş sadece provaya gitmeye kalır. Gömlekçilerde de ölçüler bulunur ve aynı yöntemle onlar da siparişlerini yerine getirilirdi. Çankaya köşküne hizmet veren terziler, dönemin bir numaralı terzileri olarak kabul edilirdi.

Dönemin ünlü gömlekçisi ise, Cadde-i Kebirdeki Galatasaray Lisesi karşısın da bulunan ‘Zara’dır.

Terzilerin ise en önemli sorunu malzemenin az olması, kumaş, iplik, astar gibi malzemelerin kolay bulunamamasıdır. Ancak, ilerleyen yıllarda Atatürk bu konuyla ilgili problem olduğunu bildiğinden beş yıllık sanayi planları dâhilinde bu sorunu da çözecek bir kuruluşu, hayata geçirmiştir.

2.3. 1930 Yılları Giyim – Kuşam

1930’larda giyim-kuşam modası, 1929 krizinde yaşanan sıkıntılar doğrultusunda, sadelik sınırlarında kalmıştır. Kriz döneminin modası, kadını abartıdan uzak ve kadınsı, erkeği ise atletik sağlıklı ve erkeksi göstermiştir. 20’li yılların, erkeksi ‘A la garson’ modasından daha dişi görüntüler veren kadınlar, elbise kalıpları aracılığıyla kalçalarını, göğüslerini, kısacası beden çizgilerini ortaya çıkartmışlardır.

Avrupa modasının yeni kadın imajında, kalem kaşlar, uzayan saçlar ve uzayan etek boyları vardı. Kadınların etek boylarındaki kısalık, 1960'lara kadar modayı terk etmiştir. Bacaklar kapanmış ancak, bu seferde sırtlar açılmaya başlamıştır. Avrupa modası giyim-kuşamda bu çizgiyi çizerken, Türk giyim-kuşam modası da Avrupa modasının yansıması olmuştur. Türk kadınları yeni Avrupa modasının getirdiği uzun boylu görünmenin güzelliğini fark etmiş ve bu görüntüyü yakalamak için, terzi kapıları çalınarak dikim hilelerine başvurulmuştur.

1930’larda, çekilen sesli filmler, filmlerdeki kadın ve erkek yıldızların giyiniş tarzları tüm dünyada etkili olmuş ve hayranları tarafından taklit edilmişlerdir. Türkiye’de bu yenilikten etkilenmiştir. Her iki erkekten biri, ‘Menjou’ denilen stilde bıyık kullanmaya başlamıştır. Amerikalı erkekler arasında kullanılan en popüler giysi ürünü, pamuklu gömlek giymektir. Ceket ceplerine de kravatla aynı desende cep mendilleri kullanılırken, pantolonlarda bollaşma görülmüştür.

Amerikan modası böyleyken, İngiltere’de tebeşir çizgili olarak tabir edilen takım elbiseler önem kazanmıştır. Amerikan aktörlerinin yani; Fred Astaire, Clark Cable, Cary Grant gibi Hollywood ünlüleri bu modanın müptelası olmuştur.

Kadınlarda ise; Gloria Swanson, Joan Crawford, Marlene Dietrich, Greta Garbo gibi ünlü aktrislerin yaptıkları, tüm dünya da hatta ülkemizde de yakından takip etmişlerdir

. Hollywood'un ünlü aktrisleri, modağa yön verme görevini aristokratların elinden almış, yeni modayı tüm dünyaya kendileri tanıtmışlardır

1930 kadını, uzun etekli, erkeksi tayyörlü, kloş kenarlı fötr şapkası ile yalın bir figür çizerken, gece kıyafetlerinde, has ipekten vücudunu saran verrev kesimli giysileri giymişlerdir.

Kadınlar, Hollywood etkisi ile omuzları ve sırtı açıkta bırakan elbiseler kullanmışlardır. Omuzsuz (straprez) gece elbiseleri ve sırtlarda çaprazlar oluşturan modeller dönemin elbiselerinde en çok kullanılan unsurlar arasında yer almıştır

2.3.1. Sümerbank

Cumhuriyet yönetimi, 1929 Dünya ekonomik krizinin, Türkiye'ye getirdiği olumsuz etkiler sonucunda, almış olduğu tedbirler arasında beş yıllık sanayi planı da bulunmaktadır. Yerli malını koruma altına alma ve yerli malın kullanımını çoğaltma yönündeki çalışmalarını gerçekleştirmek için, yapılan girişimlerin ilk adımlardan biri 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması olmuştur.

Sümerbank ile giyim kuşam ve dokuma sektörü devlet tarafından korumaya alınmıştır. Üretilen mallar, kurulan yerli malı pazarların da halka ulaştırılmış, kar payları daha az tutulmuş olan ürünlerin tüketimi ve böylece üretiminin devamlılığı da sağlanmıştır.. Halk, bu alandaki Türk Malı ürünlerle pazarlar aracılığıyla tanışmıştır.

Bu buhranlı yıllarda, tüm sosyal sınıflar ısmarlama ya da Haute Couture ürünü almaktansa daha ucuz bir çözüm yolu bulmuş, Sümerbank'ın basma kumaşlarında gündelikçi terzilere elbiseler diktirmiş, ekonomik yolu seçmişlerdir. Halkın ihtiyacı Sümerbank mağazalarından karşılanmıştır.

“...kimileri Sümerbank deyince kalın Beykoz kunduralarını hatırlar, ben ilkokul önlüğümü hatırlarım, grazit denilen gri kendinden desenli gibi alacalı bir kumaşı vardı. Siyah kumaşların yaslı duruşu, çatık kaşlı baskısı yoktu onda. Kimisi üflesen uçacak hafiflikte empirmeleri, renk renk basmaları hatırlar, ben ağartılıp yastık yüzü iç çamaşırı yapılan amerikan bezini. Renk renk patiskaları... Arka mahallenin çeyiz hazırlıklarında ne önemli yeri vardı... Hereke'nin o çamaşır suyunda bile renk vermeyen ipekleriyle işlenirdi Şile bezleri... El dokuması halılar, kalın battaniyeler evlilik hediyesi olarak alınabilir. Sonraları bir atılım zevkli, şık 'genç ve genç' markalı pardösüler, 'genç çizgi' markalı döpiyesler, bluzlar kafa tuttu ünlü markalara...”¹¹

¹¹ Sennur SEZER, 75.yılında Sümerbank bir mucizeydi, 29

2.3.2. Kıyafet Kanunu

1925 yılında, Şapka kanunu ve devamındaki inkılaplarla Türkiye yüzünü batıya çevirmiştir. Ancak yapılan sadece Şapka Kanunudur. Türkiye Cumhuriyeti gerçek anlamda ilk kılık Kıyafet Kanunun 18 Şubat 1935 tarihinde çıkartmıştır.

Resmi gazetede yayınlanan kıyafet nizamnamesi *“herhangi din ve mezhepten olursa olsunlar, mensup oldukları din ve mezheplerin usul ve taeamüllerine göre mabet ve ayinlerde ruhani kisve taşımakla mükellef olanlar mahalli hükümetlerince alakadar olanlardan alınacak listeler mucibince ancak mabet ve ayinlerde ruhani kisve taşımaya mezun addolunur”*¹²

Böylelikle din ve mezhep kıyafetlerini gerekli kişiler dışında kullanmak yasaklanmıştır. Bu kanun, daha çok dini kıyafetlerin kaldırılması ile ilgilidir. Ancak adı kıyafet kanunudur. Şapka kanunun da aslında bir nevi kıyafet kanunu da uygulanmış olmaktadır.

*‘...dış kıyafetle medeni âlemde çöken bir devletin son zamanlarda uğradığı taarruzlar ve alay konusu olan zihniyet ortadan kalkmıştır. Yine tekrar etmek gerekirse Türkiye Cumhuriyeti halkının kıyafet meselesi, bir zihniyet meselesinin halledilmesidir’*¹³

2.3.3. Dönemin Terzileri

1930 yıllarında, Beyoğlu, başta İstanbul’un sonra Türkiye’nin moda merkezi durumuna gelmiştir. Avrupa eğitimi alan öğrenciler yurda döndüklerinde Beyoğlu’nda atölyelerini açarlardı. Öğrenilerek geline Paris ve Avrupa modası buradan Türkiye’ye yayılırdı. Cadde-i Kebir üzerinde bulunan ‘Mısırlı Han’, önemli terzilerin bulunduğu bir mekândı. Madam Fegara, Calibe Seyfettin, Yaman Uzun ve Eyüp Usta gibi ünleri Cadde-i Kebir’i çoktan aşmış isimler arasındadır.

¹² Türk cumhuriyeti ve Türk devrimi kitabı s.36

¹³ A.g.k.

2.3.3.1. Cemal BÜRÜN

‘Cemal bey bizim yaptığımız inkılâbı siz giydirdiniz’ Mustafa Kemal Atatürk

Cemal Bürün, Türkiye Cumhuriyetinin ilk Türk ve Müslüman terzisi olarak kabul edilmektedir. 1905’de doğan Bürün, Atatürk’ün 1925’de kıyafet devrimini yapması ile oturduğu mahallenin kadınlarına manto dikerek işe başlamıştır. İlk atölyesini, Cadde-i Kebir’de Beyoğlu apartmanında açmış, ancak talebin çokluğunda daha sonra Mısırlı Handaki meşhur atölyesine geçmiştir. Mesleğinde kısa sürede parlayınca, moda merkezi haline getirmek istediği ‘Bürün’ apartmanını inşa ettirmiştir.

Soyadını, bürünmekten gelen ‘Bürün’ kelimesi ile alır. Cemal bey, Türkiye’de düzenlenen defilelerde de öncü olmuştur. Atatürk döneminde Dolmabahçe Saray’ında düzenlediği defileden sonra Atatürk ; *‘cemal bey, bizim yaptığımız inkılâbı siz giydirdiniz’* demiştir.

Atatürk’ün kız kardeşi ve ilk kadın milletvekilleri de Cemal beyin müşterisi olmuştur. Defilelerinde, ilk mankenleri Müslüman olmaya Türklerden oluşmuştur. Türk kadınları, mankenlik konusunda ilerleyen yıllarda aşama kaydedecek ve bu konuda eğitim almaya Mualla Özbek zamanında başlanacaktır

Cemal Bürün, meslektaşlarını kıskanmadan, yetenekli kişilerin de yükselmesi için öncü olmuştur. Mısırlı Han’daki atölyesi, bir okul niteliğinde ve 50 – 60 kişinin çalıştığı bir kurum olmuştur. Burada yetişen gençler, kendi atölyelerini kurmuş hatta Cemal beyin yetiştirdiği öğrencilerin çoğu, Paris’ten çağrılmış ve oradaki çeşitli atölyelerde çalışmaya başlamıştır. Cemal bey, her Paris’e gidişinde onu yüzlerce öğrencisi karşılamıştır.

‘Günümüzün önde gelen modacılarından, Vural Gökçaylı ’da Cemal Bürünün atölyesinde yetişmiş ve mesleğinde kendisini ispat etmiş kıymetli bir şahsiyettir’¹⁴

¹⁴ Nur ONUR, Moda bulaşıcıdır, 192

O yıllarda, atölyesinin bir bölümünü boncuk işleme bölümü olarak ayırmış kendi özel tasarımlarını burada hayata geçirmeye çalışmıştır. Çizdiği desenlerin prototiplerini, kendi işlemiş diğerlerini, yanında çalışan kızlara işletmiştir. Dönemde hazır işlenmiş kumaş olamaması sebebiyle, kumaşlar elde işlenmiştir. Elbiselerin tasarımları Cemal beye aittir. Hazırladığı tasarımların aksesuarlarına kadar kendi ilgilenerek elbiselere özel hazırlatmıştır.

Bürünün gelinlikleri drapeleri, farklı kalıplarla mantoları ve tayyörleri en çok beğenilen ve talep edilen bürün modelleri olmuştur. İlerleye yıllarda yaptığı kürk tasarımlar da ilgi görür. Yanında çalışan hanımlar da marifetlidir, şapkaların üzerine çiçekler yaparak tam donanımlı bir atölye kurdukları açıkça görülmektedir.

Cemal beyin müşterisi şehir dışında ise, elbiseler özel olarak hazırlanır kutulara konarak bir eleman vasıtasıyla trenle yerlerine teslim edilirdi. Tüm bu çalışmalar 1925 sonrası, ayakları üzerinde durma çabası içindeki yeni Türkiye’de yapılması dikkat çekici olmuştur.

Cemal bey, 1959 senesinde Hilton da yaptığı defilesinde kullandığı emprime kumaşlar, yeni kurulmuş olan Vakko firması tarafından renklendirilmiş ve desenlenmiştir. Cemal bey, yine bir ilke imza atarak defilesinin kumaşlarını tasarladığı gibi olması için bir firma ile ortaklaşa çalışmıştır

2.3.3.2. Selim EMRE

Selim Emre, 1934 yılında, Londra’daki ‘Tailor and Cutter Akademi’sine gitmiştir. Burada terzilik eğitimi almaya başlamış, ancak, bu bölümü monoton bulunca okulunun kadın kısmına geçmiştir. Bu branş aradığı heyecanı ona vermiştir Londra’nın tanınmış terzihanesi ‘Piter and Piter’ de çalışmıştır. Bu firma, onu sık sık Paris’e göndermiş. Burada model seçme görevini kendisine vermiştir. Paris’i keşfeden Selim Emre’nin tek arzusu, Paris’te Rafael firmasında çalışmaktır. Tam amacına ulaşmak üzere iken, II. Dünya savaşı tedirginliği başlar ve ülkesine geri dönme kararı almıştır

1939 yılında, atölyesini açmıştır. Savaş döneminde kısır döngüye giren modelleri kullanmayarak, kendi Türk zevkine uygun Türk tarzında modeller yapmaya başlamıştır. İlk yaptığı derviş modeli ise büyük ilgi görmüştür.

İlk defilesinde 30 parça ürün sunan Selim Emre, defile sonunda büyük ve olumlu tepkiler almıştır. Bir modelini sadece beş kere kopya eden Emre, ürünlerinin aynısını defile sonucu her yerde görünce şaşkınlığa uğramıştır. Avrupa eğitimi alan bir terzinin, kimsenin modelini taklit etmeyip kendi modellerini yaratması ve tasarım ahlakına uygun davranması normal bir davranıştır. Ancak günümüzün de sıkıntısı olan bu durum nerdeyse kanıksanmıştır. Oysa bu tutumdönemin eğitilmiş terzisine yanlış bir davranıştır.

Bu olay sonucu, daha çok yabancılarla çalışan Emre, hiçbir zaman taklit bir elbise dikmediğini, tamamen bünyesinde ürettiği modellerle müşterilerini giydirdiğini belirtmiştir. Tasarım konularını günlük yaşamdan alan Emre, Rus ordusu başbakanı Mareşal isminden bir model üretmiştir. O dönemde Tramvay raylarının gelmediği haberi manset olunca Emre bu haberdenise ‘şişli-tünel’ isimli bir çalışmanın isimli bir elbise tasarlamıştır.

2.4. 1940 Yılları Giyim – Kuşam

1940’lı yıllar ortası II. Dünya savaşı başlamış, Paris, Alman işgali altında kalmıştır. Tedirginlik, ekonomik sıkıntılar 1920 ekonomik krizinden kısa bir süre sonra yeniden yaşanmaya başlanmıştır. Paris Modası ve modacılar sekteye uğramış. Paris işgal altında kaldığı süre boyunca savaşın ağır ve kısıtlayıcı koşullarından dolayı Paris, moda dünyası önderliğinden geri kalmıştır.

Paris’le ilham kaynağı yitirilmiş, Dünya Giyim Modası, otuzlu yılların çeşitlemeleri ile yetinmek zorunda kalmıştır. İngiliz ve Amerikan hükümetleri, modacıları göreve çağırarak, savaşın getirdiği kıtlığı en az kumaş, malzeme ve işgücü ile çözülmesi için modacıların desteğini istemiştir.

Savaş koşulları, sıkıntı, yokluk, tüm ülke insanlarını ekonomik yaşamaya zorlamıştır. Türkiye’de Ekmek ile birlikte, Kumaş da karneye bağlanmıştır. Her türlü israfa karşı, propaganda kampanyalarının yapıldığı yaşamın ve ayakta kalmanın zor olduğu yıllar olarak tarih de yerini almıştır.

Evde bulunan artık kumaşlar birleştirilerek giysiler oluşturulmuştur. Etekler, kumaş israfını azaltmak için kısaltılmış, kadınlar yalın ve gösterişsiz şekillere bürünmüşlerdir.

Halk, kampanyalar sayesinde, eski eşyalarını elden geçirmeye ve eskileri yeniden kullanmaya teşvik edilmiştir. Elbiselere uygulanan gizli yamalar, onarımlar, ters yüz edilerek yeniden giyilen giysiler ve elde örülen kazaklar bu dönemde başvurulan giyim-kuşam yöntemleri arasında bulunmaktadır.

Perdelik kumaşlar, çarşaflar, amerikan bezi giysilerde kullanılmaya başlarken, kurdele, ipek mendil, rafya gibi aksesuarlar eski elbisenin, şapkanın ya da çantanın süslemesi oluşturmuştur.

Ünlü erkek terzi Yalçın Say, dönemden bir anısını şöyle anlatmaktadır. *‘Babam, eskiyen ceketini terziye götürürdü, eğer giysinin yalnızca yakası değişecekse bu evde anneler tarafından yapılırdı ama ceketse terziye götürülerek ters yüz ettirilirdi. Erkek ceketlerinin sol tarafındaki mendil cebi kapalı tutularak, ters yüz işleminde sağ tarafta problem yaratmaması sağlanırdı.’*¹⁵

Yaşanan sıkıntı ve kısıtlamalardan, kadınların giymeyi en sevdiği üründe nasibini almıştır. İpek çoraplar, dayanıksız ve pahalı olmaları nedeniyle, ekonomiye zarar verdiği gerekçesi ile en çok konuşulan konuların arasında yer almaktadır. Erkekler, eşlerine ve çocuklarına bunun bir israf olduğunu anlatıp, yünlü ya da pamuklu çorap giymelerini istemişlerdir.

Çorap alamayan kadınlar, bacaklarında çorap varmışçasına, dikiş izi gibi iz çizerek dolaşırlardı. Bu yıl gösterime giren ‘bulutların üzerinde’ isimli filmin konusu 1945 Paris’in de geçmektedir. Savaşın getirdiği sıkıntıları belirtmek adına başrol oyuncusu Charlize Theron , ince çorap görüntüsü verebilmek için bacağına arkasına göz kalemi ile dikiş izi görüntüsü yapmaktadır.

Savaş sırasında, İngiliz Generali Montgomery tarafından kullanılan kısa ceket bugünkü kısa adı ‘Mont’ olan ceketin kullanımı halk arasında hızla yayılmıştır.

Vatkalı omuzlar, kalçaya ve bele oturtulan düz kesimli ceket ve montlar, asker üniforması havasındaki tayyörler, hastane ya da askeri yerlerde çalışan kadınların üniforma benzeri kıyafetleri, 1940 yıllarının, mecburi modasını oluşturmuştur. Abartılı, gereksiz, detaycı hiçbir unsur dönemin kıyafetlerinde bulunmamaktadır.

1940 yılları ortalarında, gece kıyafetleri kadife ve tafta egemenliği altında kalmıştır. Tuvaletlerin bel çizgileri belirginleştirilmiş, etekler zengin dökümü ile yere kadar inerken, elbiselerin göğüs dekolteleri iri çiçeklerle süslenmiştir.

¹⁵ Kişisel Görüşme, 29 mart 2004

Savaş ve getirdiği sıkıntılar ‘anti-moda’ yeni giyim biçimlerinin doğmasına neden olmuştur. Sözü edilen anti moda, Türkiye’de Bobstil adını alıp daha çok erkek modası olarak adlandırılan, ama kadınlar tarafından da kullanılan Bobstil modasıdır.

Bu moda, 1943’de kökleri Hollywood’a dayanan ve o dönemin yıldızları tarafından dünyaya yayılmış dünya adının ‘swing’ olduğu bilinen bobstil modasıdır.

‘zamanınızdaki asi çılgın gençliğin 1943–1944 arasında öncüsü olmuş bir kuşağa memleketimiz de verilmiş isimdir... Bobstilller ekseriyetle aydın gençliğe ve geçin bakımından da varlıklı aileler mensup idiler. Garip kılık kıyafetleri de pahalıyla çıkmakta idi. Bobstilller de tarife değer bilhassa kız kıyafetleridir. Kızlar, bluzlarının üstüne kız hüviyetine göre değiştirilmiş erkek ceketleri giymişler, uzun saçlarını ipek ağlar içine almışlar... Etekler diz kapaklarının çok yukarısına çıkmış; cömertçe teşhir edilen bacaklara varla yok arası gayet ince çoraplar geçirilmiş, bir kısmı çorabı da atarak baldır bacak dolaşmışlar, ayak ve el tırnakları mercan boyanmış ve ayaklara dört beş parmak, belki da daha fazla yükseklikte mantar tabanlı iskarpinler geçirmişlerdir... Uzun kayışlı çantalar kayışlarında omuza atılarak taşınmıştır... Bobstillik süslenmeyi kabalıkta, kalınlıkta, ağırlıkta, şangırtıda aramış bir modadır’¹⁶

Bu stil, var olan giyim kalıplarına ve ahlak kurallarına karşı çıkış olarak da kabul edilir. Savaş sonrası, var oluşçuluk akımının sokaktaki insana yansması olarak da adlandırılmıştır. Hırpani görünüş, buruşuk pantolonlar, gece-gündüz takılmaya hazır kocaman güneş gözlükleri, kalın tabanlı ayakkabılar, züppe görünümlü bir akım oluştururken, akım aydınlar tarafından ilgi görmüştür.

1945 sonrası II. Dünya Savaşı sona erdiğinde anlaşılmıştır ki, yasaklar ve kısıtlamalar modayı öldürmemiş tam tersi güçlendirmiştir.

Paris modası etkisini kaybedince, tüm ülkeler giyim modası adına kendilerine yetebileceğini fark ederek, kendilerini daha bağımsız hissetmiş ve kendi modalarını kendileri yaratabileceklerini anlayarak bu konuda girişimlere başlamışlardır.

¹⁶ Reşad Ekrem KOÇU, Türk giyim kuşam ve süsleme sözlüğü, 40

Dünya ülkeleri kendi giyim modalarını yaratıp kendi modalarını Dünya giyim modası yapmanın yolları üzerinde çalışırken, 1947 yılında genç bir Fransız modacı, 'New Look' adlı kreasyonunu tanıttınca Paris, Giyim Modası öncülüğünü tekrar kazanmıştır. Christian Dior, 'yeni görünüm' de savaşın tüm sertliklerini kıyafetlerde yok ederek, yumuşak yuvarlak hatlı, belleri ince, etekleri ise bileklerine kadar inen elbiselerle göz doldurmuştur. Christian Dior, estetik güzellik ile ustalığı birleştirerek zarif ve kadınca bir silüet çizmiştir. Yüksek, kadınsı topuklu ayakkabılar, küçük eğik şapkalar Dior'un çizdiği kadının giyim stilidir.

İnce bel, yuvarlak kalçalar, yeni iç çamaşırları, takviyeli korseler, çok katlı iç etekler, geniş kloş fırfırlı etekler. Yeni görünümün başlıca giyim unsurları olmuştur.

Dior'un çizmiş olduğu yeni görüntü, tartışmalara neden olurken, kumaş kullanımında müsriflik ve detaylardaki aksesuarlar için, savaş sonrası devam eden ekonomik sıkıntıda, bunun düşüncesizce bir tüketim olduğunu iddia edilmiştir. Karşı düşüncelerde ise, savaş sonrası filizlenen umutların simgesi olduğu şeklinde savunulmuştur.

Dior'un arka arkaya çıkardığı koleksiyonlarına sevinen ve kar elde edenler tekstil üreticileri olmuştur. Sıkıntı içinde geçen yıllarda, fabrikalarda biriken kumaşlar, bol uzun daire kesimli eteklerle işlevselleşmiş, iç etekler, eldiven ve aksesuarlarla da giyim sektörünü canlandırmıştır. Ayrıca, savaş sırasında hızlıca zengin olanların paralarını harcamaları için, yeni bir hedef de gösterilmiştir

II. Dünya Savaşı yılları, Türkiye’de tedirginlik içinde geçerken, savaşa bağlı ekonomik kriz farklı sonuçlar doğurmuştur.

Savaşın vergisi olan Varlık Vergisinin sonucunda sermayenin el değiştirmesi, sektöre uzak kalan Müslüman Türklerin, Müslüman olmayan Türklerin yerini alarak, birçok sektörde olduğu gibi Tekstil dokuma sektöründe de hak ve söz sahibi olmalarına neden olmuştur.

1940’lı yıllarda kıyafet üretimi terzilerle sağlanmıştır. Batı ülkelerinde başlayan konfeksiyon üretimi, Türkiye’de sadece dokuma sektöründeki gelişme olarak kalmıştır.

Türkiye’de hazır giyimin ilk denemeleri ise, yine terziler tarafından uygulanmış, küçük terzi atölyelerinde dâhi kalıp tekniği kullanılır olmuştur.

Dönemin ünlü terzileri, kadın giyimin de Sevinç Nakkaş, erkek giyimin de Selahattin Karakaslıdır.

Dönemin Terzilik Tekâmül Enstitüsü, konfeksiyon adına atılan adımlar da kalıp sisteminin ve küçük atölyelerin çabasını ilgi ile izlemiştir.

1949 Türkiye’inde Mithat Gürsoy, terzi sıfatı ile İstanbul Ticaret Odasına kayıt olmuştur. Daha sonra, yabancı iş adamlarının yaptığı teklifler doğrultusunda, İngiltere’de tanıştığı “Burberry’s” marka pardösüyü örnek alıp, bu modelden yeni bir pardösü modeli yaratarak, seri üretime başlayan Gürsoy, kazandığı büyük başarı ve aldığı siparişlerle, başka modellerde üreterek dönemin ihtiyacının karşılanmasını sağlamıştır.

2.4.1. Dönemin Terzileri

Dönemin ünlü terzileri Nevzad Kasman, Lütfiye Arıbal, Calibe Seyfettin gibi isimlerden oluşmaktadır.

2.4.1.1. Nevzad KASMAN

Nevzad Kasman, 1912 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. Nevzad Hanım, üç yaşından itibaren resim, yapmaya, dokuz yaşından itibaren ise dikiş dikmeye başlamıştır. Bunlar profesyonel olmayan, bebeklerine diktığı elbiselerdir. On bir yaşında ise komşusu Corakia'nın yardımı ile manto dikmiştir.

Nevzad hanımın yetenekleri bununla da sınırlı değildir, müziğe de ilgisi vardır. Nevzad Hanım, ilk modern tango bandına sesi ile hayat veren kişidir. Şimdiki adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne İbrahim Çallı Atölyesine öğrenci olarak kabul edilecektir. Nevzad Hanım, dikiş dikmeyi de öğrenerek sevdiği kişilere hobi niteliğinde dikiş dikmiştir. Parasal sıkıntıları sonucu terzi mesleğine başlamaya karar vererek Beyoğlu'nda atölye açmıştır.

Atölyesin de üretmiş, resim yeteneği ve bilgisi ile anatomik yapıyı çizimlerini aktarmıştır. İnsan vücudunu tanıması ona kolaylık sağlamıştır. Çizdiği elbiselerin kalıplarını da hazırlayıp, bu kalıpları Nevzad Kasman kalıpları adı ile satışa sunmuştur.

Yılda iki kez Paris'e gidip defileleri takip etmiştir.

*'Musevileri çok giydirirdim. Müşterilerime genellikle iki kroki çizer, gösterirdim. Üzerine konuşur, birlikte bazı şeylere karar verirdik. Nasıl seversiniz diye sorardım, tartışırdık. Onlara hep daha iyi nasıl giyinebilecekleri konusunda yardımcı olur, öneriler getirir, sonra dikişe geçerdim. Paris'ten gelen dergilere bakar, etkilendiğimi yapardım. Mesela ben ilk kez lastikten, bele kadar sutyen yaptım, gece elbiseleri ve çok şık kıyafetler hazırladım'*¹⁷

Nevzad hanım, aksesuarlarla çok ilgilenmiş, her diktığı elbiseye mutlaka bir aksesuar yapmış, ürettiği eldiven ve şapkalarla tüm sanat bilgisini mesleğinde yansıtmıştır.

¹⁷ Nur ONUR, Moda bulaşıcıdır, 346

Nevzad hanım, ilk defilesini 1965 yılında ‘Kadın Hakları Derneği’ yararına düzenlemiştir.

Kızı Ayla Algan’a küçükken, Sümerbank basmaları ile oluşturduğu folklorik kıyafetler dikmiştir. İlerleyen yıllarda, kızının katıldığı yarışmada birincilik aldığı törende, folklorik yaklaşımlı beyaz bir elbise daha dikmiştir. Ayla Algan, 1977 yılında katıldığı yarışmada da etnik unsurları olan kıyafet giymiş ve oradan da dünya birinciliği ödülü almıştır.

2.4.1.2. Lütfiye ARIBAL

1914 yılında, İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Ortaokulda iken, Dikiş-Nakış’a ilgisi vardır. Mithat Paşa Kız Enstitüsünde aldığı eğitimden sonra, Ankara Yüksek Öğretmen Okulu’ndan mezun olmuştur. Mezuniyet sonrası İstanbul, Mithat Paşa Kız Enstitüsünde hocalık yapmaya başlamıştır. 1947 yılına kadar, okullarda hocalık yapmıştır. 1947 yılında Mısırlı Han’da, ilk atölyesini açmış, tek dayanağı dokuz yıllık öğretmenlik deneyimi olmuştur. Atölyesini açar ancak, manevi destekten yoksundur ve terzilik sektöründen kimseyi tanımamaktadır.

Gelişen süre içinde, meslektaşları onu destekleyip cesaretlendirmiştir. İlk defilesini gerçekleştirmek için, bu sefer dayısının kızları ona yardım eder ve mankenlik yaparlar. Dönemde hala mankenlik adı altında meslek bulunmamaktadır. Defilr mankenliğini, yurtdışından gelen mankenler yapmıştır.

Lütfiye Arıbal, 1950’leri muhteşem olarak adlandırmaktadır. Zarafet ve ihtişam vardır. *“O dönemler, o görüntüler, tekrar yaşanmaz ve yaşatılamaz”* diyerek, o zamanlara olan özlemini dile getirmektedir.

1960’lı yıllara gelindiğinde Lütfiye Hanım, terzilik mesleğinin doruğuna çıkmıştır. 1963 yılında ise başarılı ve çok ses getiren bir defileye imza atmıştır.

Dikmeyi en çok sevdiği elbise ise gelinliktir. Gelinlik dikmek, Lütfiye Hanım’a ayrı bir duygu vermiştir. 1953 yılında Meclis Başkanı Refik Koraltay’nın gelinine her tarafı motifli ve incilerle süslenmiş bir gelinlik hazırlamıştır 1966 yılında,

Fransa’da gelinlik diken ve önemli bir isim olan Madam Gromtseft başkanlığında dünya gelinliklerinin yarışacağı ve akabinde büyük bir sergi yapılacağı haberi gelir. Her ülkeden tanınmış terzilerin dikeceği ve ülkelerine has gelinlik ile bu yarışmaya katılma şartı bulunmaktadır. Türkiye’nin de içinde olduğu 30 ülke yarışmaya katılmış ve Lütfiye Arıbal, Kütahya işi brokar üzerine işlenen gelinlik ile birinci olmuştur. Gelinliğin ismi ‘Ayşe kız’dır.

Arıbal, Paris’e yılda iki kere giderek defileleri izlemiştir. Defilede, sergilenen modeller çizmek yasaktır. Ancak eski Türkçe bildiği için, küçük notlar alır. Çok beğendiği elbiseleri diker ancak kendi zevkini de kıyafetler eklediğini belirtmektedir.

Haute Couture, doğrudan giyecek kişinin üstüne göre dikilen ve tek olan giysidir. İnce ince uğraşmak gerekmektedir. Haute Couture’un yeri ayrıdır diyen Lütfiye Hanım, 1984 yılında ünlü gazeteci Nezihe Araz’la tanışır. Nezihe Hanım, Arıbal’a, TRT 2 de hazırladığı ‘Hanımlar Sizin İçin’ programında, giyim modası

konularını takdim etmesini önermiştir. Teklifi kabul eden Arıbal, eski kıyafetlerinizi yeni modaya nasıl adapte edersiniz diye programa başlamış ve program 3 yıl sürmüştür.

1987 yılında, yine Nezihe Araz, eski gelinlikleri toplayıp toplayamayacağını sormuştur.1947 yılından, 1987 yılına kadar yapılan gelinlikler, tanıdıklardan toplanmış ve Pera Palas'ta gelinlik defilesi düzenlenmiş ve bu girişim büyük övgüler almıştır.

Lütfiye Hanım:“*O zamanlar bir elbise, 50 den fazla parçadan oluşturulmaktadır. Emek, uğraş ve sanat vardı, o zamanlar*” diyerek eski günleri hatırlamaktadır.

Lütfiye Hanım, Cumhuriyet balolarında birçok kıyafet diktiğini ancak günümüzde bu tür baloların ve geceler için özel diktirmenin kalmadığını belirtmektedir.

“*Şık kişiler mutlaka kıyafetlerine uygun şapka takarlardı. Düğünden önce, nikâh için nikâh kıyafetleri hazırlanır ve bu kıyafetler mutlaka şapkalı olurdu. Öğle yemeği ile akşam yemeğinde farklı şapkalar kullanılırdı. Operaya ya da sinemaya ise başka şapkalar kullanılırdı*” Şapkanın sonunu ise kabarık saç modellerin getirdiğini belirtirken, şapkanın asalet ve uygarlık sembolü olduğunu da belirtmiştir.

Lütfiye hanım, geçmişte Hilton Oteli'ndeki vitrinlerde Türk motiflerinden yapılan işlemelerini sergilemiştir. Ayrıca bu ilk ve dikkat çekici bir çalışma olarak yapılan ilkler arasına kayıt edilmiştir.

Bunun yanı sıra, dünyanın çeşitli yerlerine yaptığı seyahatlerinde o ülkelerden 200 kadar milli kıyafetli bebekleri bulunmaktadır.

Arıbal'a göre Türk modası kopyacılık üzerine yol almıştır, Arıbal diğer ülkelerin moda için servet harcayıp modayı ürettiklerini, bu tavrın Türkiye için uzak olduğunu üzümlere belirtmektedir.

Arıbal'a göre Paris olmadan moda düşünülemez, ama Paris ilhamı ile milli çizgiler birleştirilerek, gelecekte Türkiye'nin, kopyacılıktan uzak, kendine has tasarımlar üreten bir ülke olmasını da arzulamakta olduğunu belirtmektedir.

Türkiye'nin zengin kaynaklarının dokumaların, çinilerinin, minyatür sanatının işlemeciliğın, kişiye çok ilham vereceğini ve bunların hazinemiz olduğunu belirtirken Arıbal: *Türkiye, Paris'ten sonra, dünyanın dikkatini çekecek her türlü moda alt yapısına sahiptir. Sanata önem verip üretirsek, ancak kopyacılıktan kurtulabiliriz* demektedir.

2.5. 1950 Yılları Giyim – Kuşam

1950 yılları, Türkiye için önemli ve yeni bir dönemin başlangıcıdır. Çok partili hayata geçiş ve DP döneminde NATO'ya üye olan Türkiye, Marshall yardımını da alıp, özel sektörün özendirildiği bir döneme girmiştir. Sınâî Kalkınma Bankası öncülüğünde, özel sektörün özendirilmesi dönemin gelişmeleri arasında sıralanmaktadır.

‘Marshall’ yardımı, Amerika ile Türkiye’yi ilişkiler açısından birbirine yaklaştırmış, uzun yıllar Avrupa’nın özellikle Paris’in etkisinde kalmış Türk halkı, artık Amerikan Rüyası ile tanışmıştır.

Dönemin politikaları ile değişim hızlanırken, dergiler, gazeteler aracılığı ile Amerikan yaşam sistemi, Amerikalı Hollywood starlarının yaşamları ve kıyafetleri hakkında bilgiler verilmeye başlanmıştır. Avrupalı isteği yerini Amerikanlaşmak isteğine bırakmıştır.

Amerika, Hollywood film starları aracılığıyla, kendi modasını dünyaya tanıtmaya başlamıştır.

Türkiye’de 1950’lere hızlı girilmiş ancak, ekonomik sıkıntılar devam etmiştir. Kadınların çoğu kendi elbiselerini kendileri dikmek zorunda kalmış, dikiş makineleri ihtiyaç listelerinin başında yer almıştır.

Olgunlaşma enstitülerinin çalışmaları ile toplumun gurur duyduğu bir kurumdur. Enstitüler, batıdan aldıkları modayı, doğu yaşamları ile sentezleyerek koleksiyonlar hazırlamakta ve bu kıyafetler moda kavramının amacına ulaşması sağlanarak ses getirmeye ve talep edilmeye başlamıştır.

Sosyete, giyim-kuşam için moda evlerini tercih etmesi sonucu, moda evleri hızla çoğalmış, Amerika'dan ithal modayı yakından izlenmiş, Amerikan modası taklit edilmiştir. Devlet erkânı ve yaşları ileri olan kişiler daha çok Paris modasını tercih ederken, genç kesim Amerikalı yeni modayı tercih etmiştir.

Moda alanında gelişmeler yaşanırken, tarımdaki gelişme, işsizliğe yol açmış, köyünde işsiz kalan halk kentlere, özellikle de İstanbul'a göç etmiştir. Büyük kentlere göç eden Anadolu kadını, çarşafını başındaki tülbendi, şalvarını, yöresel kıyafetini zamanla şehir yaşamına adapte etmeye çalışırken, zorlanmış ve adaptasyon sıkıntısı çekmiştir. Önceleri eteğinin altına pijama giyerek daha sonrada, sadece uzun entariler giyerek, Büyükşehir'e kendi stillerinde uyum sağlamaya çalışmışlardır. Kadınlar, eşarplarından erkeklerse potinlerinden, mintanlarından ve kasketlerinden vazgeçmemiş bu kıyafetleri ile şehrin yeni parçasını oluşturmuşlardır.

Köylü halkın göçü yanı sıra, ticari gelişmeler, savaş sonrasında ya da 'iaşe politikası' sayesinde birden zengin olan Anadolu aileleri de bu göçün bir parçası olmuş, hızla zenginlik sonucu aileler, kalabalıklar halinde pahalı semtlerde köşk ve yalı tarzı evler olarak İstanbul'a yerleşmişlerdir. Büyük şehir insanı ise bu ailelerin göçlerini görgüsüzlük olarak kabul etmiş, göç eden ve şehir hayatına uyum sağlayamayan Anadolu insanına paralı ama köylü olmaktan çıkamamış anlamında 'hacığa' ismini takmıştır.

Hacıağaların, şehir hayatına girişleri ile şehrin genel yapısı da değişmeye başlamış, Hacıağaların kültürlerinde eğlenebilecekleri Gazino ve Pavyon kültürü de gelişen olayların akabinde doğmuştur.

“...1940 da kurulan, 1946–1950 arası giderek diğer okullardan farksız duruma gelen köy enstitüleri, Demokrat Parti’nin iktidar olduğu 1950’den sonra işlevini yitirdi”¹⁸

Kapatılan köy enstitüleri de göçün hızını artırmıştır. Anadolu insanı eğitim alabilmek, çalışmak ya da çabuk zengin olmak için Büyükşehirleri tercih etmiştir.

¹⁸ Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 I cilt ,Köy enstitüleri,254

1950 kadını, savaş sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeni ile önceki dönemlere ait kıyafetleri de kullanmıştır. Gelişmekte olan sanayii ile kullanımı kolay kumaşlar, pilili etekler, ütüsüz de giyilebilecek yıka-giy gömlekler, dar kalem etekler gardroplar da yerlerini almaya başlamıştır.1950 kadının o yıllardaki popüler stili, olgun ve seksi görünmedir. Kadınlar, göğüslerini kaldıran, belini ince gösteren korseler kullanmış, bedenine sıkı sıkı oturan etekleri içinde yeni görüntüler sergilemişlerdir.

1950 kadını Amerika'dan ithal edilen moda görünüşünde şöyle tarif edilmektedir.

Sarışın, uzun saçlı, dolgun dudaklı, şen yüzlü, dolgun göğüslü, ince belli, tahsilli, güzel ve uzun bacaklı, ince bilekli ve küçük ayaklı olmalıdır.

1953 yılında modayı etkileyen yeni bir hareket gözlenir. Ceketler kullanılmamaya, pantolon üstüne çıkartılmış gömlek ve t-shirtler popüler olmaya başlamıştır.

‘...gömleklerinin etek tarafını dışarıda bırakan gençler ‘bize gülünüz! Gülmeniz için böyle yaptık! Komiklik paskallık etmeğe çıktık! Dercesine meydanlarda güya fütursuz dolaştıkları halde kimseyi güldürmediler. Aksine her yerde soğuk karşılandılar... O Kadar ki yanına böyle biri oturdum u vapurda ayakta kalmayı göze alarak yerini bırakan kadına bile rastladık. Anlaşılan biri ahababı sanır diye çekinip utandığından! Haklıdır da: zira bir vaka, yangın veya baskın üzerine yataktan fırlayıp acele pantolonunu ayağına geçiren bir adam bile gömlek eteklerini içeriye sokmaya çalışır; bu terbiyeli hareketi ihmal etmez’¹⁹

¹⁹ Refik Halit KARAY,Merhaba dergisi, 1953

Tüm bu tepkilere rağmen T-shirt, iç giyim unsuru olmaktan çıkıp James Dean ve Marlon Brando örnekleri ile artık dış giyim unsuru olmuştur.

Rengârenk, egzotik bitki desenli ‘hawaii’ modeli gömlekler, Amerikanlaşmanın getirdikleri arasında yer almıştır. Serkeş olarak adlandırılan bu moda, klasik giyim anlayışına meydan okunmuş ve sıra dışı bir tarz yaratılmak istenmiştir.

‘...Eşarplarda, ropluklarda, emprimelerde, gondol sefaları, renkli Afrika kuşu resimleri, değirmenler, kır gezintileri, Nebahat kitaplarında bulunmayan çiçek tipleri aldı yürüdü. Acayiplik, garabet, Avrupa’ya Amerika’dan gelmiş bir haldir. Daha önce her şeye hakim olan akli selim ve zevki selimdi. Şimdi her sahada insanı şaşırtan bir stille karşılaşılıyor...’²⁰

1950 erkeği ise, giyim-kuşam modasında şu görüntüyü çizmektedir. Kruvaze ceket, ağırbaşlı pantolonlar erkek giyiminin popüler giyinişidir. Süet yaka, Kep, Melon Şapka, birbirine uygun, mendil, kravat, eldiven ve ütü izi belirgin pantolonlarda duble paça kullanılmıştır.

1950’lerin diğer yeniliği ise Blue Jean’dır. Blue Jean şöyle bir üslupla tanıtılmaktadır.

‘...hali vakti yerinde ailelerin garabet düşkününü oğulları ile amele, işçi ve ayak takımı arasında rağbet görmüştür.’²¹

Gelişmekte olan teknoloji ve sanayi, yapılan yeni keşifler, Petro-kimyasalın kullanımı ile oluşan Naylon, Poli-Akrilik Polyester kökenli kumaşlar, ilerleyen yıllarda rahatsız, hava almayan özelliklerinden yadırganacak olsa da, keşfedildiği yıllar için büyük yenilik ve kullanım rahatlığı oluşturmuştur. Kadınlar ütü istemeyen bu kumaşları kullanmış, ancak özel günlerde ya da işe giderken, eskiden kullandığı doğal kumaşlardan vazgeçmemiştir.

²⁰ Kadın Dünyası 2. sayı

²¹ Reşad Ekrem KOÇU, Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü, 39

Savaş sonrası liberalleşen İtalya dünyaya açılmış, 1955 sonrasında erkek giyiminde söz sahibi olmuştur.

İtalyan erkeği, kısalmış ceket, diz üstünde pardösüsü, daralmış paçalı pantolonu, beyaz gömlek, ince kravat ve deri ayakkabıları ile Amerikan Modasına rakip olmuştur.

Türkiye, erkek giyiminde, İtalyan erkek stili çok beğenmiş, bu şekilde sokaklarda görülmek Türk erkeği için statü olmuştur.

1957 yılında, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde, dekoratif sanatlar bölümü ‘Kumaş Desenleri Atölyesi’ ve yine aynı dönemlerde 1958 yılında ‘Baskı Atölyesi’ kurulmuştur.

1950’li yılların tekstil adına en önemli olayı, Kız Sanat Enstitüleri olarak açılan ancak, ilerleyen yıllarla olgunlaşma enstitüleri olarak anılacak okulların kazandıkları başarılarıdır. Bir sene öncesi Akdeniz kıyılarında yapılan defileler de büyük alkış toplayan enstitüler, bu kez Amerika Birleşik Devletleri’nden davet almıştır. Türk basını modadan söz ederken ‘Türk Modası’ ibaresini kullanmaya başlamıştır. 1950 ve 1960 yıllar arasında Türkiye, batıyı takip etmiş kendine has bir moda üretme çabası içine girmiştir. Kullanılan malzeme, motifler ve kumaşlar Türk kültürüne has şekilde bir araya getirilmiş ancak batı modasından asla kopukluk yaşanmamıştır.

1958’de Fransa’dan yeni bir giysi modası haberi gelmiştir. Yves Saint Laurent adlı genç modacı, Dior’un tahtına oturmuştur. Yarattığı kadın modası, kadına çocuksu bir hava katmıştır. Bu tarz moda çevreleri tarafından çok beğenilmiş ve Fransız modasında yeni bir pencere açılmıştır.

1950’li yıllarda terziler, giysi modasına hâkim olsalar da, terazinin diğer kefesine yavaş yavaş Konfeksiyoncular oturmaya başlamıştır. Bu yeni gelişimle ilgili haberler sürekli gazeteler de yayınlanmıştır.

“Cumhuriyet Türkiye’sinde moda, 1950 yıllarına kadar Avrupa’nın özellikle Paris’in etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde ekonomik sosyal değişim çabaları içinde olan Türkiye de giyimde endüstrileşme henüz gerçekleşmediği için terziden giyinme alışkanlığı yaygındır. Örnek olarak 1938 de kurulup, 1944 de ısmarlama giyimden hazır giyime geçen Mithat giyim, ilk katlanabilir yağmurluk, pardösü, ceket ve ithal kumaştan ilk kravatı üretmiştir...”²²

²² İlhan GÖREN, Moda değişkenliğinin tekstil teknolojisine ve konfeksiyonuna etkisi, 4

Türkiye de, 1950'lere damgasını vuran üç ünlü ses sanatçısı vardır. Safiye Ayla, Müzeyyen Senar ve Hamiyet Yüceses. Bu üç kadın sanatçının davranışları, giydikleri kıyafetler ve sahne kostümleri döneme damgasını vurmuştur. Üç ünlü kadın, sadece ısmarlama–terzi ürünleri giymişlerdir. Bu büyük isimlere hitap edebilen modacılar da kendilerini şanslı sayarak reklâmlarını yapmışlardır. Hamiyet Yüceses'in ilk terzisi Maksut Varol'dur. Daha sonra Maksut Bey vefat edince, Yıldırım Mayruk, Hamiyet Hanım'ın terzisi olur. Hamiyet Hanım vefat ettikten sonra tüm elbiselerinin bir odada sergilenmesini ister ancak bu isteği gerçekleştirilemez.

2.5.1. Dönemin Terzileri

1950'lerin ünlü terzileri arasında Mualla Özbek, Suat Aysan gibi isimler Übeyde Bozyiğit bulunmaktadır.

2.5.1.1. Mualla ÖZBEK

Mualla Özbek, terziliği Almanya'da öğrenir. Parasal sıkıntılarından dolayı Almanya'da öğrenmiş olduğu terzilik mesleği ile sektöre girmiştir.

Mualla hanım, dönemin terzileri için popüler olan Mısırlı Han'da kendine atölye açmıştır. Mualla Hanım gibi birçok ünlü terzi de bu handa faaliyet göstermektedir. Madam Fegara, Nedret hanım, kürkçü Salvator vb.

Mualla Hanım, diktiği işlerinde dikkat çekmeye başladıktan sonra 'Yeni Melek' 'Fitaş' sinemalarında film den önce küçük defileler düzenlemiştir. O dönemlerde adı geçen mekânlarda bulunmak çok popülerdir. Bu mekânlarda bulunmak ne giyileceği konusunda hazırlanmak haftalar sürebilmektedir.

Mualla Özbek için 1961 yılında, defile serüveni başlamış olur. Mualla Özbek, zamanla daha büyük defilelere imza atmıştır. Bu defileler, bir sunucu tarafından, kıyafetin ismi ile takdim edilmeye başlanmıştır. Mualla Hanım, sahne kostümlerinde de başarılı olmuş ve adını duyurmuştur. Ajda Pekkan, Gönül Yazar, Behiye Aksoy, Müzeyyen Senar gibi büyük isimlerin, sahne kıyafetlerini de dikmiştir. Aynı zamanda devlet erkânına da kıyafet dikmiştir. Atölyesinde, devletin başındaki kişilerin eşleri ve

nl sanatçıları sürekli ağırlamaktadır. 1960 yılında ihtilal olunca, müşterilerini kaybedip krizden etkileneceğini düşünen Muallâ Hanım, bir ilki gerçekleştiren İstanbul'un Harbiye semtinde bir hazır giyim dükkân açar ve adını da Mualla Butik koymuştur.

2.5.1.2. Übeyde BOZYİĞİT

Übeyde Hanım balayı için gittiği Fransa’da bir terzilik okuluyla anlaşıp yurda döner. Okulla anlaşmasının nedeni daha terzi olmadığı zamanlarda gittiği bir balodur. Baloda, gecenin en şık bayanına sürpriz hediye verilecektir. Ödüle Übeyde Hanım layık görülür. Dönemin meşhur terzisi Halit Adam’dan bir tayyör kazanır. Tayyörün provalarına gidip geldikçe, kararını verir terzi olacaktır.

Anlaştığı okul ‘Ecoles dela Chambre sSyndicale de la Couture Parisienne’dir. Okula başlar, gün içinde 17:30’a kadar okulda eğitim alır. Sonra da Anjeli’nin terzihanesinde bilmediklerini öğrenmeye gider. Kendisine Kup, Prova Kreasyon hazırlama gibi bölümlerden ders alması tavsiye edilir. Okulu bitirince yurda döner.

Şair Nigar sokaktaki atölyesinde, beş çayı sonrası ufak defileler yapmıştır O zamanlar defileler pek nadir olduğu gibi otellerde özellikle Hilton Oteli’nde gerçekleştirilmişti. Übeyde Hanım, o sıralar açılan modern bir diskotek de defile yapmaya karar vererek yeniliklerin öncüsü olmayı hedeflemiştir.

Übeyde Hanım, atölyesinde hizmet vermeye başladığı zamanlarda, işleme bölümü olmadığı için, işlemelerini meşhur işlemeci Bayan Galiyle yaptırmıştır. Aradan geçen zaman broderi’nin de atölyede büyük eksiklik olduğu ortaya çıkmıştır, üstelik Bayan Galinin atölyesi de kapanmıştır. Bunun üzerine Paris’te bulunan, dünyaca ünlü Lesage atölyesi ile anlaşmıştır Atölye kurmak kolay değildir. Bunun için büyük sermayeler, iyi eleman ve konunun uzmanı gerekmektedir.

“...Lesagge’a yıllardır çalıştığımız müessesenin kapandığını elimizdeki sahne sanatkârlarına nasıl hitab edeceğini bilmediğimi açık açık anlattım. Mösyö Lesage bana tüm detayları verdi beni atölyesine aldı. ‘İstanbul’a git, atölyeyi hazırla, eleman bul, talebelerini hazırla, küçükler daha iyi öğrenir’ dedi. ‘Ben iki ay sonra prömiyerim Margrit Leve’yi yollayacağım senin evinde kalacak haftada bir gün müzeleri, büyük atölyeleri dolaşacak o artık senin hocandır’ Margrit gelinceye kadar atölyeyi kurduk. Hocamız modellerle geldi. Her gece evimde geç saatlere kadar ders

gördüm. Gündüzleri çocukları yetiştirdim. Hepimiz öğreninceye kadar Margrit'in tekmesini de, cetvelini de yedik.”²³

Übeyde Hanım, işleme atölyesini kurmuş, sahne sanatçılarına ve özel müşterilerine işlemler yapmaya başlamıştır. Kıramadığı meslektaşlarının işlerini de atölyesinde yapmıştır.

²³ Nur ONUR, Moda bulaşıcıdır, 177

Übeyde Hamım'la göre, 'işleme, kıyafetin bir parçasıdır. İlk görüşte parlamayan ama klâs olan işlemler vardır. Bu stildeki işlemler, hanımlara hitap etmektedir'

Tabî ki bir elbiseyi hayata geçirmek kolay değildir. Önce model belirlenir, müşterinin ölçüsüne göre, kumaştan mankenin üzerine Tual hazırlanır. Bu işlemi yapan kişiye 'Tualist' denir. Modelin aynısı ucuz bir kumaştan, ya da Amerikan Bezi'nden mankenin üzerine kulplarına kadar yapılıp iğnelenir. Avrupa'da ise, tasarımcı ile Tualist farklıdır.

Haute Couture ise, özel dikişle kişiye dikilmiş kıyafettir. Terzinin gözünün kuvvetli olması gereklidir. Kaliteli dikişten anlayan, hiç olmazsa kurs gören kişinin Haute Couture alanında çalışmaları ve ürün vermeleri daha doğrudur.

Coutuer ise tasarımcıdır, yani 'Kopist' terzidir. Modeli tasarlayan, ya da birebir kopya eden kişidir. Terzi, müşterisinin isteğine göre model çizerse, o zaman yaratır tasarımcı olur.

Paris'te ise, üç ayda bir koleksiyon hazırlanmaktadır. Buradaki gençlere ya da Haute Couture için eğitim verilir okullardan sonra, büyük yerlerde çalışma fırsatı yakalamaktadırlar.

Übeyde Hanım, o zamanlarda, meşhur sinemaların prömiyerlerine katılırken şapkasız ve eldivensiz gidilmediğinden, Galatasaray'daki şapka atölyelerinin sipariş yetiştiremediklerini, siparişler için sabahladıklarını ve en meşhure şapkacının Pierre olduğunu belirtmektedir.

Übeyde Hanım, uzun zaman sanatçılarla çalışmış. Filiz Akın, Hülya Koçyiğit İstanbul sahnelerine ilk onun elbiseleriyle çıkmıştır.

Übeyde Hanım, Emel Sayın, Türkan ve Nazan Şoray, Neşe Karacaböcek ve Gülriz Sururi ile çalışmıştır. Gülriz Sururri'nin Sokak kızı İrma tiyatro oyunu için kıyafetini hazırlamıştır. Gülriz Hanım'la, eskiye dayanan dostlukları vardır. Aynı apartmanda oturan arkadaşların ikisi de, dikişten iyi anlamaktadır. İlk elbiseyi Übeyde Hanım, Gülriz Hanıma daha atölyesi yok iken dikmiş sonra Gülriz Hanım'ın

nikâh kıyafetini de hazırlamıştır Asıl branş'ı gelinlik ve nişan kıyafetleri olduğunu belirten Übeyde Hanım, tasarımlarını da kendisi çizmektedir.

2.5.1.3. Suat AYSAN

Mardin'de doğmuştur. Çocukluğundan beri modayı çok sevmiş ve ilgilenmiş, annesinin 'bir hanımefendi ne kadar imkânı olursa olsun her şeyi bilmelidir' sözü ile büyümüştür. Ortaokula giderken, biçki nakış kursuna gitmiş ve neredeyse terziliği öğrenmiştir.

Beyoğlu'nda kendine atölye tuttuğunda, 25 yaşına basmıştır. Turhal Han'da, çatı katında 250 liraya elbise dikmeye başlamış ancak manto, tayyör dikişi bilmediği için çok yüksek maaş alan bir kalfa tutmuş, bu anlamda yatırım yaparak kısa sürede mantoları ile meşhur olmuştur.

Diktiği bir gelinlik, Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanınca kısa sürede tanınmıştır. 1958 yılından beri gelinlik diktiğini ve en çokta gelinlik dikmeyi sevdiğini belirtmektedir.

İlk müşterileri arasında Belgin Doruk'ta yer almıştır Belgin Doruk'a ilk diktiği kıyafet, filmde kullanılmış ve diğer tüm film kıyafetleri Suat Aysan tarafından oluşturulmuştur. Hülya Koçyiğit'in 'Susuz Yaz' filmi için katıldığı Venedik Film Festivalinde, kullandığı giysilerde Aysan'ın imzasını taşımıştır. Ancak, kendisi gelinlikleri ile ünlenmiş ve kişiye özel tasarımlar yapmıştır. Birçok ünlüyü giydirmiş ve gelinliklerini hazırlamıştır Yurtdışından da birçok kişiye özel elbiseler dikmiştir. Fransız 'Vogue' dergisi için hazırladığı giysiler çok ilgi çekmiştir.

Suat Aysan, çok farklı bir çalışmaya imza atmış ve Türk sporcularının 1968 Meksika olimpiyatlarında giydirmiştir. Olimpiyatlar da, en beğenilen 5 giysiden birinin Türk takımına ait olduğu haberi Meksika televizyonunda yayınlanmıştır.

Suat Aysan, Cemal Bürün'ün meşhur olduğu Lütfiye Arıbal'ın, Mualla Özbek'in Mısırlı Handa çalışmalarının sürdüğü bir dönemde, terziliğe başladığını belirtmektedir. Aysan, dönemin önemli ismi terzi Gisella ile tanıştığını ve iyi dost olduklarını onunla tanışmanın çok önemli olduğunu belirtmektedir.

Aysan, Übeyde Bozyiğitin başarılı bir işlemeci olduğunu ve bu piyasaya çok işlemeci yetiştirdiğini de sözlerine eklemektedir. Aysan meslektaşlarını çok beğendiğini ancak Yıldırım Mayruk'u farklı bulduğunu söylemektedir.

Suat Aysan ise kumaş ile tasarım yaptığını belirtirken, kumaşı müşterisinin üzerinde deneyerek şekillendirdiğini belirtmektedir.

*Çizilen tasarımın, kumaşta nasıl duracağını sürpriz sonuçlar da verebilir, kişinin üzerine attığı kumaşla oynuyor sonra makas oyunları ile elbisenin temelini oluşturun. Sonra kumaşı kesiyor ve dikiyorum diye yaptıklarını belirtmektedir.*²⁴

Suat Aysan ilk defilesini, 1961 yılında yapmış manken olarak ta olgunlaşma enstitüsünün öğrencilerini kullanmıştır.

Modacıyı, *bir kişinin fiziki yapısını, sosyal yaşantısını modağa uygulayan kişidir* diye açıklarken, Modacının dikiş bilmesinin gerekli olmadığını, ancak bazı zorluklarla da karşılaşılacağını, akıldan çıkartılmaması gerektiğini de belirtmektedir.

2.6. 1960 Yılları Giyim – Kuşam

1960 yılları, her dönem gibi yeniliklerle doludur. Avrupa, II. Dünya Savaşının yaralarını sarmış, izleri yok etmeye başlamıştır. Genç nüfus, 1960'ların yaşam stilini şekillendirmektedir. 1960'ların genç nesli farklı isteklere sahipti bu durum, çeşitliliği

²⁴ Nur ONUR, Moda bulaşıcıdır, 155

de doğurmuştur. 60'lı yıllara damgasını vuracak olan Pop-Art sanatı, yükseliş göstermiştir.

Var olan toplumsal düzene başkaldırı, azınlık ve çevre hareketleri, yavaş yavaş filizlenmeye başlamıştır.

Avrupa, bohem yaşamın merkezi olmuş, bohem stili, yaşanması istenen en popüler yaşam tarzı haline gelmiştir.

Dünyadaki gelişmeler, Televizyonun yayılışı, Ay'a gidilmesi, tasarım dünyasını etkilemiş, giyim sektörünü de etkisi altına almıştır. Bu durum Giyim alanında ultra modern tasarımları ortaya koymuştur.

Elbiseler, yaratıcılık ve çocuksu etkileri aynı anda taşımış, net süssüz geometrik hatlarda, oluşturulmuş giysiler, canlı, pırıltılı daha önce tercih edilmeyen renklerde kullanılmış, 1960 yıllarının yeni giyim tarzını oluşturmuştur.

1960'lı yıllar, Türkiye'de düzenin, eşit hakların olup olmadığının sorgulandığı yıllardı. İç göçler, yoksulluk ve gelişen sanayi ile ortaya çıkan işsizlik sorunu, bu nedenlerden örgütlenen topluluklar, çeşitli toplumsal olaylar, öğrenci hareketleri ve 27 Mayıs 1960 darbesi sonucu 1961 anayasasının getirdiği özgürlükler, arasındaki seks özgürlüğünün ve kadın haklarının tartışıldığı bir dönemdi.

Genç modasının da giyim-kuşam adına diğer dönemlerde olmadığı kadar çok farklılık bulunurken, kişisel zevklerin, kendi kombinasyonlarını oluşturma, hatta o an ne hissediyorsan giy! Ve at gitsin! modası dönemin belirleyici giyim stilleri arasında yer almıştır

Teknoloji de, bu modaları destekleyip, kadının rahat etmesi için, her türlü yeniliği arka arkaya sunmaya devam etmektedir. Çamaşır makinesi ve çamaşır deterjanı reklamları, hayatını biz kolaylaştırıyoruz siz rahat yaşayın, istediğinizi yapın sloganları ile başlıklarda yer almaktadır.

1960'lar kişisel zevklerin ön planda tutulduğu imaj devridir. Hareket güçlüğü yaratan hacimli ve dar etekler korseler stiletto ayakkabılar moda olan aksesuarlar arasından çıkartılmıştır. Rahatlık ve konforun yanı sıra göz alıcılık isteyen genç kesim, modanın nabzını tutmuş, kitleleri etkileyen yeni modanın, müşterileri arasında elit kesim yer almıştır.

Parlak ve ıslak görüntülü PVC'ler, Akrilik ve polyester kumaşlar, Deri görünümlü Vinlex malzemeler, dünyanın içinde bulunduğu yenilik ve gelişmelerin getirdiği malzeme ve aksesuarlar 1960yılları giysi modası arasında yer almıştır. Bu yeni malzemeler, büyük omuz çantalarında, geniş kemerlerde, dize kadar yükselen çizmelerde ve eldivenlerde kullanılmıştır. Dönem, ne ısmarlama terzi kıyafetlerini bekleyecek kadar zamanı olan, nede hızla değişen moda anlayışları karşısında siparişli giysi yaptıracak kadar parası olan, insanların zamanı değildir.

1960'lar 'Futuristik' modanın etkisi altında da kalmıştır. Yeni ve özgür görünüme ulaşmak için, giysilerin kavisleri düzeltilir, etekler kısalmış, hatta 1960 ortalarında etek boyları o kadar kısalmıştır ki kalça hizasına çıkarak 'mini etek'

olarak adlandırılmıştır. Gözler bu kısalığa alışınca, her yaştan her kesimden insan mini etek giymeye başlamıştır.

“...çeşitli ülkelerde lanetlendiği halde, ister istemez gündelik hayata giren bu cereyan artık bir ahlak buhranı değil, değişen yaşam şartlarının ve güzellik anlayışının sonucu sayılıyor. Geçen sene mini eteği lanetleyenler bu sene ‘yakıştıranlar pekâlâ giyebilir’ demeye başlamışlardır...”²⁵

Baby doll elbiseler, karpuz kol, mini etek, saçını düz ya da kısa kahküllü kestiren çekingen, çocuksu imajlı kadınlar bu dönemin belirgin moda unsurları arasında yer almıştır. Kadınların diğer favorisi ise pantolonlar olmuştur.

²⁵ Çağla ORMANLAR, Cumhuriyet Modaları, 70

1960'lı yılların erkek giyiminde ise kadife ceketler, kot gömlekler, dik yakalı dar kazaklar yer almıştır. Unisex giyim anlayışı başlamıştır. Kadın için pantolon kullanımı vazgeçilmez olmuş, 1965 yılında etek üretimi, pantolon üretiminden az olmuştur.

Bir diğer yenilik ise 1965 yılında Türkiye'yi ziyaret eden (hippi)'Beatrik'lerdir. Beatrikler uzun saçlı, hırpani görünümlü, çıplak ayaklı yabancılar olarak adlandırılmıştır. Sultanahmet Meydanı bu yabancılar kucak açmak zorunda kalmıştır, çünkü beatrikler parklarda uyumuşlardır. Halk ise, bu konuda gazeteler aracılığı ile bu olayın çeşitli yorumlarını almıştır. Hayat dergisi 1967 yılındaki röportajın sonuna Beatrikler ne getirdi? Diye bir bölüm eklemiştir.

Beatriklerin getirdikleri;

'Mini etek, baldırlara kadar bağlanan sandalet, belsiz gecelik vari entari bol paçalı pantolon, geniş yakalı gömlek, geniş kemer, dizin bir karış üzerinde biten ceketler, kısa tepeli okul kasketi, kıspet vari pantolon, kuralızsızlık ve uyuşturucu'

1960'ların diğer önemli olayı ise İngiliz Beatles grubuna dâhil dört gencin tarzlarının dünyada kabul edilmiş olmasıdır.. Bu moda 'Temiz aile çocuğu' olarak adlandırılmıştır.

*"bu oğlanlar, alınlarında, kaşlarını tamamen örten top kâküller bırakmışlar ve saçlarını kız oğlan arası denilecek şekilde uzatmışlardır... Beatle kesimi saç modası, eski beslemekızların başlarının hemen tıpkısıdır. Bedene sıkıca oturmuş, dar omuzlu, yüksek yaka ağızlı, sırtta derin yırtmaçları olan ceketler ve yüksek belli pilisiz dar paçalı pantolonlar, 1963–1965 arasında İngiltere'den bütün dünyaya yayılmıştır, bu arada memleketimize de girmiştir. En yaygın hali İstanbul da görülür..."*²⁶

1967–68 yılları romantik buluşlarla geçmiş, çingene modası ile giysi kuralları yıkılmıştır. Çarpıcı renklerle oluşturulmuş fırfırlı, büzgülü etek, yuvarlak açık yakalı bluzu, halka küpeleri, takıları ve şalı çingene giyim modasını tamamlamıştır.

²⁶ Reşad Ekrem KOÇU, Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü, S32

1969'da Türk sarık ve bedevi türbanlarından etkilenen Avrupa, Türk unsurlarını kıyafetlere uygulamıştır. Türkiye ise hala Amerikan modasını takip etmektedir.

Moda da hazır giyim, 1969 yılında Vakko'nun Merter'de açmış olduğu ilk hazır giyim fabrikası ile başlamıştır. En ünlü moda evleri, alt kültüre ulaşabilmek için koleksiyonlarına hazır giyim bölümü de eklemiştir. Ardı ardına hazır giyim firmaları açılmaya başlamıştır.

2.6.1. Dönemin Terzileri

1960 yılının modacıları arasında Faize & Sevim kardeşler, Bergin Usberk, Zuhal Yorgancıoğlu, Yıldırım Mayruk gibi isimlerdir. Mualla Özbek ise hala adından en çok bahsedilen terziler arasında yer almaktadır.

2.6.1.1. Faize & Sevim

Faize hanım, 1955'den önce Ankara Devlet tiyatrosunda çalışırken, şapka yapımına başlamıştır. 1955 yılında şapka salonu açmış, dükkânın ünü yayılmıştır. Devlet erkânı ve eşleri yanı sıra yabancı sefirelerin eşleri ile Müslüman olmayan Türkler şapka kullanımından vazgeçmeyenler arasında yer almışlardır. Şapka siparişi verenler, kıyafet konusunda Faize Hanımdan yardım istemişlerdir. Faize hanım, terzilerin kalıplarını beğenmemiş ve gelen ısrarlarla yaptığı elbisenin yüksek rakama satılması üzerine moda evi açmaya karar vermiştir.

Ankara'da 1962 yılında Faize & Sevim moda evi kurulmuştur. İlk defile, Bulvar Palas 'ta yapılmıştır. Kumaşların çoğu Paris'ten gelmiştir. 30-40 işçi ile bir buçuk ay sonra ortaya çıkan koleksiyon, büyük ve olumlu tepkiler almış, iki kardeş işlerine daha sıkı sarılarak ilerlemişlerdir.

1962 yılında Ankara

1964 yılında İstanbul Beyoğlu İstiklal Caddesi

1978 yılında İzmir şubesi hizmete girer.

1985 Ankara, 1997 yılında İzmir faaliyetlerini tamamlamıştır. İstanbul şubesi ise Nişantaşı da faaliyetlerine devam etmektedir.

Üç farklı moda evi açmanızın nedeni nedir?

Talep çoktu, Ankara da iken birçok ilden müşteri geliyordu. Ama en çokta İzmir ve çevresi gelirdi, hanımlar ya yataklı trenle ya da uçağa atlayıp kıyafet diktirmeye gelirlerdir. İzmir'e şube açmak zorunda kaldık. İstanbul'a açma zorunluluğumuz vardı, moda merkezi konumundan dolayı ama burada da talip çoğaldı. Ankara merkezdi orada ikamet ediyorduk. Mesela bir grup Ankara'ya çeyiz siparişi için gelmişti, geline gelinlik, kına elbiseleri, kayınvalidelere kıyafetler, görümce elti ve baldıza düğün kıyafetleri ve gelinin günlük giyecekleri siparişler arasındaydı. Hanımlar bir hafta otelde kaldılar ve biz bu siparişi bir haftada hazırladık.

İstanbul da ise açmak zorunluluk idi bir defile sonrası kıyamet koptu, insanlar elbiseleri parçalarcasına hücum edip, aralarında kavga ediyorlardı. Defile bitmiş yorgunluktan ölüyoruz, dükkânı ertesi sabah 9 da açmak zorunda kalıyorduk. Sabah dükkâna geldiğimiz de iki yüz, üç yüz metrelik kuyruklar oluşuyordu, biz dinlenmeden elemanlarımız izin kullanmadan tekrar çalışır bu sefer defiledeki ürünleri satışa başlardık.

Ankara'daki merkez binamız ise şöyle oluşmuştu;

- 1.kat biçki çiçek atölyesi*
- 2.kat satış yeri*
- 3.kat kadınların çalıştığı bölüm*
- 4.kat erkeklerin çalıştığı bölüm*
- 5.kat depo*

1967 yılında Taksim Gezi parkının altına İstanbul şubelerine taşınmışlardır.

Bu izdihamın ve defile sonrası kargaşanın ve kuyruklar da beklemenin nedeni nedir sizce?

Oluşturulan ürünler tektir (biricik) her biri özel üretilmiştir. Kup'u, kalıbı, kumaşı bir zevkin sonucudur.

1966 yılında Taksim gazinosunda, 250 parçalık defileyi 6'lı mankenlerle sunduk. Taksim gazinosunda merdivenler vardı. Mankenler 6'lı şekilde önce kırmızılarla, daha sonra yeşilin her tonu ile başka 6'lı kızlarsa siyahlar içinde, 6 sı altın çağ başlığı altında, her şeyleri altın rengi kıyafetlerle, 6 sı gümüş çağı diye gümüş renkli kıyafetler içinde, tablolar oluşturarak defile yapmıştık. Gelinlikleri ise, dönemin ünlü ailelerinin genç kızları çok ısrar ediyorlardı, mankenlik için vücudu güzel, kızlara gelinlikleri giydiriyordum.

Daha eskiler gitsek sizin işe başlama zamanlarınıza Türkiye'nin bu alandaki durumu neydi?

Ben çocukken, herkes kalıp bilmez kesemez ama dikerdi. Sultan hamam'da 'makası güzel' diye biri vardı. Kumaşı keserdi, kestirdiğiniz kumaşı alıp, evde dikerdiniz. Annem bize orada çok elbise kestirmişti.

Mahalle terzileri vardı, birde gündelikçi terziler ki, bunlar ermeni olurlardı. Gayrimüslimler giyime daha düşküdü. Müslümanlar şapkayı pek kullanmadılar.

Biz bu işe başladığımız da ipekliye kullanacak toplu iğnemiz yoktu, ben Paris'ten alıp gelirdim. Avrupa'daki gibi malzeme yoktu, istediğim renkleri elde etmek için Dantelleri, kumaşları, kurdeleleri boyuyordum. Olmayan malzemeyi kolalayarak, yıkayarak, bozarak elde etmeye çalışırdım.

Eskiden, Nervür dikişleri çok zor yapıldı. Bu işe hevesli kızlar vardı, aralarında iş paylaşamazlardı, dantel elde sarılırdı. Sonra yarım nervürlü dikiş makineleri çıktı, ama şimdi kimse bunları yapabilecek kadar sabırlı değil ve özenen kişiler yok her şey makine da halledilmeye çalışılıyor.

1950'ler de 1960'lar da insanlar, tiyatroya şık giderlerdi, buralara gitmek ayrı bir olaydı, cemiyet içine çıkıyorsunuz. Beyler, operaya smokinle giderlerdi. Kadınlar şık tayyörler, kürk şapka ve bere takarlardı. Feminite kalktı kot pantolonla operaya, primiyere gidiyorlar, erkek gibiler arkadan bakınca ne oldukları belli olmuyor.

Çok sık Paris'e gidip gelmişsiniz, Paris modası sizi nasıl etkiledi?

Ben Paris'te moda evlerini dolaşmazdım, vitrinler bakmazdım. Cafelere oturup gelen gideni incelerdim. Ne giymiş, neyi neyle kombine etmiş, renkler, biçimler nedir. Ben bunları görmek ve kapmak için uzun süre etrafımı gözlemlerdim.

Kullandığım modeller tamamen bize aitti, gördüğüm şeyleri başka başka modellerde uyguluyordum. Her kadının zeytinyağlı dolması başkadır. Kendi zevkime göre kupunun, garnitürünü, her defasında değiştirip, yeni model oluşturuyorsunuz tabii günün modası ve müşterinin vucüd hatlarını göz ardı etmen.

Model çiziyorum ama daha çok mankenin üzerine kumaşı atıp oynarım, modeli verdikten sonra keserim ve model ortaya çıkar bazen kafamda bir model vardır, kumaşla oynamaya şekil vermeye başlamışım, birde bakarım ki bambaşka bir model çıkmış. Ama mutlaka müşteriye giden modeli yapmalısınız, kıyafet illaki giyilebilir olmalıdır. Moda içinde herkes kendi yerini bilmelidir. Bir ara kısa etek moda diye tombul kadınlar kalın bacaklarına mini giydi. Ama 60'lar en tutarlı yıllardı, her şey birbirine uygundu takısından ayakkabısına kadar...

Her moda evinin, bir stili vardır. Bir Chanel yapacaksanız, kolunun girikliğine, vatkasız oluşunu, pens kullanılmayışını, göz ardı ederseniz siz bir Chanel taklidinin taklidini yapmışsınızdır.

Döneminizin modacıları kimlerdir?

Mualla Özbek, Zuhal Yorgancıoğlu yeni başlamıştı, ama biz sadece 60'ların değil 70 ve 80'lerde de söz sahibi idik. Yılda iki defa defile yapardık, ilkbahar ve sonbahar olmak üzere ve bunlar üç büyük ilde araka arakaya sergilenirdi.

Giydirdiğiniz isimler?

Hepsi, Ajda, Belgin Doruk, Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Gülsün Kamu, Nesrin Sipahioğlu, Gönül Yazar, İnönü'nün kızı Özlem Toker, Lale Kuraf, Çiğdem Koç, Filiz Akın.

Yurtdışından kimler var?

Kuveyt ,Suudi Arabistan, katar, kraliçe ve prensesleri, Libya, Beyrut, Ürdün, Tunus ,Tacikistan , mısır ,Romanya , Rusya ve Fas'dan birçok müşterileri oldu, Paris teki ünlü modaevi Jean Louis Onnier'a da kıyafetler yaptım.

Döneme bir imza attığınızı söylersek bu nedir?

Önceleri köy filmleri çekiliyordu. Sonra fakir kız, modaevinde çalışır oldu hikâyede, hastalanıp gelmeyen mankenin yerine kıyafetleri sunan genç kız, kıyafetleri alacak olan adama âşık oldu, adam da kıza, tüm defile sahneleri ve kostümleri bizden temin ediliyordu, mekân olarak ta bizim atölye kullanılıyordu. Kız mankenlikten

sanatçılığa terfi eder, tüm sahne kıyafetleri de faize & sevimdir. Kız şarkısını söylerken sürekli sahne kıyafeti değişir, tüm kostümleri biz yapardık, biz bir anlamda sahne kıyafetlerin de bir çağ atlattık.

Faize hanım verdiğiniz bilgilerden dolayı çok teşekkür ederim.*

2.6.1.2.Yıldırım MAYRUK

Yıldırım Mayruk, gözünü terziilik mesleğine açtığını belirtmektedir. Yıldırım Bey'in ablası terzidir ve evde sürekli dikiş yapılmaktadır. Ablası, işlerinin çok olduğu bir gün Yıldırım beyden yardım istemiş oda kendine verilen görevi fazlasıyla ve başarılı bir şekilde tamamlamıştır.. Bu olaydan sonra, ablasına dikişte yardım etmiş, ablası da dikişi karşılığında Mayruk'a harçlık vermiştir..

İlk elbisesini ise 15 yaşında iken dikmiştir. Ekose ve çizgili kumaşı dikmek zordur ve ustalık istemektedir. Annesine diktiği ekoseli ve çizgili takımlar sayesinde, ablasının atölyesine kabul edilmiş ve değişmez elemanı olamaya aday olmuştur. Moda dergilerini incelemiş ve dönemin ünlülerine, elbise modelleri çizmiştir, model çizip gönderdiği ünlülerse, Yıldırım Mayruk'a imzalı fotoğraflarını yollamamışlardır.

Mayruk'a defile teklifi gelmiş o da, astarcı arkadaşı ile defile için hazırlıklara başlamıştır. Hilton'da yapılacak defile için, on adet elbise hazırlamıştır. Defile bitince Mualla Özbek 'benden sonra bayrağı sen taşıyacaksın' demiştir. Defile sonrası, Yıldırım Mayruk adı duyulmuş ve yeni müşteriler kapısını aşındırmaya başlamıştır. G

O yıllarda, Beyoğlu'ndaki hemen her apartman terzi doludur. Mualla Özbek, Enver Baki, Übeyde Bozyiğit ünlülerle çalışan isimler arasında yer almışlardır. O yıl, Yeni Melek ve Emek sineması arkasından da Atatürk Kültür Merkezi açılmıştır. Bu mekânlardaki galalar önem taşıırken mekanların açılışları öncesi müşteriler, bolca elbise siparişi vermişlerdir. Sonbaharda ise hanımlar, yeni elbiselerin ve tayyörlerin dikimi için terzilerine siparişlerini bildirmişlerdir. Mayruk, çalışma hayatına başladıktan 8–9 yıl sonra hep var olan modelleri çalışmış, kendine ait modelleri

* Kişisel görüşme,28 Aralık 2004

dikmemiştir. Bir gün, müşterisinin isteği üzerine kendi tasarımını dikmiş ve bundan sonra sadece kendi tasarımlarını hayata geçirmiştir. Mayruk, kendine has modeller üzerinde çalışmaya başladıkça, hanımlar bu yeni tasarlanmış elbiselerden kendilerinde de olmasını istemişlerdir. Kalabalıkta özel tasarım elbiseleri ile fark edilmek isteyen kişiler arasında Filiz Akın'da vardır. Filiz Akın, Yıldırım Bey'e. *"Bana öyle bir elbise yap ki herkes görüp istesin"* demiştir.²⁷

Yıldırım Mayruk, *iyi bir elbise, oranları, dikişi özenli ise kendini belli eder* demektedir Türkiye'de her defile öncesi, bazı sıkıntılar yaşandığını belirten Mayruk, Avrupa ile aramızda hala farklarımızın olduğunu, Avrupa'da ön hazırlık süresinde, vasıflı işçilerin sizin defilenize kadar, birkaç ay gibi kısa süreliğine, sizin bünyenizde çalışır diyerek, farkı açıklıyor. Müşteriler içinse birkaç modeli çizip beklettiğini, yoğunlukta bu modellerin onu kurtardığını ve bu işe profesyonel bakılması gerektiğini belirtmektedir.

Yıldırım Mayruk bir çok ilke adını yazdığını belirtiyor, bunlardan biri transparan kıyafet, diğeri platform kullanmak ve defilelere adap ve konsept getirmek olarak belirtmektedir. Yıldırım bey *"Türkiye'de bir modacı kavramı var ve bu bize ait, türetilmiş bir kavram; aslında böyle bir kavram dünya üzerinde yok"*²⁸ diyerek bu konudaki açıklamasını yapmaktadır.

²⁷ Nur ONUR, Moda bulaşıcıdır, 384

²⁸ A.g.k, 386

Mayruk, 1950'lerde Paris'te, 45.000 Haute Couture müşterisinin var olduğunu, günümüzde bu sayının 2.500'e indiğini belirtirken, Avrupalı modaevlerinin bu sezon iyi para kazandık dedikleri rakamları, Türkiye de bir iki ayda kazanıldığını belirtmektedir. Yurtdışındaki defilelerin, sadece şov'a yönelik olduğunu ve elbiselerin hiçbirinin giyilemeyeceğini belirtmektedir.

Yıldırım Mayruk'un diğer isimi ise 'Drapelerin Babası'dır. Çok uzun süreden beri drapeleri her koleksiyonunda kullanmıştır.

Yıldırım bey Haute Couture'ün yanı sıra Hazır giyim olarak bazı aksesuarlarında tasarlanmasına ön ayak olmuştur.

*"...Ünlü modacımız Yıldırım Mayruk 2003 kravat ve eşarp koleksiyonunu tanıttı. Yurtdışında Valentino, Hermes, Ferre, Chanel, Ungaro gibi markalarla aynı yerde, dünya kalitesinde üretilen bu eşarp ve kravatlar sınırlı sayıda. Desenler de Türk tasarımcıların elinden çıkma"*²⁹

Koleksiyon kravatla 'Bağlayın düşüncelerinizi', eşarpta 'Çözün vicdanınızı' sloganlarıyla tanıtılıyor. *"İnsanların düşüncelerini söylemeden önce bir kez daha düşünmeleri ve inançlarını da saklamamaları gerektiğini düşünerek bu sloganlarla yola çıktık"*³⁰ diyen Mayruk, yeni koleksiyonun kalitesi ve tasarımını da şöyle anlatıyor: *"Türkiye'de ilk defa Twill ipek ve yüzde yüz ipek Rassetto kullandık. Yurtdışında üretim yaptık ama desenlemeler tamamen bizim. İstanbul'dan sonra mağazalarını Konya, Kayseri, Antep ve Ankara'da açacaklarını da belirtmektedirler..."*³¹

Bugün hala gümüş suyunda 800m2 büyüklüğündeki atölye ve showroom'da Barbaros Şansalla birlikte tasarımlarına devam etmektedir

²⁹ www.milliyet.com

³⁰ www.milliyet.com

³¹ www.milliyet.com

2.7. 1970 Yılları Giyim – Kuşam

1970’ler Türkiye’de, siyasi ve kültürel hareketlerin, hızlı değişimlerin yaşandığı dönem olarak damgasını vurmuş, karmaşık yıllar olarak adlandırılmıştır. Toplumdaki farklılaşmalar artmış, ideolojik tartışmalar tırmanmaya başlamıştır. Öğrenci hareketleri, sağ sol çatışması, işçi hareketleri ile hareketli bir döneme girilmiştir. Aynı fikirde olan kişiler gruplaşmış, dernekler kurulmuş, ortak dil, ortak giyim biçimleri oluşturmuşlardır.

Diğer tarafta ise, köyden kente göçmüş Anadolu halkı, şehir yaşamına ayak uyduramamış, köyünün ananesini beraberinde getirmiş, şehirleşme adına değişim gösteremeyerek arabesk kültürünün, zemini atmışlardır.

Bu doğrultuda gelişen kültür, kendine yönelik pavyon ve taverna kültürünü yaratmıştır. Üst gelir grubunu oluşturan kesimde, kendi kültürünün getirisi olan pub, club ve disko kültürü ile eğlenmiştir. Bu farklı ifadeler, giyim tarzında çok çeşitliliği getirmiştir.

Sinemanın yanı sıra televizyon'da, Türkiye'yi, bir uçtan diğer uca kadar etkileyen ve günlük yaşamı yansıtan bir araç olmuştur. Kasabalardan, köylere kadar kullanımı yayılan televizyon, burada yaşayan halkı da etkileyerek geleneksel yapılarını yavaş yavaş modernliğe yaklaştırmıştır.

Büyük kentlerde talep olmayan tüm ürünler, Anadolu'ya pazarlanmış, Anadolu'da hazır giyimle ve modernlikle tanışmıştır.

1970'lerin, işsizlik ve enflasyon sorunları, 1973 petrol krizi ile birleşmiş, giyim sanayi zor günler geçirmiştir.

Arap-İsrail savaşı, yaşamı olumsuz etkilemiş, dış ülkelere petrol ambargosu uygulanmıştır. 1973'de tırmanışta olan dünya enflasyonu, işsizlik, uluslararası para sisteminin sarsıntıya uğraması ve petrol ambargosu ile sıkıntıları 1974'e taşımış, ekonomik krizi büyümüş ve bu sıkıntılardan, tüm dünya etkilenmiştir. 1929 Dünya krizinden, daha büyük rakamlara ulaşan 1974 krizi, tüm ülkelerin ekonomik anlamda bir yıl geriye gitmesine de neden olmuştur.

Var olan kriz, birçok sektörü sıkıntıya soktuğu gibi, Tekstil ve Konfeksiyon sektörünü de zedelenmiştir.

1960'larda başlayıp, 1970'lere kadar süren 'Hippi' modası, aşk ve barış felsefesiyle giyim stillerini etkilemiş, giysi modasını folklorik çeşitlemelere yöneltmiştir. Sentetik ve suni yolla üretilmiş kıyafetleri kullanılmamış, pamuklu, kadife, yünlü gibi doğal olarak üretilmiş giysileri kullanılmıştır.

Türkiye'de genç nesil, değerlere, otoriteye başkaldırmış, alternatif arayışlara girmiş, bireyselleştirip kendini ifade etmeye çalışmıştır. Çeşitli stiller, etnik kıyafetler, köylü giysileri, basma kumaş, şalvar, mintan yakalı gömlek, şile bezi kent yaşamında etkisini artırmış giysi modasında popüler unsurlar olmaya başlamıştır.

Önceki senelerde moda olan giyiniş ve yaşam tarzına, tezat şeyler yaşanmıştır. Yere oturmak, kadın erkek kucaklaşmaları, ceket ve gömlek düğmesi iliklemeden kullanmak, hatta duruşlarda bile farklılık gözlenmiş,Türkiye,Pop-art akımının etkisi altında kalmıştır.

Dönemin moda olgusunun içine, yeni bir buluş girmiş, ikinci el kıyafetler ve bitpazarları **‘ne bulursan onu giy çık’** modası dönemin belirleyicileri arasında yer almıştır.

Bu yeni durum içinde, biçim değişikliği, çelişen haller, birbirini tamamlayan gardıroplara sahip olmak ve takım elbise kullanımını minimuma düşmüştür.

Bu çelişkili tutum, ilk önce giysi üreticilerini şaşırtmış,ancak sonralarda kendilerine bir çıkış yolu bulmuşlardır. Önceki dönemlerin stillerini, tekrar hayata geçirerek kendi modalarını yarattıklarını düşünen yeni nesil’e, reddettikleri modayı farklı yılların moda çeşitlemeleri ile tekrar benimsetmişlerdir.

Bu yeni tarzda, ihmalkâr görüntülü tasarımlar düzgünleştirilmiştir. Moda üreticileri, küçük defolar ve minik dengesiz stilleri üzerine gitmiş giyim-kuşam modasının, işlevsel çarkını tekrar döndürmeyi başarmışlardır. Önceki yılların belli detayları, gözden geçirilip abartılmış, 40'ların mantar topukları, apartman topuğa, 30'ların dökümlü kumaşları, geniş paçalı pantolonları, dizden sonra oldukça genişleyen paçalara, yakalar ise, göğsü kaplayacak kadar büyümüş, ve yaka uçları sivrilmiştir. Dar süveterlerin içine, pastel renklerde dar gömlekler giyilmiş. İri desenli, geniş enli, kravatlar kullanılmıştır.

Kadın giyiminde ise, pantolonlar hâkim olmuştur Paçaları kalın dubleli pantolonlar, erkeklerin kullandığı yelek ve ceketler kadınlar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Doğal kürkten, abartılmış tüylü kolları ve bedeni olan bluz şeklinde ceketlerde dönemin belirleyicileri arasında yer almıştır.

Balıkçı kazak, kazağın deseninin aynısı bere ve çoraplarda kullanılmıştır. Yaz modasında ise, ucuz kumaşlar kullanılmış. Şile ve Amerikan Bezi, Basma, Poplin gibi kumaşların satışı artmıştır.

Uzun manşetli gömlekler, kalçayı saran geniş kemerler, iri gözlükler ve her çeşit pantolon etek boyları bir karara varılamamış gibi ‘mini, midi, maxi’ boylarında çeşitlilik göstermiştir. Türk halkının çoğu, bol paça pantolon, geniş yakalı gömlek ve yüksek topuklu ayakkabıları kullanmış, çeşitli ve renkli giysi modasına imza atmıştır.

1978 yılında ise, ‘Rüküş Modası’ olarak nitelenen bir moda başlamış, kadınlar, kat kat giyinmiş bir görüntüler sergilerken, fistolu iç etekler, çift kemer, bol büzgülü etek, fırfır ve kapitoneli yeleklerle yeni bir stil oluşturulmuştur. Yine aynı yıl gençlerin stilini etkileyen, sempatik giysilerde görülmüştür. Pilili, bol kesimli

kadifeden oluşturulan askılı pantolon, bebe yaka gömlek, kısa etek ve bunlarla uyumlu kumaşlardan oluşturulmuş bere ve çantalar da moda olmuştur. Bu kıyafetlerini örgü kravatla takan hanımlar, örgülü saçları ile genç kız, yaramaz ocuk imajı sergilemişlerdir.

70’li yılların sonlarına doğru erkekler, saçlarını uzatmaya devam etmiş, o yıllara kadar rastlanmayan irilikte desenli gömlekler ve kalçalarında saran pantolonlar giyerek, yüzük takmışlardır.

1960’lardan artarak gelen ‘erkek kimliği’ sorgulanmaktadır.

*“Cinsler arası eşitlik mücadeleleri, feminist hareketler, eşcinselliğin konuşulabilir oluşu, kadın ile erkek arasında görsel bir yakınlaşma başlatmış; var oluş ve görünümleriyle de yeni yollar açmıştır. Kişiliklerin tutucu kişilerle bastırılmış bir parçasını ortaya çıkaran, ayıplamayla karşılaşmadan moda ile flört etmelerine razı gelen bir durumdu bu”*³²

³² ağla ORMANLAR,Cumhuriyetin Modaları,81

Bu durum dönemin dergisin de şöyle anlatılmaya çalışılmıştır:

“Bazı genç çiftlere bakıyorum: iki taraf tabiatın kendilerine bir lütuf olan güzel vücut hatlarını saklamak için ellerinden geleni yapmışlar. Oğlanlar bukle bukle saçları, boyunlarında sallanan kolyeleri ile tıpkı birer dişi, kızlar ise dar gömlek ve pantolonlarıyla sanki birer delikanlı! (...) Acaba genç kızların ve delikanlıların tek tip elbise giymelerinin hiç mi zararı yoktur? Tabii vardır. Her genç İnsanın kız mı, erkek mi olduğunu kesinlikle hissetmeden yaşaması, cemiyetteki gerçek yerini bilememesi son derece zararlıdır. İşin bir kötü tarafı da, bu gençler kendilerin başkalarından pek üstün görmekte, baskı altına girmeye yanaşmamakta, her şeyin en iyisini kendilerinin bildiğini iddia etmektedir...”

Burada anlatılmakta olan ortak giyim anlayışı ‘Ünisex’ giyim tarzı bir daha kaybolmamak üzere hayatımıza girmiştir.

1979 Fransa’sında ise, hazır giyime (Pret-a parter) karşı büyük bir ilgi gösterilmiş. İsmarlama giyim (Haute Couture) ve hazır giyim karşı karşıya kalmış, pahalıya çıkan ısmarlama giyim, sorgulanmaya başlanmıştır.

İsmarlama giyim diken ünlü moda terzilerinin karşısında, artık yenilikçi modacılar yerlerini almıştır.

1970’lerin Türkiye’sindeolaylar farklı yönlerde yol almıştır Yaşam düzeyinin yükselmesi, kentlerdeki nüfus yoğunluğunun artmasıyla insanlar, daha nitelikli ürünler istemiş, bu talep artışı, Hazır Giyime hız katmıştır. Haute Couture koleksiyonları kopya edilerek çoğaltılmış, giysiler herkesin alabileceği fiyata çok sayıda üretilmeye başlamıştır.

Daha sonraki dönemlerde, orta gelir grubunda insanların çoğalması, Avrupa da hazır giyimin ve talebinin artması, çalışma hayatına başlayan kadınların sayısındaki artış, tüketimi kolaylaştıran kredi kart, taksitli satışlar gibi unsurların devreye girmesi ve teknolojinin hızlı artışı ile seri üretim artmıştır.

1979 yılında Ayhan Apaydın smokin dalında dünya birincisi olur. Ayhan Apaydın, Zeki Müren’in terzisi olarak ta tanınmaktadır.

2.7.1. Dönemin Terzileri

1970’li yıllar artık değişim yıllarıdır. Bu döneme ait ünlü isimler, Vural Gökçaylı, Cemil İpekçi, Sadık Kızılağaç’dır.

2.7.1.1. Vural GÖKÇAYLI

Vural Gökçaylı, 1962 yılında İtalyan Lisesi mezun olmuş sanata yatkınlığı ona yurtdışına çıkma kararı verdirmiştir “Ecole du louvre” ve “Academie des beaux arts’ı” bitirdikten sonra “Allianca Francaiee” de Fransızca ve medeniyet eğitimi almış. Givenchy’de staj yapmıştır. Daha sonraları, Jean Patou’nun direktör artistik yardımcılığını yapmış. O sıralarda büyük gazeteler, Paris’te bir modacıımız var diye başlıklar atmıştır.

Vural Bey,1967’de aldığı bir teklif üzerine, Hollanda’ya gitmiş ve Franz Molener’in direktör artistığı olmuştur. Birçok başarıların ardından, 1968’de Paris’te “Sylvia Varton” butiği için koleksiyon hazırladıktan sonra. 1969’da İstanbul’a dönmüştür.1970 yılında ilk defilesini, Ankara ve İstanbul’da yapmış.1971 yılında ise, Rumeli caddesinde ilk atölyesini açmıştır.

Vural gökçaylı neler yaptı?

Ben moda tasarımcılığına yenilik getirdim.Ben, Cemal Bürün ile terzi Mualla ile bu mesleğe gönül verdim. 1970’lerden önce modacı lafı yoktu. Mualla hanım, Nedret hanım terziydi. Sonra Cemil İpekçi geldi. Cemal Bürün ise, model yapıp satıyordu, kendi yaratıyordu. Modacı kavramı, benimle birlikte kullanılmaya başlandı. Metin Deniz, Akbank Beyoğlu binası yaptı, mimar değil tasarımcıyım dedi. Türkiye tasarımcı kelimesi ile tanıştı. Bugün modacılar, ben modacı değilim,tasarımcıyım demeye başladılar.Böyle bir akım vardı, o zamanlar.

Paris’te kim ne giymiş sokaktaki insan ne giyiyor? Bende her gittiğim yerin tarihini, müzelerini gezerim kahvesinde oturup, halkı ile sohbet ederim. Bu da benim beslenme şeklim, bu önceleri Paris’te müzeleri gezerek başladım

“Moda soytarılık değildir. Moda gerçektir, bir yaşam tarzı, değişen bir sanattır. Onu yansıtırken fonksiyonel, kullanışlı, giyilebilir bir şey yapmalısınız.

Defilelerde sıkıcılığı bozmak için, 10 kıyafetten birini marjinal hazırlayabilirsiniz. Ama şimdiki defilelerde, onda biri giyilebilir oluyor. Galliano'nun son defilesini gördünüz mü, tamamen transparan gelinlik yapmış...

Ben çizgimden, mesleğimden saygımdan hiç vazgeçmedim. Benim Neo-klasik bir tarzım var. Anadolu, medeniyetler beşiği birçok medeniyet barındırıyor bağrında, bunlar beni çok etkiliyor, ama Afrodias benim için bir tutku, mimarisi, desenleri, İshakpaşa'nın da tüm desenleri benim biçimlerimi kumaşlarımı oluşturur.

Osmanlı-Bizans sentezi üzerine koleksiyon hazırladım Padişah kaftanları üzerine koleksiyon hazırladım. Erte için defile hazırladım kendisi eski Rus grafikçisidir.

Türkiye, Osmanlının belli dönemlerinde, batılılaşma hareketlerini yaşamış ve Atatürk'le tam batılılaşma yaşamıştır. İlk batılı giyinen II Mahmut'tur. II Mahmut modern hayatı benimsemiş kişiliyle kız mektepleri açmış, tıp ve askeri okullar kurmuş, hatta Harbiye Askeri Okulu'nda derslerin içinde resim felsefe gibi derslerde bulunmaktadır. Abdülaziz ise kız çocuklarına Paris'ten elbise getirecek kadar modern görüşlüdür.

Abdülaziz 1876 da Paris'te düzenlenen görüşmelere katılmış beş büyük imparatorluktan biri olan Osmanlıyı temsil etmiştir. Yanında ise Osman Hamdi Bey görev almıştır. Gördükleri çok hoşuna gider ve Beyoğlu'nu kurdurur. Binalar yaptırır, tünelle bağlantı kurulur. Tünelden çıkınca binalar, Markiz pastanesi karşısında Lebon pastanesi cafeleri ile Beyoğlu moda ile tanışır. Tiyatrolar kurulur. Fransız cafeleri açılır, binaların içine modaevleri açılır. Şapkacılık yapan beyaz Ruslar bu mekânlara yerleşir.

Saraya modacı tahsis etmek ister. O zamanlar bu görevi yapan kişilere Eshabçibaşı denirmiş 'la casa di botter' Betoğlu'nda, tünele yakın kısımda bulunan bir moda apartmanıdır. Abdülhamit tarafından d'e arameo yaptırılır. Burada 1900 yıllarında ekspozisyonlar yapılmış ve 1900–1914 arası çok popüler olmuştur.

Abdülaziz döneminde, Pierre Lotti ateşelik yapmaktadır. O dönemin modern ve şık kadınlarında bahseder, kadınlar yalnız dışarı çıktıkları zaman ferace ve yaşmak kullanırken, birden şeyhülislamın kışkırtmaları ile Osmanlı çarşafı ile tanışır.

Tanıklık ettiğiniz giyim-kuşam dönemlerinden bahsedermisiniz?

Türkiye'nin üç tane önemli kadını vardır. Onlar Türkiye'nin yeni ve aydınlık yüzleridir.

İlki Halide Edip Adıvar'dır. Adıvar'ın dedesi ve babası paşadır. Amerikan kolejli mezunu tayyörlü, topuklu ayakkabılarıyla ve sıkma başı ile Beyazıt meydanında halka hitab etmiştir.

Latife Hanım ise, Atatürk'ün yanında bir çağdaşlaşma simgesidir. Sorbonne mezunu, yakası ve yüzü açık sıkma başlı bir kadındır. Latife Hanım, şapka inkılâbından hemen sonra Atatürk'le ayrılmıştır. Latife Hanım iyi Fransızcası ile işgal gemilerinde gelen notları Türkçeye çevirmektedir. Birçok yazılı basında tayyörü, golf pantolonu ve eteği ile görüntülenerek yeni Türk insanına örnek olmuştur.

1923'den önce ismet İnönü, askeri kıyafetlerini çıkarır ve frak giyer. Eşi, Cumhuriyetin ilanından sonra sıkma başlıdır. Mevhibe hanımda, emprime bir elbise giyerek ve başına şapka takarak eşinin yanın da Lozana gitmiştir. Orada İngiliz başkanının karısı ile aynı görüntüyü çizer. Daha sonra, Londra' dan kıyafet getirtilip eşinin yanında at gezilerine çıkmıştır. Mevhibe hanım, Lozan'daki görüşmeler sırasında sürücü kursuna yazılarak, Ankara da araba kullanan ilk Türk kadınıdır. Mevhibe hanım her yerde performansı ile Türkiye'nin imajını çizmekte ve sergilemektedir. Mevhibe hanım, uzun yıllar Anadolu'da yaşayıp, İsmet Bey'le evlendikten sonra, cemiyet hayatına katılmış, bununla birlikte tüm eğitimli kadınlar gibi hatta daha da fazla Türkiye'nin vitrini olmuştur.

Mevhibe hanım, İsmet paşanın ölümünde, başına vizon bir şapka takmış, şapkayı kulaklarına kadar indirmiş tek tel saç göstermeyen şekilde cenazeye törenine katılmıştır.

Bakınız, II Mahmut yenilik yapmıştır, Fatih Sultan Mehmet, Bellili'ye portresini yaptırmıştır. Leonardo'ya, Galata Köprüsünü ısmarlamıştır. Fatih, patriğini de bu ülkede tutmuştur. Atatürk, yunan fesini atıp şapkayı getirir. Atatürk mücadeleleri en kritik anlar da yapar. Anadolu'nun konumu şapka inkılâbına hazır değilken, Kastamonu'da Anadolu'nun tam ortasında inkılâbı yapar. Anadolu'ya çok değer verir. Kız sanat enstitüleri kurdurur, köy enstitüleri açtırır. Tüm köylü çocukları eğitilir, Atatürk, Anadolu'nun her şehrine fabrika kurulmasını emreder. O dönemin okul hocaları çok moderndir. Bizim geçmişimizde böyle çağdaş adımlar vardır 1950 ortalarında, ben ilkokulda iken, ezan Türkçe okunurdu. Atatürk ibadetin Türkçe olmasını istemiştir.

1950'de tüm fabrikaları İstanbul ve çevresine kurdurması ileköy enstitüleri kapanan ve tarımın gelişmesi ile işsiz kalan, Anadolu halkının, İstanbul ve çevresine hücum etmesi kaçınılmaz bir son olmuştur.

Atatürk, İstanbul'un korunmasının ister, çünkü bu şehir payitahttır. Ankara ise yeni Türkiye'nin yeni ve modern yüzüdür. İstanbul ise, sarayları tarihi eserleri güzellikleri ve diğer kültürlerin birleşimi ile bulunmaz bir yerdir. Kültür ve sanat olayları için, burayı ayrı bir merkez olarak kalması için emir verir. Biz Atatürk'ün bize verdiği dinamizmi hiç kullanmadık.çocuk anne babasından ne görürse onu yapar, devletin ana babası da Cumhurbaşkanı ve eşidir.

Vural Bey verdiğiniz bilgiler için sonsuz teşekkürler. *

* Kişisel görüşme,14 Ocak 2005

2.8. 1980 Yılları Giyim – Kuşam

Dünyanın içinde bulunduğu ve petrolün sebep olduğu ekonomik kriz, her şeyi etkilediği gibi, moda endüstrisini de etkilemiştir. 80'lerin ilk yarısı, 60'ların esintileri ve tekrarları ile geçmiş, ikinci yarısı ise ilk yarıya tezat hareketlenmiştir.

Türkiye'de ise, 1980 yılının başında dönemin başbakanı Demirel, uygulanan ekonomik politika sonucu, yaşanan sıkıntıların çözümü için, dönemin Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığını yapan, Turgut Özal'a bir kararname hazırlamasını istemiştir. Yapılan çalışmalar sonucu, 24 Ocak 1980'de, 24 Ocak kararları olarak adlandırılacak kararlar açıklanmıştır. Bu kararlardan sonra; ekonomi liberalleşmiş, yabancı sermaye pazara sokulmuş, tüketim körüklenmiş ve Türkiye yeni bir sürece giriş yapmıştır.

12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbe ile bu girişim, biraz da olsa yön değiştirmiş ancak yok olmamıştır.

Gelişen teknoloji, televizyon kanallarının çoğalmaya başlaması, videonun teşviki tüketime yönelik tavırlar olmuştur.

Avrupa ve Amerika'da sağlıklı yaşam hayatına geçilmiş, spor salonları artmış, videolarda Jane Fonda'lı, Aerobik dersleri seyredilir olmuştur. Dönemin popüler giysisi, artık spor giyiniştir. Tüm bedeni saran, streç pantolonlar, t-shirtler üzerindeki sloganlarla dönemin içinde bulunduğu durumu en iyi açıklayan ürünler olmuştur.

Televizyon karşısında, ya da açılan jimnastik salonlarında yapılan sporlar ve dans stüdyoları çok popüler olmuştur. Bu popüler hareketin Türkçeye katacağı yeni kelimeler, 'shirt, sweat-shirt, t-shirt' gibi giyim ürünleri olmuş tüm bu hareketleri kolayca yapmayı sağlayan, elastik pamuklu kumaşlarda üretilmiştir.

Üzeri yazısız, reklâmsız, markasız hiçbir giyim eşyası kalmamıştır.

Dünya ve Türkiye, ortaya çıkan markaların, doğru konseptlerle desteklemiş, körüklenmesi sonucu, bu markaları kullanan kişinin, statü sembolü oluşu ve bu yönde kendini ifade etmeye çalışmasını izlemiştir. Bu giysiler, var olmanın ve fark edilmenin saygınlığın, kısa yolu olarak addedilmiş, ne pahasına olursa olsun edinilip, üstte taşınmaya çalışılmıştır.

Diğer giyiniş stili ise, kişinin üzerinde bol duran, bedene büyük asimetrik kesimlerle oluşturulan giysiler olmuştur. Batı dünyasının, geleneksel dikim sistemine uymayan bu stilin, Japon katlama sanatı ya da kat kat ambalajlama tekniği ile Japon tasarımcılarının dünyaya armağanları olduğu düşünülmektedir.

80'lerin kocaman yün kazakları, külotlu çorapları, kalın tabanlı ayakkabıları ve muflonlu paltoları vardı. Geometrik desenli, yarası kollu, yün kazaklar ve altlarına giyilen yün etekler, trikolar, pantolonların üstü bol paçası dar modelleri ile kadın silüeti 'Y' harfi oluşturmuştur.

Kadınlar, erkek egemenliğindeki iş dünyasına el atmış, işkadını imajını giydikleri geniş vatkalı ceketler ve altına kullanılan etek ya da pantolonlarla güçlü, kendine güvenen iş kadını profili çizmişlerdir.

Dönemin, plastik malzemelerden üretilmiş takıları ile parıltılı, yaldızlı, lame kumaşlarla oluşturulmuş aksesuarları, şeffaf plastikten kemer ve çantaları çok popüler olmuş, lame, dore ceketler dönemin belirleyici giysileri arasında yer almıştır. Dönemin en önemli dizisi, Dallas aynı zamanda Türk halkının da giyim stilini oluşturmuştur.

Bu dönemde ‘Casuel wear’ stilde ortaya çıkmıştır.Bu stil hem şehrin ortasında hem de hafta sonu gezilerinde rahatça kullanılabilecek bir tarz olarak açıklanmıştır.

Kimin, nerede, ne tür kıyafet giydiğini notlandırıp, giysileri şık olanları alkışlayıp, giysileri rüküş olanları yerecek ve moda polisi olarak adlandırılacak kişiler gazete ve dergilerde kendi köşelerinden değerlendirmeler ile dönemin gelişen olayları arasında sayılmıştır.

2.8.1. Dönemin Tasarımcıları

Dönemin ünlü isimleri Hakan Elyaban, Ahmet Eraslan, Rıfat Özbek, Bahar Korçan'dır.

2.8.1.1. Cemil İPEKÇİ

Çocukluğunda kendi kendine bebekleri ile oynar, bebeklerine elbiseler diker. Cemil bey, anne ve babasının Sultan olduğuna inanır, geniş bir hayal dünyası, onun en büyük gücü olur. İlk elbisesini, beş yaşında diker. İlk defilesini ise, 1971 yılında Antalya'da Zeki Triko için yapar. Toplam üç yıl, hazır giyime de çalışırve daha sonra Haute Couture geçer. Nedenini ise, *'hazır giyim sektörü içinde batıyı taklit etmemiz isteniyordu, bu nedenden sektörde üç sene çalışabildim'* diye açıklamaktadır.

Cemil bey tasarımcının, hayal dünyasında dolaşan, terzileri ise teknik eleman, çizileni üreten olarak tanımlamaktadır. İki mesleğin birbirine yapışık ikiz olduklarını belirtirken, *"Geçmişte, Stilist, Modelist, Designer gibi kelimelerin Türkiye'de kullanılmadığını ve içlerinin de doğru doldurulmuyot..."*³³demektedir.

Cemil İpekçi, Tanzimat döneminden sonra, Batılılaşma hareketinin başlaması, devamındaki Türk Cumhuriyeti kanunları, değişimi hızlandırırken giyim-kuşam değişiminin temel taşı olan terzilerden çoğunun, Müslüman olmayan Türklerden oluştuğunu belirtmektedir. O yıllarda bile terzilik mesleğinin, Türk toplumunun kafasında tam oluşmadığını, dolayısı ile tasarımcılığın ne olduğunu hiç kimsenin tam bilmediğini de belirtmektedir.

³³ Nur ONUR,Moda bulaşıcıdır,320

*“Ta ki, 1970’lerde bizler çıkana kadar. O zamanlar, bir Türk’ün ‘etnik tasarımcı’ ve çağdaş olabilmesine ilişkin hiçbir düşünce ve kavram oturmamıştı.”*³⁴

Türk’üz, bizden bir şey çıkmaz düşüncelerinin artık son bulması gerektiğini belirtirken, eskiden sadece Paris modası varken, şimdi Japon, İspanyol, Hint modaları olduğunu da hatırlatmaktadır.

Cemil bey, bugünkü reytingleşmiş, sanayileşmiş moda sektörünün temellerinin, XVIII ve XIX yüzyılda geçildiğini, hatta daha önceki zamanlar da bile kitlelerin saraylarda yaşayan Kraliçe, Kral, Firavun, Prenses gibi kişilerin yaşayış ve giyim tarzlarının izlediklerini ve taklit ettiklerini belirtmektedir.

Giyinmek, insanın ihtiyacından doğmuştur. Moda ise, toplumların imzası haline gelmiştir. ‘şunu giyen kişiler bu topluma aittir’ şeklinde sistemleşmiş görüşlerin olduğu da Cemil Bey’in görüşleri arasındadır.

Moda da kalıcı olunamayacağını, ama tasarımın içinde kalıcı olunacağını belirtirken, yaratıcı tasarımcının hep kalıcı olabileceğini de belirtir. Kendisinin giysi tasarımcılığı yaptığını, trendleri takip etmediğini belirtmektedir.

Giysi modanın özü, önceki popüler olmuş giysilerin ilerleyen yıllarda tekrar popüler olması ile oluşur. Giysi modası döner dolaşır ve tekrarlanır, Cemil beyin yaptığı giysi modelleri de moda olmaya başlar, çevresindeki insanlar bu tarz giysilerden daha çok yap şimdi bu modeller popüler satarsın diye önerilerde bulunurlar. Cemil Bey ise bunun kendi tarzı olduğunu, hep şalvar ve parçalı etekleri tasarlayacağını belirtir. Sanayini yarattığı modanın, faşist bir kavram olduğunu insanlara şöyle olun, bunu giyin, bunu yapmayın, şeklindeki dayatmaların isyan uyandırdığını, ama bazı kişilerin ben kendim kalacağım diyerek, yüksek sesle konuşabildiklerini de belirtmektedir.

Terziler ve tasarımcılar kendilerini bilirler. Yıldırım Mayruk, ben terziyim diyor Mualla Özbek’te terzidir.

³⁴ A.g.k..321

Yıldırım Mayruk, bugünlerde meslek hayatına başlasa, kesinlikle tasarımcı olurdu ve uçuşan elbiselere çok şey katan biri olurdu diye belirtmektedir.

Hakan Yıldırım ise, iyi bir Couture tasarımcısı olduğunu, Ümit Ünal'ın, hayal dünyasının tiyatrosunu sunduğunu ve farklı olduğunu belirtmektedir.

Cemil İpekçi, Kapalıçarşı'da 24 Ekim 2001 tarihinde bir defile yapmıştır. Deri, kürk ve süetlerin sergilendiği 'Çarşı-u Kebir 2002' defilesini Türk Böbrek Vakfı yararına düzenlenmiştir.

Geçmiş yüzyılların ve kültürlerin sentezlerini, çarpıcı bir şekilde yorumlayarak günümüze taşıyan Cemil İpekçi'nin, 'Çarşı-u Kebir 2002' koleksiyonu, 80 takım ve 250 parçadan oluşmuştur. Cemil İpekçi bu defileyi Kapalıçarşı'da yapmak istemesinin nedenini, Modaya ilk adımımı atmasının 30 yıl önce Kapalıçarşı'dan aldığı kumaşlarla olduğunu, haftada bir iki gün mutlaka kapalı çarşayı gezmesi olarak açıklamaktadır.

“Cemil İpekçi, THY uçaklarındaki business ve ekonomi class'te yer alan, koltuk, battaniye, perde ve yer döşemesi gibi tüm eşyalar konusunda renk ve desen seçiminde nihai kararı verecek. İpekçi ayrıca, önümüzdeki yıl pilot ve hostes kıyafetleri konusunda da bir çalışma yürütecek. Gerek uçuş ekibi, gerekse yer hosteslerinin kıyafetlerinde de yeni bir çizgi belirleyecek olan İpekçi, moda konusunda danışmanlık hizmeti verecek. THY Yönetimi, önümüzdeki günlerde düzenleyeceği bir basın toplantısıyla, Cemil İpekçi ile yapılan anlaşmanın detaylarıyla ilgili bilgilendirmede bulunacak”³⁵

Cemil İpekçi, 2002 yılında yapılan dünya güzellik yarışması için, yarışmada ülkemizi temsil eden Azra Akın'a pazenden bir elbise dikmiş, kumaşın desenlerinin üzerini pullarla işlemiş, elbiseyi giyen Azra Akın, hem dünya birinciliğini, hem de en iyi kostüm ödülünü 99 ülkenin en iyi tasarımcılarını arasından sıyrılarak almıştır. Ancak ne bakanlık, ne pazenciler bu yıl ki ihracatımızı pazen üzerine yapalım, trend hazır, pazeni dünyada artık biliyor, Türk tasarımı adına pazeni kullanalım, sizde bu konuda yönlendirin demedikleri gibi, bir çok kişinin bir buçuk milyonluk pazenle elbise nasıl olur, nasıl ödül alır? Sözlerine maruz kalır.

³⁵ Ülku Akagündüz, Röportaj, www.zaman.com.

2.8.1.2. Sabiha TANSUĞ

Sabiha Hanım, araştırmaları ve yazmış olduğu kitap ve dergi makalelerinden de hatırlanacağı gibi folklorik kıyafetler üzerine uzman bir kişidir. Tekstil konusunda bilgisine başvurulmuş Sabiha Hanım, folklorik giyiniş Türklerin ilk gününden beri kıyafetlerini ve modasını, ayrıca anlamlar içeren giyinişleri üzerine yaptığı araştırmalardan ödül de almış bir araştırmacıdır. Kendisine, konu açıklandığında araştırma için seve seve yardım edebileceğini söyleyerek, eşine rastlanmaz bilgileri bizimle paylaşmıştır.

Atatürk, Cumhuriyetin devrimlerini gerçekleştirmeden önce, Osmanlı devletinde kadın karalar içinde gizlenirdi. Atatürk inkılâp'ları sonucu, gerçek anlamı ile giyinmeye başlayan kadın, yeni stiline ulaşmadan önce ara evre olarak sıkma başı kullanmıştır.

Sıkma başın öyküsü şöyledir. 1917 yılında Beyaz Ruslar, ülkelerinden kaçarken Çanakkale'de gemilerini demirlerler. Uzun süre boğaz da, gemi de kalınca, kötü koşullardan bitlenirler. Türkiye tarafından girişleri kabul edilirler ancak, hastalık nedeni ile saçları sıfıra vurulur. Ruslar bu görüntüden kurtulmak için uzun elbiselerini başlarına dolarlar ve çok sık görünümde elde ederler. Sıkma baş bu bağlama stiline yerilen addır. Kadınlar arasında çok popüler olur. Tüm kadınlar bu modaya ayak uydurur, hatta şapka inkılâbı öncesi İstanbul kadını bile yavaş yavaş bu modaya ayak uydurmaya başlar.

Türkler, Osmanlı her zaman başlıklıdır, Türklerin Osmanlının serpuşları, yaşmakları, halkta şapkalı bu toplum erkeği ve kadını ile başlıklı hatta hala Türkiye de başlık parası var. Anadolu her zaman şapkalıdır. Avrupa bizden şapka kültürünü aldı sonra biz onu Avrupalı diye geri aldık.

Osmanlı, ne Selçukluyu, ne Bizans'ı, ne Asya'yı öyküntür hepsini bir araya getirir. Böylece yüksek moda anlayışı oluşturur. İstanbul moda merkezi olur. Bu kıyafetler, serpuşlar, türbanlar Fransız modasına çok etkiler.

Avrupa, Asya da neler olduğuna daha dikkatli bakmaya başlamıştır .

Ankara ‘Angora’ tiftik yünü alınıp, Avrupa da işlenir ve Avrupa kumaş diye satılır. Avrupa da malzeme ve yeni keşif yoktu, onlarda sanayi vardı ve bunun sayesinde üretip ve sahiplenirler.

Bursa’da dokunan ‘gas’ adında bir kumaş vardı, ipek tül gibidir.

Avusturya kraliçesi Sisi’nin, Osmanlı kumaşında üzerinde, yeşil ipekle işlenmiş yapraklar ve siyah iplikle işlenmiş Arapça yazılarla bezeli bir elbisesi vardır. Bu elbiseyi eşi sipariş ederek, kraliçe Sisi’ye hediye etmiştir.

Avrupa, pazara girmek için tüm ülkelerin tarzını geliştirip, tekrar aynı ülkeye satar.. Üretilen mal, Pazarlarda ‘yandım alamadım’ kumaşı diye satılır.

Bu tür yabancı mallar karşısında çıkırıklar durdu. Osmanlı saltanata düşküncü, sanayileşme yoktu, sadece ordu ile gelişileceği zannediliyordu. Halkında sesi çıkmıyordu.

“...Tanzimat’tan sonraki batılılaşıma hareketinin iktisadi alandaki etkilerini işleyen sosyal içerikli bir roman yazılır... Fabrika üretimini artması ve sürümün yaygınlaşması karşısında giderek işlevini yitiren el dokumacılığının durumu konu edilmiştir... Sarsıntı geçiren dokumacılığın toplumsal yansımaları ve halk hareketleri anlatılmaktadır”³⁶

Halk isyan eder ve tüm çıkırıkları beylerbeyinde denize atarlar ve bu olay günlerce konuşulur.

İngiltere’den, Fransa’dan gelen kumaşlar, her şeyin en iyisi, en güzeli Avrupa’dadır diye bir sanı yaratmaktadır. Avrupa, modacısını yetiştirir. Artist’ini, ona göre giydirir. Tüm dünyaya benimsetir ve satar.

Bizde her şey var potansiyel var, ama işlenmiyor, işlenmemiş bir mücevher bin yıllık geçmiş var. İstanbul da, yalılarda bile tezgâhı olmayan ev yokmuş. Yalının kadınları salonlarına istedikleri ebatta halı dokurlarmış, kadın durgun hayatını,

³⁶ Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 I. Cilt, Çıkırıklar Durunca,174

müzik öğrenerek, dokuma yaparak, halı dokuyarak renk katmaya ve boş durmamaya çalışmıştır.

Sıkma baş, kasabalara kadar yayıldı 'manto şarpa' modası çıktı.. Mantolar, erkek yakalı uzundur. Şarpa ise, beyaz ya da siyah iğne oyalı kenarlı önden saçlı görünen bir stildir.

Üçgen eşarpları da 1950'den sonra kullanmaya başladılar. Onlarda kafalarına tam otursun diye, başın üstünde sıkıştırıp bağladılar. Ayaklarda topuklu atkılı ayakkabılar, elde ise örülmüş tahta saplı çantalar dönemin giyim şeklidir.

Tesettür modası manto şarpa'nın devamıdır.

Şapkalar moda olduktan sonrada kullanıldı, ancak bu durum köye kadar inmedi. Erkekler de şapka kullanımı var özellikle kasket kullandılar. Fötr şapka giyenlerde görülür, çünkü köy erkeği pazara gider, askere gider, görür öğrenir ancak köy kadını mahrumdur moda nedir bilmez.

1940'lar da şapkalar terk edilmeye başlandı. İran kralının Süreyya'dan sonradan evlendiği karısı, Dilruba hatun Türkiye'ye kabarık bir saçla gelir, bunu gören kadınlar arasında bu çok moda oldu ve bu kabarık saçlara şapka takılamamaya başlandı ve şapkadan böylelikle vazgeçildi.

Şapka deyince başka bir şey anlatayım, bu anekdot'u bana Nazım Hikmetin teyzesi anlattı. Şapka kanunu çıkmış, ertesi gün erkekler işe gidecek ve herkes şapka takmanın zorunlu olduğunu biliyor.

Sahra hanım (Nazım Hikmetin teyzesi) "başlar açık, ne yapacağı yarın kimse şapkasız sokağa çıkamaz. O gece alelacele herkes evinde uydurma şapkalar üretti. Feslerin kalıplarından marul gibi kenarları olan şapkalar hazırlandı. İşe gitmek için ertesi sabah Kadıköy vapuruna binen herkes birbirlerine bakıp hallerine gülmüştür"

Cumhuriyet balolarında dekolterler elbiseler giyilmektedir. Latife hanım'a Kütahya'da Germiyanogulları ailesi sandığından, ağır işlemeli üç etek gönderilir. Latife hanımda, Ankara'daki cumhuriyet balosunda giyer. Osmanlının üç eteği, cumhuriyetin balolarında tuvalet olarak kullanılmaktadır

İstanbul Hanımefendileri, her baha rterzilerinden yeni bir tayyör sipariş ederlerdi, ona uygun bir şapka ve eldiven de yaptırırlardı.. Her sonbaharda ise manto yaptırılırdı. Yine buna uygun ayakkabı ve çantası da Beyoğlu da hazırlatılırdı. 1968’de evlendiğimde, tebrik için gelen hanımlarda hepsinin başında şapka vardı, ancak bu bayanlar, elit tabakanın kadınlarıydı ve tam Osmanlılardı Ata’nın verdiği şapkadan vazgeçmemişlerdi, ama gençlerde diba başı vardı.

1940’lar da 50’lerde neler olmuştu?

Bobstil modası vardı, pabuçlar yerden bir karış yüksekliğindeydi. Ayakkabılar giymeye uygun değildi, Bobstil modası, şehir gören Anadolu çocukları arasında da görülmeye başlamıştı, ancak pahallı olduğu için, sadece bir parçasını alabiliyorlar, diğer giyimlerse aynen kalıyordu ve bu komik görüntülere neden oluyordu.

1945–1950 arası, zengin kol vardı lastikle bilekten sıkılan kolları dökümlü bir şekil de olurdu.

1950’de İzmir’de Orduvlerinde yapılan düğünlerde, tuvaletler giyilirdi.. İzmir’de Yahudi terzi çoktu, Musevi kızları kendi diktikleri elbiseleri giyerlerdi, bir nevi onlar modanın nabzını tutarlardı. O zamanlar, naylon kemer, çanta ve ayakkabılar çıkmıştı.

Kız Sanat Enstitüler ise açıldığı yere modernliği getiriyordu.

1950’lerde Anadolu’dan gelen Hacıağalar, yalı ve köşkleri kelepir fiyatlara alıyorlardı. Yavaş yavaş köylü hallerinden, modern şehir havasına geçişler gözlendi, ancak bu duruma dayanamayan Osmanlı aileleri köşklere çıktı ve İstanbul’u terk etti.

1960’larda vatkalı, bele oturan kabarık kollu beli kemerli elbiseler, japone kollar ve çuval gibi elbiseler vardı.1965 yılında ise, Londra’da mini etek modası zirvedeydi ve. Türkiye’de bundan etkilendi.1968 yılında Ayla Eryüksel olgunlaşma ile yurtdışında defile düzenledi.

1970’lerde Türkiye dövüş içindeydi. Özal’a kadar, 1980 yılından sonra yavaş yavaş tekstil hareketlenmeye başladı. Büyük firmalar, özel dokumanın önemini anladı ve el tezgâhlarına siparişler verilmeye başlandı. 1980 yıllarında ise, Semra Hanım tipinde birçok kadın vardı. Bu hanımlar, tombullardı, tayyör ve ceket giyip, ceplerinden mendil fişkırtıyorlardı.. Topuklu pabuç ve altın takıyı çok kullandılar, altın zincirleri, altın bilezik ve saatleri vardı. Bu hanımlar, pırlanta yüzükler içindeydiler. Sarıya boyanarak kabartılmış saçlar marka mücevherler ve markalı tayyörleri vardı. Tombul ve kısa boyluydular.

Mintan giyerken yakalı gömlek giydi. Yakasına işli çevre atıyordu, kravat taktı. Cepkenleri, çocuklar giyyordu, ceket olarak herkes giydi, şalvarı ata uygun olsun diye daralttı pantolon yaptılar.

Sabiha hanım verdiğiniz bilgiler için teşekkürler

***Kişisel görüşme 21 Ocak 2005**

2.8.1.3. Hakan ELYABAN

1953 yılında doğar. Yedi yaşında iken, kartondan yapığı çocuk figürlerine giydirip, onlarla oynayarak büyümüş olduğunu öğreniyoruz. Bir gün, bu figürleri bulup endişelenen annesi, öğretmenine bunun normal olup olmadığını sorar. Öğretmeni, çocuğunuzun hayal gücü çok yüksek, herkes bunları yapmaz diye cevap verir.

Eğitimine devam etmek için kolejden mezun olduktan sonra, Paris’e gitmeye karar verir. Tam bu zamanlarda, Vakko firması stilistik yarışması düzenleyince, hazırladığı eksizleri gönderir. Sonuçlar başarılıdır ve birinci olmuştur. Vitali Vakko kendisine, Paris’e gitmemesini ve Vakko’da çalışmasını önerir. Böylece Vakko sayfası açılır. Bir buçuk yıl Vakko’da çalışır ve birçok fuarlara katılırlar. Bu süreden sonra Zeki Triko’dan stilistik teklifi gelir. Dört yılda bu firmada çalışır.

İlerleyen yıllarda yani 1980 yılları başında, arkadaşı ona Haute Couture üzerine çalışmayı teklif eder. Haute Couture giyimi üzerine açılan atölye üretmeye

başlar. Ancak kısa bir süre sonra teklifte bulunan arkadaşı ortaklıktan ayrılır, Hakan Bey, tek başına devam etmek zorunda kalır. Bilmediği Haute Couture’ü Hayri Akduman gibi terzilerden yardım alarak, prömiyerlerini iyi ve deneyimli insanlardan seçerek, Haute Couture’ü öğrenir. Bir prömiyer, üç kalfa ile çıkılan yolda, sayılar hızla artar ve ayda otuz kırk parça elbiseye ulaşılır.

Hakan Elyaban, hem iyi bir terzi, hem de iyi bir kopist olduğunu belirtmektedir. Kendine özgü bir çizgisi olduğunu, bu imzasının ise ayırt edildiğini söylemektedir.

Eskiden, Hakan Bey atölyesinde ayda kırk elbise hazırlandığını, hatta yorgunluktan yeni müşteri almadığını belirtmektedir. Terzilik mesleğinin çok önemli olduğunu, ama günümüz insanların diktirmenin zamanını bekleyemeyecek kadar hızlı yaşadıklarını ve bunda insanları hazır giyime yönlendirdiğini, artık sadece nişan düğün gibi, özel geceler için giysi diktirildiğini ancak eskiden mevsim başında gardolap hazırladıklarını belirtmektedir.

Hakan Elyaban, dünyadaki meslektaşlarının koleksiyon hazırlarken ortada asla görülmediklerini, koleksiyon sergilendikten sonra ise müşterinin seçtiği elbisenin sipariş üzerine üretildiğini belirtirken, bu koşulların Türkiye’de olmadığını, meslektaşlarının ve kendisinin müşteri ile birebir muhatap olduğunu söylemektedir. Yurtdışında her modacının sponsoru olduğunu, Türkiye’de ise modacının A’dan Z’ye her şeyle kendisinin ilgilendiğini, hatta malzemeleri bile kendisinin toplamak zorunda kaldığını, yurtdışı ile Türkiye’nin arasındaki farkların bunlar olduğunu, sözlerine eklemektedir.

Hakan Elyaban, hiç defile yapmadığını ancak ürünlerinin, insan üzerinde zaten sergilendiğini de belirtmektedir.

Hakan Elyaban, Yıldırım Mayruk, Hayri Akduman, Canan Yaka, Übeyde Bozyiğit ve Vural Gökçaylı’nın dönemindeki ustalar olduğunu belirtmektedir.

2.8.1.4. Ahmet ERASLAN

1953’te İstanbul’da doğmuştur. Ortaokulda, tasarımlar yapıp, tasarladıklarını hayata geçirmekte, okul arkadaşlarının ‘imaj maker’lığını yapmakta olduğunu belirtmektedir. Ahmet Bey’in annesi, zevkli bir kadındır ve dönemin önemli terzilerinden Lutfiye Arıbal’a elbise diktirtmektedir.

1977 yılına kadar üniversitede okumuş, ancak önlemeyen arzusu su yüzüne çıkmış ve kendi imkânlarıyla butik açmıştır. Yanında, Ermeni bir terzi çalıştırmakta ve dikişten anlamamaktadır. Gündelik kıyafetlerde bile özel tasarımlar yapınca, tasarımcı olmaya karar vermiştir. Meslektaş büyüklerinin destekleri ile 1984 yılında

atölyesini açmıştır 1986’da ilk defilesini yapmış. Kıbrıs’ta başlayan ve farklı ülkelere kadar uzanan bir defile serisi başlar.

1984’te atölyesini açtığında, Suat Aysan’ın dönemi olduğunu belirtmektedir. Daha önceki zamanlarda, terziliğin olduğunu şimdi ise tasarımcılar ve dikiş bilenler diye ayırım olduğunu, eskiden dikişte standart kalıpların olduğunu, şimdi ise kuralların kalmadığını söylemektedir.

Ahmet Eraslan, terzinin, kumaşı sanatla birleştirip giyilebilir hale getiren kişi olduğunu, bunun büyük beceri gerektirdiğini, kumaşı ve dikiş tekniğini bilmesi gerektiğini belirtirken, tasarımcınının materyali sezonun trendine göre tasarlayan kişi, olduğunu belirtmektedir. Tasarımcının, bir tarzı olduğunu ve bu tarzı yansıtmayı gerektiğini ve ayrıca dikiş tekniğini de bilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Ahmet Bey, tasarımcının dikişi bilmese de, tekniği bilmesi gerektiğini ve dikiş bilmeden, tasarım yapılmayacağını terzi ile tasarımcının, birlikte çalışmaları gerektiğini bu iki kişinin, birbirlerini tamamladığını belirtmektedir.

“Benim tarzım, abiye ağırlıklı kıyafetlerdir. Öğleden sonra kıyafetleri, işlemlerin ağırlıklı olduğu gece kıyafetleri, nişan kıyafetleri, gelinlik, kına gecesine özel tuvaletler de tarzımı yansıtıyorum. Günlük giyimde, mesela, ceket, pantolon gibi kıyafetleri tasarlamak çok hoşuma gitmiyor, çünkü bana konfeksiyon ürünü yapıyormuşum hissi veriyor. Ama tabi tercih müşterinindir, eğer ceket pantolon istenirse mutlaka yakasına veya bir yerine hava katacak ufak tefek hareketler yapıyorum”³⁷

“Müşterim, bana geldiğinde hayallerini anlatır, benimde kafamda oluşum başlar. Bir sonraki randevumuzda, kendisinin de isteklerini göz önünde bulundurarak tasarladığım modelleri, beğenilerine sunarım. Model üstünde anlaştığımız zaman, bir sonraki ‘mulâj’ provası için randevulaşırız. Bu provadan sonra, gelinliğin bitimine kadar en az 4 prova yapıyoruz. Mulâj provası: Amerikan bezinden ve sadece kalıp çıkarmak için yapılan ölçülerinizin alındığı provaya deniyor. Gelinliğinizin oluşum aşamasının temel taşı diyebiliriz.”³⁸

Türkiye’nin ilk tasarımcılarının, kendisi ve Cemil İpekçi olduğunu belirtmektedir.

Sektöre baktığında ise, moda kendi içinde devinim yapmaktadır. Her yıl, moda konseyi olarak adlandırılan grup toplanır ve o yılın trend’lerini belirler, bizlerde bunları benimseriz, yılın trendleri belirlenir ve bizde o yılın renklerini, eteğin mi, pantolonun mu, olacağını kısa mı uzun mu, bol mu dar mı, giyileceğini öğrenir ve uygularız diye açıklama yapmaktadır.

Türkiye’nin marka tutkusu olduğunu, büyük firmaların desteği ile bu tutkunun her geçen gün büyüdüğünü, büyük firmaların bile dışardan gelen markaları bünyelerinde sattıklarını, ama esas kendilerinin bir marka olmaları gerektiğini

³⁷ Hakan ERASLAN, www.evlilique.com

³⁸ Hakan ERASLAN, www.evlilique.com

belirtmektedir. Bilinmeyen markalar, kötü konfeksiyon bile, ambalajlarının güzelliği sunumları ile iyi markalarımı gibi satılıyor, oysaki hiç önemli olmayan markaların burada anlamlandırıldığını da belirtmektedir.

Türkiye’de hazır giyimin önemli olduğunu, ancak yurtdışına gönderilen kalitenin iç piyasada hala yakalanamadığını, bunun da üzücü olduğunu belirtmektedir. Başarılı tasarımcıların da desteklenmesini ve yurtdışın da Türk etiketlerinin görülmesi gerektiğini sözlerine ekler.

Dünya modası içinde, söz sahibi olabilmek için, devlet büyük destek vermesi gerektiğini, kültür politikalarının geliştirilmesinin zorunlu olduğunu, Türk tasarımcılarının dünya çapında olduğunu, ancak yurtdışı penceresinin açılması gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye’deki tasarımcıların bir araya gelerek, dernek kurmaları gerektiğini de belirtmektedir.

2.8.1.5. Bahar KORÇAN

1963 yılında doğar.Mimar amcasından heveslenip tasarımcı olmaya karar verir. Teyzesinin, Paris’ten getirdiği dergileri ve kâğıt bebek sevgisinden bahseden Korçan, kâğıt bebeklerine, başka dergilerden kestiği elbiseleri giydirebilir. Lise bittikten sonra, yurtdışına okumak için gitmek ister, ancak Vakko’nun iş ilanına başvurur. Tamamen tesadüf üzerine, Vitali Hakko ile görüşür ve inancı sayesinde işe deneyimi olmadığı halde alınır. Vakko, Bahar Korçan’a altı buçuk yıl okul olur.

1988 yılında ilk koleksiyonunu hazırlar.1992 yılında ise, kendi şirketini kuran Korçan, daima yeniliklerin peşinden koştuğunu, Bundan 15 yıl önce, eğitim gerçekten daha zor olduğunu, ama şu an moda alanında eğitim veren pek çok iyi üniversitenin var olduğunu belirtir Burada, en önemli problem, iyi örneklerin eksik olmasıdır. *“Moda alanında belirli bir sistem yok. Ben 1992 yılında kendi şirketimi açtığımda tekstil sektöründeki pek çok insan tasarımcı kelimesinin anlamını bilmiyordu. Herkes modelistle stilisti birbirine karıştırırdı. Moda tasarımcısı kelimesini ilk kullanan*

*insanlardan biriyim. Bu bence insanların kendi ışığını keşfedememesinden kaynaklanıyor”*³⁹

Yeni tasarımcılar yetiştirmenin önemli olduğunu, kendine başvuranların hepsi ile konuştuğunu ve bazılarını yanına alıp yetiştirdiğini belirten Korçan, bunun bir misyon olduğunu da belirtir. Modacı kimliğiyle, dünya standartlarını zorlayan Bahar Korçan, Türkiye’de az sayıda iyi tasarımcı yetişmesinin nedenini, insanların kendi yeteneklerini değerlendirmemesine bağlamaktadır. Korçan’ın hedefi, genç modacılar yetiştirmektir. Bu konu ile ilgili, 2002 yılında Akademi İstanbul’da giyim üzerine ders verip workshoplar yapar. Genç bir tasarımcının, hemen başarılı olmasını mümkün olmayacağını dile getiren Korçan şöyle demektedir. *“Moda öyle bir sanat dalı ki, onunla beraber büyümeniz ve olgunlaşmanız gerekiyor”*⁴⁰

Bahar korçan, Nişantaşı’nda Isparta Palas binasının, 2. katında yer alan, “Bahar Korçan-İstanbul” adlı mağazasında, koleksiyonlarını da sergilemektedir.

³⁹ Bahar KORÇAN, www.sabah.com.

⁴⁰ Bahar KORÇAN, www.sabah.com.

“Bahar Korçan-İstanbul” ve “Bahar Korçan Jeans” olmak üzere, 2 farklı gruptan meydana gelen koleksiyonu da bulunan Korçan, ipek keten ve özel dokunmuş pamuklularla üretilen kıyafetleri moda dünyasının beğenisine sunmuştur.

Mağazada, vitrin bulunmayıp, ev ortamında tasarlanmıştır. Bu mağazanın, çeşitli sanat etkinliklerine de yer vereceğini belirten Korçan, şimdi resim sergisine ev sahipliği yaptıklarını belirtmektedir.

2000 yılından beri, yurtdışı odaklı bir strateji izlediklerini dile getiren Korçan, *“Bahar Korçan-İstanbul adlı markalı ürünleri Amerika, İngiltere ve Almanya’ya satıldığını, mağaza açılışlarının devam edeceğini, gelecek yıl New York’da bir mağaza açma planı olduğunu belirtmektedir”*⁴¹

Meltem Cumbul’un 2004 yılında ülkemizde gerçekleştirilen Eurovision şarkı yarışmasında sunucu kıyafetlerini, Bahar Korçan hazırlamıştır. Korçan, *“12-15 Mayıs tarihleri arasında tüm Avrupa, gözlerini Meltem Cumbul ve Korhan Abay’a diktiğini ve ülkenin temsil durumunun öneminden bahsetmektedir. Başarı ile geçen önemli Türk gecesinde, Meltem Cumbul, Bahar Korçan’ın kıyafetleri ile dünya ülkelerinin önüne çıkmıştır”*⁴²

Tarkan, Meltem Cumbul ve Yonca Evcimik gibi ünlü isimlerle çalışmanın yanı sıra, tiyatro alanında da birçok eser Bahar Korçan imzası ile sahneye çıkmıştır.. Sanatçılarla ilgili çalışmalar, geçmiş dönemde her iki taraf için de keyiflidir. Artık sanatçılarla çalışmak istemediğini ancak, bale gibi sahne kostümü yapmaktan, çok keyif aldığını belirten Korçan, *“Hayatımın her anını sahne kostümü yaparak geçirebilirim. Artık sanatçılarla diyalog kurmakta zorlanıyorum. Yüreğim artık onlarla çalışmaktan yana değil. Artık başka şeyler yapıyorum”*⁴³

⁴¹ Bahar KORÇAN, www.bilgiturkiye.com

⁴² Bahar KORÇAN, www.sabah.com.

⁴³ Bahar KORÇAN, www.bilgiturkiye.com

2.9. 1990 Yılları Giyim Kuşam

Türkiye, bu yıllarda ekonomik sıkıntı, işsizlik ve politik dalgalanmaların içine düşmüş, dini örgütlenmeler, Hizbullah olayları, AIDS'in tüm dünyayı tehdit etmesi, çevre kirliliği ve sorunları ile siyasal ve sosyal bunalımlar yaşamaktadır.

Türkiye, bu on yıllık döneme, yanı başındaki körfez savaşı ve devamında getirdiği körfez krizi ile başlamıştır. Bunun sonucu olarak, petrol boru hattı projesi de rafa kaldırılmış, Türkiye, buradan da büyük yara almıştır.1993'e kadar sadece dış borç değil, iç borçta da büyüme gözlenir. Türkiye'nin kredi notunun da düşürülmesi, dövize hücumu başlatır. 5 nisan 1994 krizi ile Türkiye, ekonomik anlamda iyice karışmış ve parada devalüasyon yaşanmıştır. Birçok işyeri, aylarca iş yapamayarak, vergi borçlarını bile ödeyemeden batmış ve dükkan kapatmıştır. Bu durum, ilerleyen yıllarda da, sıkıntılarını göstermiştir.1995–2000 yılları arasında ise, gündemden kriz hiç düşmemiş ve ekonomiyi yönetenler IMF'nin kapısından ayrılamaz duruma gelmiştir.

Dönem,bireysellik, özel girişimcilik ve serbest pazar ekonomisinin yarattığı çabucak zengin olan kişiler ve Amerikan eğitimi almış, daha sonra ülkeye gelerek yüksek mevkilere yerleşmiş 'yuppie' olarak adlandırılan kişilerin zamanıdır.

Bu kişiler, beyaz yakalı çizgili gömlekleri ve takım elbiseleri ile serbest piyasa ekonomisi rekabetin bir sembolü olmuşlardır. Hatta kazanmanın bile...

Yine bu dönem, 'imaje maker' olgusu da ortaya çıkmıştır. Kimin, nerede, nasıl giyineceğine, nasıl durup, nasıl bakacağına, hangi aksesuarları kullanacağına kadar karar veren, uzmanlara rastlanmaya başlanmaktadır.Bu konudaki uzmanlar, Politikacı, İşadamı, Şarkıcı demeden hizmet vermişlerdir. Hatta Mesut Yılmaz, bu dönemde gerçekleştirdiği seçim kampanyası için, kendini bu alandaki (image maker) yabancı uzmanların eline bırakmış, üstelikte başarılı olmuş ve seçimi kazanmıştır.

Moda, beklide ilk defa gerçek anlamında telaffuz edilmeye başlanmıştır. Çünkü moda kavramı sadece tekstilde değil, mobilya, aksesuar, yaşayış tarzı, makyaj, otomotiv, teknolojik ürünler ve tatillerde bile moda olma durumu vardır. Özetle,

Türkiye bir değişime daha doğrusu, nereye varacağını bilmediği bir hızla ileriye büyük sıçramalar yapmıştır.

Dramatik renkler, genellikle tek renk giyim, özellikle siyah ve beyaz renk kullanımı, ya dar ya da bol görünümlü giysiler, içi de dışı da kullanılan giysiler, dikiş ve ek yerleri giysinin dış kısmında olan kıyafetler dönemin öne çıkan giysi modelleri olmuştur. Birçok özellikleri olan kumaşlar(ısı ve soğuk geçirmeyen, hafif, kırılmayan, yağmur geçirmeyen) ve iyi kalıp, dönemin önemli belirleyicileri ve unsurlarında yer almıştır.

Her türlü tarzın, modelin yan yana kullanılması umurunda değil tavırları tasarımcıları *'hafif bir rüküşlük çok hoş'* yadırganmıyor açıklamaları, kadın kumaşından yapılan erkek ceketleri, lameden, doreden yapılan markalı spor ayakkabılar, gece elbisesinde sporluk, artık her şey çok çeşitlilik göstermektedir.

1990 yıllarına kadar, böyle giyinin diye moda kavramının ve başımızda dikte ettirilen yaptırımlar yerini, biz yaptık çok çeşit var, isteyen istediğini alabilir, kim kendini nasıl hissediyorsa onu giysin diyerek, yine kendi önerdikleri sınır içinde, halk, serbest bırakmıştır. Yine bu yıllarda, bu eğilimlerin içinde, ikinci el kıyafetlerin kullanımı başlamıştır, ve eski kıyafet satan dükkânlar bu sefer ekonomik sıkıntısı olmayan müşterilerine satış yapmıştır.

1990'lar, delidolu 70'lerin ve korkunç olarak adlandırılan 80'lerin arkasından mütevaziliğini saklamıştır.Yukarıda bahsedilen tüm durumların içinden, net olarak çıkan tek eğilim 'Minimalizm' olmuştur. Etkilerinin kökünü Doğu felsefesinden alan, yalın olma, yalınlaştırma eğilimi, ev dekorasyonu ve özellikle de giysi tasarımcılarını çok etkileyecek, 3-4 yıl etkisi altında bırakacaktır. Minimalizm, sade ancak incelikli kalıplarla ve vücut'a kusursuzca oturtulan bir görüntüsü ile etkili olacaktır. Beraberinde getirdiği yaşam tarzını da, kabul ettirecektir. Minimalizm, her moda olan akım gibi popülerite'sini kaybedip, yerini tam arkasında sakladığı ve sadeliğin tam tersi olan coşkun bir eğilime yerini bırakacaktır.

2.9.1. İTKİB

Kısa adı İTKİB olan İstanbul Tekstil Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Türkiye'deki tekstil endüstrisi kuruluşların öncüsüdür. Faaliyetlerine 1940 yılında ihracatçı birlikleri olarak başlayan 1970'li yıllarda hazır giyim hammadde ihracatı sonucu daha da şekillenmiştir. 1986 yılından itibaren fuarlar düzenleyerek tanıtım ve satışı desteklemeye çalışmıştır. 1990 yılından beri var olan açığı sezerek “Dünya Modasına Türk Çizgileriyle yön vermek” ve hedeflere ulaşabilmek için geleneksel olarak düzenlediği “Genç Stilistler” yarışması ile tasarımcılara destek sağlamaya çalışmıştır. Sektör ihtiyaçlarına yönelik eleman teminini desteklediği lise, yüksek okul ve üniversiteler aracılığıyla sağlamaya da çalışmaktadırlar. Beraberindeki 28.000 üreticisi ile tekstil ihracatçıları halılar, deriler, deri giyim ve hazır giyim kıyafet gibi dallara hizmet vermektedir.

İTKİB üyeleri, Türk tekstilinin %80'ini içerir. Türk tekstilinin Avrupa ve Amerika da toplam ihracatında %30'u karşılar.

Hem tekstil, hem de hazır giyimde ihracatı artırmaktadır. İTKİB Türk tekstil ve ihracatının bey kemiği haline gelmiştir.

İTKİB, dizayn ve sürekli yenilik yaratma sorumluluğunu, modadaki genç yetenekleri destekleyerek göstermektedir.

Türkiye marka konsept'i yaratarak New York, London ve Paris'te İTKİB sponsorluk yapmaktadır. Tasarımcıları: Atıl Kutoğlu, Dice Kayek, Hüseyin Çağlayan, Ümit Ünal, Bora Aksu, Arzu Kaprol, gibi isimlerdir.

2.9.2. Dönemin Tasarımcıları

Arzu Kaprol, Özlem Süer, Dilek Hanif, Hakan Yıldırım, Ümit Ünal, İdil Tarzi, Evrim Timur, Hatice Gökçe gibi isimlerdir.

2.9.2.1. Arzu KAPROL

1972 yılında Bursa’da doğar.1992 yılında Mimar Sinan Üniversitesinden moda tasarımı ve hazır giyim diploması alır. Paris’te moda dizayn’ı üzerine eğitim alır. İlk koleksiyonunun Atlantis’i 1993 yılında sunar ve bu koleksiyon ile Beymen Akademi yarışmasında özel kostüm ödülünü alır.1994 yılında ise İTKİB genç tasarımcılar yarışmasında 4.’lük alır.1995 yılında ‘Deconstruction’ koleksiyonunu hazırlar. Bu koleksiyonuyla da Beymen Academia Avantgarde tasarım yarışmasında 1.’lik alır.1996 da ‘Artolia’ adlı koleksiyonunu ilk kez İngiltere de sunar.1998 yılında ‘Underfined’ koleksiyonunu CPD Duesseldorf fuarında catwalk’da ilk kez gösterilir.1999 yılında ‘Paradox’ koleksiyonunu yine catwalk’da ilk kez sunar.2000 yılında ‘Caledoscope’ koleksiyonunu sunar.

1999 ve 2000 koleksiyonlarına sponsor olan LYRA DUPONT firması tasarımcının daima üretmesine ve bunların sunumu konusunda oluşabilecek kaygıları ortadan kaldırır ve desteler. Son koleksiyonu 2001 ve 2002 de birçok moda haftası ve fuarda sunulur.

2002 yılında Fashion tv’de Arzu kaprol’ün 2002 koleksiyonu gösterilir.2002 yılında Romanya moda haftasında misafir tasarımcı olarak katılır.2002 ve 2003 yıllarında başarısı ve dizayn kariyerini daha sonra yaptığı bir çok koleksiyonla devam eder. Pek çok uluslararası fuarlara katılır ve prestijli moda haftalarından davetler alır.

2002 yılından beri yaratıcı yönetici olarak Altın Yıldız grubunda çalışmaktadır. Arzu Kaprol hem Haute Couture hem de Pret a Porter alanında çalışmalarını sürdürmektedir. Hazırladığı bu koleksiyonlar kendisi için değerli ve fiyatlıdır.

Kaprol, hazır giyim çizgisi daha ile daha geniş müşteri kitlesini hedeflemiştir. Çeşitli yelpazesinde etekler, elbiseler, bluzlar, body, pantolon, takım, ceket ve kaban gibi ürünler bulunmaktadır. Tasarımları her sezonda ayrı felsefeler içermekte olduğunu belirtmiştir. Orta yükseklikteki fiyatlar ve şimdilik kadınlara yöneliktir. Tüm hazır giyim koleksiyonlarının çizgisini güncellediğini belirtmektedir. Tasarımları oldukça basit temiz kesim ve özel ayrıntılar içermektedir.

*Bu çizgi, özel ve çok markalı mağazalar da yani İngiltere Amerika ve Almanya da ve tek şubesi olan kendi atölyesinde satışa sunulmuştur.*⁴⁴

Toplam üç sezondur birlikte çalışan Arzu Kaprol ve Network, 1,5 yılda iç içe geçerler, tam anlamıyla birbirleri ile uyumu yakalarlar. ‘Bir tasarımcı olarak geniş kitlelere ulaşabilmek bir keyif, yüksek bütçelerle tasarım yapabilmek ise müthiş bir tatmin’ diyen Kaprol, 2004–2005 Sonbahar-Kış sezonunda birçok yeniliğe imza atmıştır.

En yeni haberin ismi Network Limited. Bu Sınırlı sayıda giysiler üreten bir linedır. Bizim markamızın çizdiği tarzının kadınları son zamanlarda mağazalarımıza gelip herkeste olmayan kıyafetler yapmamızı talep ettiler. Bir davete, aynı kılıkla gelen iki ünlü kadının haberi ertesi gün magazin sayfalarında ‘Pişti oldular’ diye verilir. Biz de onlar için özel kumaşlarla sınırlı sayıda kıyafetler ürettik. Aldıkları her parçanın kaç adet üretildiği ve kaçınıcısını satın aldıkları elbisenin astarında yazmaktadır.

*“Limited Koleksiyonu, Network’e oranla daha iddialı. Tasarımlar 50 metre uzaktan ‘Ben buradayım’ diye bağıyor. Kullanılan saf ipekler parıl parıl parlıyor, tavşan kürkleri göz alıyor”*⁴⁵

⁴⁴ www.arzukuprol.net

⁴⁵ www.hurriyetim.com

Arzu Kaprol, 2005 kışında modanın geri döndüğünü söylüyor. Yurtdışında ‘Fashion is back’ (moda geri döndü) kampanyaları başlatıldığını da belirtmektedir. Minimalizmin öldüğünü, 30’lu yılların art deco’su 70’lerle birleştiğini, her şey çok abartılı olacağını belirten Kaprol, bu sezonun popüler giysi modası için de şu bilgilerden söz etmektedir. Bu kış çok iddialı pembe-kahve kombinasyonların olacağını, kadifelerin geri dönüş yaşadığını, yakaların büyüdüğünü, etek belleri ve paçalar daraldığını, beller düşürüldüğünü, iddialı aksesuarların ve büyük taşların bu yıl giyim adına önemli unsurlar arasında yer alacağını belirtmektedir.⁴⁶

Halen tüm bu yaptığı çalışmalar yanı sıra çeşitli ünlülerin ya da kişilerin styling’ini yapmaktadır. Bu kişiler arasında Güher-Süher Pekinel, Sertab Erener, Tarkan gibi isimler vardır. İstanbul, Nişantaşı Abdi İpekçi caddesinde bulunan atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir.

2.9.2.2. Ümit ÜNAL

Kanatsız melekler,

Sürgündeki melekler,

Günahkâr melekler diye bilinen bir soyun Nefilimlerin

Hikâyesidir bu koleksiyonun anlattıkları, Ümit Ünal’ın son hazırladığı bu koleksiyon onun ağzında şöyle aktarılmaktır.

Hanok, yatağında yatarken ona görünen, insana benzeyen iki gözleyeni şöyle tasvir eder.

"Giysileri tüylerin görünümündeydi.

Menekşe renkli tüyler.

Kanatları altından parlak,

Elleri kardan beyaz.."

Onlar “Ornithomorphic” kuş biçimine ait kuş adamlar olarak ta tanınılanırdı.

Ümit Ünal’ın 2004 – 2005 kış öyküsünde aradığı yanıtın yolculuğunda;

"O zaman kimdi bu insanlar?"

⁴⁶ Sibel ARNA,Röportaj,www.hurriyetim.com

Ve dünya onları niçin unutmuştu.”⁴⁷

Senaryosu Latince ve Aramca yazılmış ‘Hanok’ kitabında anlatılan meleklerdir. Bu sözler tasarımcının son koleksiyonuna aittir.

Moda benim içsesim diyen Ümit Ünal, her koleksiyonunu yeniden doğuşu olarak ta nitelendiriyor. ‘Görünmeyen ruhların tasarımcısı’, ‘kibritçi kız’, ‘hikâyelerin moda uyarlayıcısı’ Ümit Ünal’ın diğer adları olmuş adeta; Hakkında yapılan araştırmalarda hep bu başlıklar altında açıklamalar bulunmaktadır.

1969 İstanbul doğumludur. Sekiz yaşında iken ailesinin atölyesinde yerleri süpürerek işe başlamıştır. On yaşında, artık kumaşlardan hazırladığı çantalar onun ilk koleksiyonunun oluşturmuş,1987 yılında İstanbul Üniversitesi arkeoloji ve sanat tarihi bölümünde eğitime başlamıştır.1989 yılında Marmara Üniversitesi Moda Tekstil Bölümüne girmiş. Mezun olduktan sonra Özel teknik ve moda tasarım kurslarına katılmış. Aynı zamanda özel sanat ve resim kurslarında eğitim almıştır.

1989 yılında Türkiye Giyim Sanayicileri Derneğinin Genç Tasarımcılar yarışmasından başarı ödülü alır.1993 yılında İTKİB Genç tasarımcılar yarışmasından mansiyon kazanır. Yine aynı yıl Beymen Academia yarışmasında ‘Venüs’ koleksiyonu ile 1.’lik ödülü alır.1994 yılında Beyoğlu’da sokak defilesi ile ‘Ederlezzi’ koleksiyonunun sunar.1995 yılında Türkiye Genç Tasarımcılar yarışmasında 1.’lik ödülüne layık görülür.1996 yılında IAF Genç Tasarımcılar yarışmasında ‘Kuma’ koleksiyonu ile Dünya 2.’liği alır.1997 yılında Roodguna yani doğu Avrupa, Türki Cumhuriyetleri ve Rusya moda festivali tasarım yarışmasında ‘Mufuam’ koleksiyonu ile 1.’lik ödülüne layık görülür.1998 yılında Du-Pont Firmasının moda Show’unda ‘Reincarnation’ koleksiyonu ile katılır.2000 yılında White Shirt projesine katılan tasarımcılar arasında bulunmaktadır.2000 yılında ‘Bansee’koleksiyonunu İrlanda da sunar. 2001 yılında İstanbul Moda Haftasında ‘Himalayalar’ koleksiyonunu sunar.

⁴⁷ Ümit ÜNAL, www.tgsd.org.tr

Aynı yıl bu koleksiyon Almanya CPD Fuarında da sunulur.2002 yılında yine Almanya CPD Fuarında bu sefer ‘Most Chaste Queen of Heaven-madonna’ koleksiyonunu sunar.Bu koleksiyon Almanya’da bir çok yerde istek üzerine tekrar tekrar sunulur.2002 yılı başka bir koleksiyonu da içinde saklamaktadır.Yine Almanya da sunulan ‘life on a string-Bian zou Bian chang’ koleksiyonudur.Bu koleksiyon Paris’te ve İstanbul Esma Sultan yalısında sunulur.Esma Sultan yalısı sadece kültür sanat faaliyetlerin de kullanılabilen özel ve tarihi bir mekandır.Başka önemli ve tarihi mekanda İstanbul Mimar Sinan Üniversitesinin, Tophane-i Amire binasıdır. 2003 de bu tarihi mekan Ümit Ünal’ın ‘Art Nouveau’ koleksiyonuna ev sahipliği yapar.Bu koleksiyon yine Paris’te, hazır giyim fuarında ve Atmosphere’de ayrıca, Almanya’da ve İtalya’da moda severlerin ve otoritelerinin karşısına çıkarken, İtalya’dan bir başka ödül gelir.Kreatif tasarımcılar yarışmasında bu koleksiyonla birincilik ödülünü alır.Japonya’da Toga proje emanet tiyatro grubuna ‘Uzakdoğu da emanet’ adlı tiyatro oyununa dekor ve kostüm tasarımı da yapar.Yine 2003’de hazırladığı ‘Trec Tigani-Gypsy Parade’ koleksiyonu ile büyük başarı kazanır ve bir çok yerli yabancı basında Ümit Ünal’ın Çingeneleri gibi başlıklarla duyurulur.Bu koleksiyonda Almanya CPD, Paris Pret a Porter ve Atmosphere de, Milano da sunulur.2004 yılına geldiğimizdeyse ‘Enoch-Fallan Angels’ koleksiyonu ile Almanya CPD, Moskova CPM, Paris atmosphere, İtalya Milano fuarlarına katılması için davetler alır.2004’un diğer yarısında ise ‘la Russie’ koleksiyonu ile Almanya ,Fransa, Atina moda haftalarına katılır.

Ümit Ünal 1996 yılından beri Abbate firmasında kumaş, moda ve renk danışmanı olarak firmaya yön vermektedir. Yine aynı yıldan beri Merkezi Viyana da bulunan ICC yani uluslar arası renk komisyonunda 24 ülkenin içinde yer aldığı komisyonda ‘colourist olarak Türkiye’yi temsil etmektedir.

2.9.2.3. Hakan YILDIRIM

1993 İTKİB tasarım yarışmasında birincilik alır.1995’de Bosna-hersek yararına yapılan bir defilede koleksiyonunu ilk defa sergiler.1997 yılında ‘deri tasarım’ yarışmasında birinci olur. Ardından Almanya Düsseldorf da düzenlenen CPD moda fuarına İTKİB sponsorluğu ile katılır.2001 yılında ilkbahar-yaz koleksiyonuyla en iyi koleksiyon ödülünü alır. CPD’ye özel davet ile çağrılır. Bu davet için hazırladığı ‘kurban’ isimli koleksiyonu ona, ismi anılması ve kendisi ile daha çok röportaj yapılması olarak dönecektir.. Birçok moda ve tasarım dergisinde, ‘kurban koleksiyonu’ tanıtılır. Gerçekten bu koleksiyon, adını tam olarak karşılayan ve bu konu dışında hiçbir yan tasarımı sokmadan tamamen amacına hizmet eden bir koleksiyondur ve karşılığını da doğru orantılı almaya başlamıştır. Daha çok tanınıyor, tasarımları daha fazla kişiye ulaşıyordur. Hatta yurtdışından dergi ve televizyonlar kendisi ile görüşmeye geliyor, Japonya’dan ise müşterileri olmaya başlıyordur.

Dışavurumlarım, diye nitelendirdiği tasarımları içinse, etrafımı gözlüyorum, mesela eksiltme koleksiyonun da, etrafındaki tanıdığı ya da tanımadığı insanların hayatlarında ki eksiklikleri fark edince bunu konu alarak insanların eksikliklerine bir şeyler eklemek istediğini dile getirmektedir. Her yıl iki kere defilelerini düzenleyen Hakan Yıldırım çalışmalarını, Hazır giyim sektöründen ‘İpekyol’ ile çalışarak da sürdürmektedir.

3. SONUÇ

1925 Şapka kanunu ile başladığını kabul ettiğimiz,Türk Halk'ının giyim-kuşamını çağdaştırma sürecinde genç cumhuriyet, araştırmamda belirttiğim birçok yeniliğe imza atmıştır.Genellikle Müslüman olmayan Türklerin icra ettiği terzilik mesleği halk arasında yaygınlaştırmaya çalışılmıştır.

Bu süreçte, kız sanat enstitüleri,Cemal Bürün, Selim Emre gibi isimler,Mithat Gürsoy'un konfeksiyona başlaması, Nevzad Kasman'ın kişiye özel çizimleri,Lütfiye Arıbal'ın uluslar arası arenada aldığı ödül, kız sanat okullarının yurt dışındaki başarıları,Vakko'nun fabrikalaşması, Faize& Sevim kardeşlerin 3 büyük şehirde şubeler açarak giyim ihtiyacını karşılamaya çalışmaları gelişmelerden bazılarıdır.

1960-1970 yıllarına gelindiğinde terzilerimiz tekstil eğitimleri alarak mesleğe önem vermeye başlamışlar,bazıları ise belli süreler yurtdışında yaşadktan sonra, modacı ismi altında iş hayatına girmişlerdir.Yaratılan yeni tasarımlar ve defilelerle ,topluma sunumları beğeni kazanırken, teknoloji ile gelişen tekstil sektörü ve talep artışı konfeksiyona geçişi hızlandırmıştır

24 Ocak 1980 kararları sonucu ithalatın serbest bırakılması ve ihracatın teşvik edilmesi ile dünyaya açılmanın hızı arttırılmış, 1925 tarihinden beri amaçlanan hedeflere daha da yaklaşmıştır. Ekonomik anlamdaki bu kararlar, Türkiye Ekonomisi'ne ve dolayısıyla tekstiline büyük ivmeler kazandırmıştır.

1989 yılında Doğu Bloğunun düşmeye başlaması ile tüm Dünya'da liberal ekonomiye geçiş hızlanmış,tekstil adına gelişmeler yaşanmış, rekabet ortamı güçlenmiştir.Türk Tekstil İhracatçıları'na hem yeni pazarlar açılmış, var olan Pazar genişlemiş, hem de yeni rakipler ortaya çıkmıştır.

Türkiye ithalat ve ihracatının serbest kalmasıyla atılımlar yaşamı, hız kazanan tekstil sektörü,1986 yılında kurulan İTKİB (İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği) gelecekte tekstil adına yaşanacak problemleri tahmin ederek önlemler almaya başlamıştır.

1990'lı yıllarda devletin teşvikleri ile arka arkaya tekstil fabrikaları açılmış, birçok Anadolu kenti tekstil üretim merkezleri haline getirilmiştir. Ancak bu hızlı gelişim karşısında ara eleman sıkıntısı başlamıştır.

Bu doğrultuda, ihracatın devamlılığı ve ihracat yapan firmaları, markalaşma konusunda desteklemek ve tasarımcı ile çalışmanın önemini vurgulamak için, İTKİB, 1990 yılından itibaren 'Genç yetenekler Tasarım Yarışması' adı altında yarışmalar düzenlemiştir. Bu yöntemle, firmalarla genç tasarımcılar bir araya getirilmiş, markalaşmayı, ihracatın gelişimi ve sürekliliğini dinamik tutmak için çalışılmıştır.

Tekstil sektöründe hızlı gelişim eleman eksikliğini ortaya çıkartınca, YÖK aracılığı ile birçok kentte Güzel Sanatlar Fakültesi ve Tekstil Bölümleri kurulmuş, Tekstil Yüksek Okulları açılarak, kalifiye eleman yetiştirilmeye başlanmıştır. Özel üniversiteler de tekstil bölümleri açmaya başlamıştır.

1990 yılları sonrasında İTKİB ve benzeri kuruluşlar İstanbul'u Moda Merkezi yapmak için atılımları arka arkaya başlatmış, İstanbul'da ulusal ve uluslararası fuarlar açılmaya başlamıştır. Türk tasarımcıları ve firmalar ise yurtdışı fuarlara katılımlarını artırmışlardır.

Terzilik ile başlayıp, modacı, tasarımcı, ve giysi tasarımcısı isimlerini, gelişen ekonomik koşullar ve teknoloji ile alan kişiler artık uluslararası arenada yarışmaktadır.

Günümüzde giysi tasarımcıları arasında sayılan, Bahar Korçan, Arzu Kaprol, Hakan Yıldırım, Ümit Ünal gibi birçok isim büyük tekstil şirketleri ile beraber çalışmaya başlayarak bu firmaların sezon koleksiyonlarını yönlendirmeye ve oluşturmaya başlamışlardır. İTKİB'in hedefleri zamanla gelişmekte ve eğitilmiş, yetenekli tasarımcılar sayesinde Türk markaları ile dünya arenasındaki yarışa katılmaktadır. Tasarımcılarımız ve firmalarımız kendi isimlerini markalaştırarak, önemli moda merkezlerinde defileler yaparak, dünyada Türk Tekstili'ni anılmaya başlanmasını sağlamışlardır.

Türkiye'nin AB'ne girme hazırlığı içinde olması, Globalleşme ile sınırların ortadan kalkması gelecek yıllarda tasarımcıların ve tasarım okullarının AB'ne entegre olmasını zorunlu hale getirmektedir. Bunun yanında tekstil sektörümüzü bekleyen yeni bir gelişme ise ilgili yabancı tasarımcılarında Türkiye'de istihdam edilmesi mümkün olacaktır. Bu rekabet ortamında yarışacak tasarımcıların, birkaç dile hakim, aldığı eğitimle destekleyen, özgün eserler yaratabilen, gelişen trendleri kendi ülkesi insanlarına da hitap edebilecek, hem diğer ülke insanların da beğenileri doğrultusunda uygulayabilecek kıvraklıkta, zekaya ve yeteneğe sahip, uluslararası tasarım yeteneği kazanmış kişiler olması gerekecektir.

KAYNAKLAR

- ASAN, Emine, (2003) Rakipsiz Sanatkar Zeki Müren, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- BAYDAR, Oya (1998) Cumhuriyetin Aile Albümleri, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- GÜLERSOY, Şefik (200?) Atatürk Albümü, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- İNAN Afet (1977) Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARLIKLI, Ş. – TOZAN, D. (1998) Cumhuriyet Kıyafetleri, GSD Yayını, İstanbul.
- KOÇU, Reşad Ekrem, (1996) Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- KOMŞUOĞLU, Ş., İMER, A. v.d. (1986) Resim II Moda Resmi ve Giyim Tarihi, Devlet Kitapları Yayınları, Ankara.
- ONUR, Melda, (2000) Geçmişten Günümüze Giyim Tarihi, Konfeksiyon ve İGS, Cam ev yayıncılık, İstanbul.
- ONUR, Nur (2004) Moda Bulaşıcıdır, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- ORMANLAR, Çağla (1999) Cumhuriyetin Modaları, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 1 cilt, Yapı kredi Yayınları, İstanbul.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 2 cilt, Yapı kredi Yayınları, İstanbul.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 3 cilt, Yapı kredi Yayınları, İstanbul.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000 4 cilt, Yapı kredi Yayınları, İstanbul.
- (1981) Yurt Ansiklopedisi, 5. Cilt, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.
- (1992) A Handbook of Costume Drawing Illustrated Focol Press, Boston
- FINCHER, Janne (1998) Diana Portrait of Princess, Benedikt Taschen, London.
- (1989) The Visual History of Costume, Bt. Bats Ford Hd. London.
- HERALD Jacqueline (1994) KOSTUME 70's BT. Bartsford Ltd. London
- THIEL, Erika, (1980) Geschichte des Kostüms, Berlin.
- (2004), Who is (TKIB) (katalog) Textile & Apparel Exporters' associations, İstanbul.

(2001) Yıldırım Mayruk, Officiel, 5 Mayıs

(2001) Cemil İpekci, Officiel, 5 Mayıs

(2001) Hakan Yıldırım, Officiel, 6 Haziran

(2001) Hakan Yıldırım, Officiel, Özel Sayı, Eylül, Ekim

(2001) Ümit Ünal, Officiel, Özel Sayı, Eylül, Ekim

(2004) Arzu Kaprol, Harper's Bazaar, Ağustos

(2004) Vural Gökçaylı, Harper's Bazaar, Temmuz

GÖREN, İlhan, (1998) Moda değişkenliğinin Tekstil Teknolojisi ve Konfeksiyona Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KOÇ, Zeynel, (1996) 1980 Sonrası Türkiye'de Kalkınma Politikalarına Bağlı İhracat Teşvikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

www.arzukoprol.com

www.baharkorcan.com

www.beyazperde.com

www.bilgiturkiye.com

www.celiknet.com

www.emelsayın.net

www.evlilique.com

www.hurriyetim.com

www.milliyet.com

www.sabah.com

www.sanattasarim.iku.edu.tr

www.sinematürk.com

www.tgsd.org.tr

www.zaman.com

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında İzmir’de doğmuştur. İlk ve Orta öğreniminden sonra Lise öğrenimini Grafik ve Reklamcılık bölümünde bitirmiştir. 1996 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Tekstil Ana Sanat Dalı Moda ve Aksesuar Bölümüne girmiştir. Üniversite öğrenimi süresince birçok alanda ödül almıştır.

2002 yılına kadar çeşitli firmalar’ın stillerine yön vermiştir. 2002 yılında İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Tekstil Ana Sanat Dalı ve Sahne Dekor-Kostüm Bölümlerinde Yüksek Lisans yapmıştır.

Öğrenim süresince sinema ve televizyon sektöründe dekor ve kostüm alanlarında hizmet vermiştir. Halen İstanbul’da uluslararası bir firmada modaya yön vermektedir.